

גרשון גפן (פאיאנס)

ראשונים ה י נ ו

פרקים בשנותיו הראשונות של

הכפר הירוק

מתוך הטרילוגיה "בנתיב האושר ואכזבה"

(דרכו של מורה)

כל הזכויות שמורות למחבר

תשס"ח - 2008

הכפר הירוק ע"ש לוי אשכול

תודה מקרה לב

בית הכפר הירוק - על בוגריו,
תלמידיו ועובדיו מכיר תודה
עמוקה, לאורה ולמחנק

הדגול והמחונן - גרשון גפן
על תרומתו רבת השנים
לכפר הירוק ועל המתנה
שהעניק לנו, שלא תסולא בפז:

"ראשונים היינו"
פרקים בשנותיו הראשונות של
הכפר הירוק

מתוך הטרילוגיה "בנתיבה האושר והאכזבה"
(דרכו של מורה)

פ ת ח ד ב ר

עד לפני צאתי לגמלאות בשנת תשמ"ט - 1989, אחרי 41 שנת הוראה וחינוך, כתבתי את ספרי הראשון: "הקולך זה, אדמתי?" שיצא לאור בשנת תש"ן - 1990 ואת יצירתי הספרותית אני ממשיך עד עצם היום הזה.

ספרי השישי: "בנתיב האושר והאכזבה" (דרכו של מורה), כתבתי בין יתר יצירותיי בשנים תשנ"ה - תשנ"ו - 1995 - 1996 (881 עמודים), החל מתחילת עבודתי בהוראה ובחינוך בבן ששן משנת תש"ה - 1948 עד צאתי לגמלאות מלאה בהוראה ובחינוך מבית הספר המקצועי-תיכון אורט "יד גיורא" בשנת תשמ"ט - 1989.

על-אף הקשר הנפשי שלי לשלושת בתי הספר שלימודתי בהם - נקשרתי רוחנית ואף פיסית לכפר הירוק, היות תמנית לא רק במניחי היסוד במורים ובמתחנכים הראשונים, אלא גם הייתי בין מציעי הספחות, עד צאתי לגמלאות מוקדמת בשנת תשמ"א - 1981.

"ראשונים היינו" - אינו רק ספור אלא מסמך חי בעיניו ובלבו של המורה והמתחנך אפרים בן ארי - שזו לא אחר מכותב הסרילוגיה "בנתיב האושר והאכזבה" - גרשון גפן (פאיאנס), המספר את ראשית קורות "הכפר הירוק", כשהוא הכותב בגוף "מדבר", והפך עצמו לגוף "נסתר", וכן לפי בקשתו של אחי המנחם מרדכי פאיאנס, שאף הוא בקשני שיופיע בעילום שם - קראתי, לאחי בשם משה לייבוזן - בשם משפחתו הקודם של אפרים בן ארי, שעברית את שם משפחתו בתרגום לייבוזן - בן ארי.

ממניעים סבירים לא הכנסתי את התמנות המלוות את סיפורי בתוך הטקסט, אלא עיצבתי אותן במדור מיוחד בסוף הסיפור, לפי סדר השנתיים הראשונות של הכפר הירוק, כשכל הניכוי היו מ"עליית הנוער". תודה מיוחדת אני חייב לכפר הירוק ובייחוד למנהלו ז"ר קובי נווה, (סיסקו) תלמידי לשעבר בכפר הירוק.

גרשון גפן (פאיאנס)

רמת השרון, אדר ב' תשס"א - מרץ 2008

פרק אחד עשר מתוך הטרילוגיה "בנתיב האושר והאכזבה"

"ימי בראשית" קשורים קשר גפשי הדוק ל"אנשי בראשית" – כך השתדל משה להרגיע את אפרים אחיו במקום החדש, למחרתו של ליל נדודים ראשון – "יש בימים הראשונים הרבה חתהמים ומתנורות בדרך ההעפלה לפסגה. אך יש ו"אנשי בראשית" בורכם הקשה, נרתעים, נסוגים אחור, ומותירים על האידיאלים אותם קידשו והם פעמו בלבם, לפני שהם העלו בשר וקרמו עור. מאוכזבים ומיאשים, לא רק שעזבו את הדרך בה נגלו, אלא הציאו דבתם רעה על כל המפעל החלוצי. רק אלה שנאחזו האחוות עיקשת, והתגברו על קשי יומיום, דבוקים דבקת באידיאל ונך התלהבות בהתגברם על כל התלאות שבדרך הנגשמה – רק אלה המעטים, "ימי בראשית" מגבשים ומחשלים את "אנשי בראשית", והם שואפים מימים אלה כוח פיסיו ותעצומות-נפש. והם נשאים עם התקדמות והתפתחות מפעל חייהם – גאווה ראשונים, לא בהכרזות והתפארות בעיני אחרים, אלא בקול דממה דקה, והם מאושרים באושר פרטי אותו לא ידע המול שלושה, ודע, כי יורי אבן הפינות ומניחי היסוד למפעל אדיר זה – הכפר הירוק, שאתה אחד מהם, תהיה גם במקימי הטפחות, וחניכך ותלמידך – הם האבן הראשה, ואף זאת אומר לך, כעידוד של את, שאין בלבו כל מגמה תעמולתית... שאתה בשפתך העברית הצחה והצורית, שלא פעם השתמשת בה, ואני בסקפסיות מסוימת, ראיתי בשפה העברית שלך, שמרנית מופלגת, השומר על חומות סודות העברית: כוג הביטורים האחרון בן שמן ב', הרי אתה היית זה שבחרת לקרוא את המזמר מספר תהילים, וקראת אותו בפתיחת התגינה. אך בין ניס קיין "תהילים יד" – אני אינני "יהודי של תהילים", ברם, אני זוכר את דבריך ובייחוד את הפסוק: "הזורעים בדמעה ברנה יקצורו..." – משהתקשה משה להמשיך בפסק הבא, מיהר אפרים להשלימו – "הלך ילך ובכה, נישא משך-הזרע – ברא יבוא ברנה נישא אלומותיו". – "אתה רואה... רק פה, בשממה וכעזובה הזאת, תרגיש בקרבך את כל הדרך הקשה והארוכה – צה די מעה! רק פה במקום הזה, כשיקום הכפר הירוק על מכונו, ותראה את פרי עמלך שלא היה לשיוא, תהיה בין נישא האלומות ברין הגרנה".

"ממש שפתיים יישק!" – קרא אפרים בהתפעלות – "ברם, תמה אני עליך, משה, שאתה הרחוק מדברים שיש בהם מליצה ודימויים ספרותיים, וכל מיני אלגוריות – הגעת להשתפכות הגפש לפני אחיך, וחרגת מן הדיבור הישר, היבש והענייני. כנראה, עלו לך דברים אלה שהשמעת באוזניי, במחיר נפשי רב ערך והשקעת בדבריך מאמץ, לכל אפול ברוחי, חס וואיליה, ואסוג אחור ואסתלק מן המערכה הכבדה ולא אעמד בניסיון. לא ולא, משה! גם אם איני באנשי מופת... הנה הדרך שבחרתי בה, אף כי תלונה כפי – לא אחזור על דברי תשובתו של נחמיה בן חכליה, שאמר: "האיש כמוני יברח?! אף העקרבים הארורים האלה, שטיילו בחזר שלי ובבניין החדש, ממש כ"בעלי-בתים" ועינם רעה בדיד החדש, הדירו שינה מעיני. "החזר מהם, שעקיצותיהם, ובייחוד מהעקרבים ה"למנים!" – הזהיר אותי שכני לבית צבי ויינגרטן, שפגשני בהדר, בשוכו לפנות ערב מעבודתו בגן הירק, והוא יעצני עצה טובה, שאכניס את ארבע הרגליים של המיטה לארבע פחיות נפט, ואז לא תהיה כל סכנה שהעקרבים יעלו על המיטה. מיד הזמני לחדרו שאראה כמו עיני, מה הוא עשה, ואז אוכל לישון בשקט: "עתה עוסקים כולם בהדברת העקרבים ובהשמדת החולדות השורצים עדיין במקום הזה".

הבית בו שוכן אפרים בן ארי, היה בעצם מיועד למשפחה, או לשלושה אנשים בגפם. בבית זה היו שלושה חדרי מגורים, מטבח, מקלחת ובית שימוש לחוד. אפרים שוכן בחדר שהיה בגודלו הבינוני בשלושת החדרים, לעומת החדר החשוך שהיה דר בו בבן שמן ב', והיו עתה בחדרו שלושה חלונות: שני חלונות גדולים, שאחד מהם פנה מערבה, והאחר צפונה, והחלון הקטן והצר פנה דרומה. בחדר הגדול שוכן אברהם דגני, מרכז גני הירק, שבא לגור בכפר הירוק לאחר גרושי מאשתו. בחדר הקטן שוכן צבי ויינגרטן, רווק כשכני אפרים – שעבד חליפות בגן הירק וברפת, יחסי שכנות טובים נרקמו בין שלושת הדיירים, ובייחוד שררו יחסי הבנה בין אפרים בן ארי ובין אברהם דגני. אברהם היה איש משכיל, אוהב ספר, חובב מוסיקה קלאסית ושחמטאי מעולה. הקרבה בין השניים החלה מיד עם ההכרזות, החדות לשפה המשותפת בעניינים ספרותיים ואומנותיים, נעשה אברהם אודה רצי בחדרו של אפרים, והם היו מבלים

את שעותיהם הפנויות מעבודה בשיחת-רעים תרבותית על ספלי קפה ועוגיות ולכבוד שבת, אף בפרוסה עוגה. היות ורדיו העובד גם על סוללות היה רק לאפרים, התכנסו שכניו בחדרו להאזין לחדשות ולשיחה ברדיו, ולהאזין למוסיקה קלאסית. לאור העמום של עשיית הנפט, שדלקה על השולחן והפיצה בחדר ריח של נפט מסריח וחריף. השתגל אפרים להכין את העבודות לקראת שנת הלימודים, שעדיין לא חובר הכפר לזרם החשמל – לאור היום. הגרסור היחיד שהיה בכפר סיפק חשמל וכוח למנכסה ואור לחדר-האכילה הזמני, שהשתכן במחסן בקומת הקרקע של חדר-האכילה שעמד בבנינו. במחסן הכלים החקלאיים, נקבע זמנית המטבח, בו בישלו בזווים גדולים את הארוחות, באמצעות פרימוסים גדולים, שהיו מתקלקלים לעיתים תכופות, והארוחות לא הגשו כמתוך, פרץ שטיינר, מגן הטבח הראשי ומנהל המטבח, היה שופך את מיר-גפשו על מנהלו ומרוקן את כל הקללות ההונגריות על ראשו של צבי דפני. שביטא אותן רובן בשפה ההונגרית, וחלקן בעברית עגה ומלאה שגיאות כמבטא הונגרי, כשההונגרית היה שופך את כעסו הן על התלמידים שעבדו המטבח, הן על יהושע הטבח, שהיה משנה לו, ובעיקר על ראשי הגזלת הכפר והמנהל ג'ושון ז"ק. אכן "ימי בראשית" – כדעתו של משה אחיו, שכענינו הם הנעלים והחשובים ביותר – חכך אפרים בינו לביתו – היו מקללים לא רק בפיו של פרץ ההונגרי, אלא בני רבים הן בתוכו הכפר הן בעובדים, שהאירו את בתיהם ב"לוקסיס", עששיות תרות. אף לא פנס אחד האיר את הכפר בלילות, רק בליל ירח במילואו יצאו החניכים והעובדים לטייל בכפר לאור הירח הזהיר.

צבי ויינגרטן, שהיה ניצול שואה, ואחר עלייתו לארץ ישראל היה חבר קיבוץ מעיין ברוך, ושם עברו עליו ימים קשים של ימי בראשית. עזב ב-1950 את הקיבוץ ונתקבל כעובד חקלאי בגן הירק וברפת, ונשלח לכל מיני עבודות הקשורות בחקלאות. הוא היה נמוך-קומה, אך גופו היה אטלטי, לבו היה טוב לכולם, והוא טסה לעזור לזולת בכל עת ובכל שעה שיידרש. הוא עזר לאפרים, על-אף עייפותו בחזור מן העבודה – להרכיב את ארון-הבגדים המפורק, ולסדר את הספרים בספרייתו הקטנה. דא עקא, משהיה חוזר מן העבודה עיף רגל, והיה עם לבו להצטרף לאפרים ולאברם לשיחת-רעים – לא יצאו דקות ספורות, ועינו היו נעצמות מעליהן, והוא נילחם בשינה, כשראשו מט ליפול מדי פעם בפעם למטה, ומשלא עמד בו הכוח להתגבר על רצון השינה, היה משפשף את עינו, ותוך בושת-פנים היה אומר: "אנא, סלחו לי, גם אם חברתכם נעימה לי מאוד – אני "מת" לישון!" – בדיוך שיש בו צער רב משמחה גלויה, היה ניפרד משכניו בברכה לילה טוב, ועזב את חדרו של אפרים, כשהוא עושה את פסיעותיו בקלות, כאילו חרד לעורר ישנים, ויוצא מן החדר על בהונת רגליו.

שמונים ושבעה תלמידים, טורים ועובדי הכפר הירוק שגרו במקום, הצטופפו ב"חדר האכילה" הקטן, שנעזר למחסן ולמתפרה, בקומת הקרקע של חדר האכילה הגדול והמטבח, שטרם סיימו את בנייתם – ואכלו בשלוש משפחות. אפרים בן ארי ויותר על ארוחת הבוקר הראשונה בכפר, הן מעייפות הרבה, כי שנתו נדהה עקב העקרבים שהדירו שינה מעינו, והן מרצונו לסדר בהקדם האפשרי את חדרו. אכן, משעות הבוקר המוקדמות, כשקם סמיטתו עיף מלילה בלא שינה, וראשו סחרחר עליו, ניכנס למקלחת והתקלח במים קרים שהביאו תחושת התאוששות ורעננות, והביסו כליל את הנטייה לישון. שכני צבי ויינגרטן, שקם עם עלות השחר לחליבת הפרות ברפת, חשב, כנראה, לתוכו ששכניו ישן שנת ישרים בחדרו החדש והשתדל לא להפריע את מנוחת שכניו, אפרים שהיה ער, שמע רק את פתיחת הדלת ונעילתה, ואף צעדיו ביציאה לא הגיעו לאחוזי אף כי הדלת הייתה ליד חלוננו. אברם דגני, שקם בבוקר עם זריחת החמה, שמר על שקט מוחלט, ביידעו כי שכניו שאין עדיין עליו חובת עבודה – ישן את תנומת הבוקר הנעימה וחולם חלומות פז.

"משנרת אחרונה שאקבל אותה מבן שמן באחד בספטמבר, אקדיש את חלקה הגדול לקניית ורילונות לשלושת החלונות, ורילונות צבעוניים-פרחוניים, יוסיפו ללא ספק נוי לחדרי המסודר" – סיכם אפרים בינו לביתו בו במקום, אך משפתח את ארנקו, מצא בו ארבע לירות וגרושים בודדים. "מי הוא האדם המאושר ביותר? – שאל את עצמו תענה – "האדם השמח ב ח ל ק ו ! " בלא מודעות לעניין עליו לחשוב, עלתה בזיכרונו אמרה רוסית, שהיו הרוסים משדדים את עצמם בעת מחסור: "לא ביום אחד בנו את מוסקבה". כל ההנשבות האלה היו קשורות רק לרווחתו הפרטית. הן שם, בכני שמן ב', היה מתוח מאוד לקראת בנייתו ללמד בכיתות, האיר לו מזלו פנים כמורה וכמנהל, היצליח, או יהיה "לא יוצלח". הן חודר – הוא מבצר – היו אומרים הפולנים. ברם, הוא לא העלה אף בשולי מחשבותיו את עבודתו הלימודית-חינוכית, ופגישתו העתידה עם תלמידיו החדשים. רק לאחר זמן כששקע טולו בלימודים ובחונן התלמידים ובעבודות ההכנה הרבות לפעילות חברתיות לקראת ההגים ולחיי יומיים – שהם כולם

רוחניים – סיכום בינו לבין במבט לאחור – עד כמה פעם בו הרצון לחרוג מהמסגרת הצנועה של חיי פשוטות, ולהפך לאדם שהמסוריאליזם בראש מעייניו.

מיכאל בן ר' יעקב פרצוב, נולד בכפר אוטובה פולסקי, פלך סטולין במחוז פינסק. אפרים בן ארי הכירו הכרה ששחית בלבד, בפגשו במעברת פרדס חנה. ברם, בפגישה השנייה בכפר הירוק – הרגישו שניהם עוד בטרם נמלה הקרבה, לאור זמן, כשדעות משותפות בהשקפה ודונך חברו לאגודה אחת אצל שניהם – שקרבה נעלמה לא ידועה לשניהם – מקרבת אותם, לא רק כמורים וכמתחנכים, אלא רגשות הנובעים ממעמקי הלב. קרבה זו וידידות בין אפרים בן ארי ורעייתו אסתר ובין מיכאל ורעייתו פסייה – נמשכת אף עתה, כששורות אלה נכתבות ביד המחבר. אמנם, האמת צריכה להיאמר: שביחסים הטובים והידידותיים – היו ימים ואף חודשים לא מעטים שחיכוכים באו עליהם, בגלל עניינים פעוטים יותר מפעוטים – אך לא חשובים – העיבו על היחסים הידידותיים והחבריים, שנקטמו ביחוד בין אפרים ובין מיכאל – עד כדי התרחקות איש מעל פני אהיו.

מיכאל פרצוב ואשתו פסייה מבית בומשטיין, ילידת רדושקביץ, עירו של המשורר מרדכי צבי מאנה – סימלו לאפרים בן ארי את התרגויה ארוכת הזריות של העם היהודי, שפמנתה השואה, ומאידך – השאיפה הבריחה העיקשת לשררה, להיאבק עד כלות הנשימה, ואף עד כלות הנשמה – באמתה העמוקה לסאולה – לעלייה לארץ ישראל בדרך לא דרך של תלאות ותחתיתים, כשהם מרחוק ראו את הארץ, ואלה הגיעו רק אחרי קום המדינה.

מיכאל פרצוב – חייל בצבא האדום – נישכה בידי הגרמנים במלחמת גרמניה בברית המועצות. ימי שכי הם גיהנום עלי אדמות, והוא בפרט כיהודי, מתענה כמתנה שבויים כאחרים, אך בהיותו יהודי חייו תלויים לו מנגד. הוא יזום עם חבריו השבויים במחנות בריחה בתפירת מנורה – הדרך לחופש או למוות. והצלחה האירה להם פנים. ברם, מעתה בתלאות אל והישרדות נשקפת לו סכנת מוות על כל צעד ועל כל שעל, בייחוד מצד הליטאים שונאי היהודים והרוסים, הוא מגיע לפלונג פרטיזנים לוחמת, ולחום בנאצים כפרטיזן ברוסיה הלבנה. לאחר שחרור בלורוסיה מגייסים אותו לצבא הסובייטי הלוחם. מיכאל זוכה להיות בלוחמים שחיילי הדיביזיה שלו הגיפו את הדגל האדום על בנין ה"רייכסטאג".

ניצחון! למי? בוחאי לאלה שכלו לחזור לבתיהם שעמדו על תלם, למשפחותיהם שנתרו בודים, שקיבלו את הלוחמים בזרועות פתוחות במשיקות אם ובחיובים אב, בשמחת אחים ובחזויות אודות, כילדים מתרפקים על אביהם הגיבור השב בתיהם משדה הקרב. אך לו, ללוחם היהודי, החייל בצבא האדום, הפרטיזן בערות בלורוסיה, המדכור את האויב הנאצי במאורחו בברלין – אין בית, אין בן משפחה שיקבלו לאחר תלאות ומערכות מלחמה. הוא נישאר בודד כערער בערבה – נתון לרוחות זעם ושנאה של תושבי המקום ליהודי שנותר כשאריית – לחיית! ... דרך אחת ישנה והיא ארוכה, ארוכה עד מאוד והרת סכנות – היא ארץ ישראל. שם "בארן, החמה, היפה" – כדברי המשורר – פרעם לב את המצפה לאחיו המוצל מאש. אך הארץ הזאת, גם אם קרובה היא ללב – רחוקה היא ממנו, מגורה ומסוגרת על מסגד ובריא בשלטונות המנדט הבריטי, כשאוניות המלחמה של צי הוד מלכותו ג'ורג' השישי, שמו מצור עליה מפתח "פלישת העולים הבלתי לגליים" – ניצולי השואה.

פסייה בומשטיין, רעייתו של מיכאל לעתיד – בפלישת הגרמנים היתה בגטו רדושקביץ. כיהודים רבים סגורים ומסוגרים, באין מוצא, חיכו ליום המר והגמור שיוציאום להורג – אינה מקבלת את הגורל המר ובורחת מן הגטו. לאחר תלאות מסתפחת לפרטיזנים ... דרך בודים אחר המלחמה, יחד עם שני אחיה – מביאים אותה לגרמניה שלאחר המלחמה, שם נפגשים שני ניצולי השואה: מיכאל פרצוב עם פסייה בומשטיין, ובאהבתם באים בברית נישואים.

על גלי ים סוער, בספינה רעועה, כשסכנת טביעה נשקפת להם, לוחמת הספינה במשברי הים הסוער, והיא כקליפת אגוז במים סוערים, ובה מעל ארבעת אלפים פליטי חרב: אנשים, נשים, ילדים וסף – נישאת הספינה על פני גלי הים אל ארץ התקווה ו"אקסודוס" שמה – "ציאת אירופה תש"ז". הם נחשפים בדעתם לעמד על נפשם נגד העצמה הצבאית של הצי הבריטי – להגן על הספינה, ולהילחם בהדרוף נפש עד כלות הנשימה, כששירת ה"תקווה" בוקעת כתפילה וכממד מפי המצפילים.

שני אחיה של פסייה: אריה ומרטה נפצעו בהתקוממות נגד הבריטים. מרטה נפצעה פצעי מוות, ומה מפצעו לאחר ייסורים רבים, כשהאנגלים נמצאו להשיט עזרה לפצעה, בהיפצעו ממכת אלה בראשו. פסייה שהיתה בחדש האחרון להריונה, אילו נודע לה גורלו האיום של אחיה, כי נפל חלל בידי החיילים הבריטים – היתה מתמססת ומפילה את עוביה.

ב-18 ביולי 1947 אספו שלוש אניות הגרש את המצפילים, בתבטוחם להעבירם לקפריסין, ברם, הם שיקרו במצח נחושה, והתכוזו להחדירם לאירופה, באוניית הגרש הבריטית "איקון וויגור" – בגיהנום

הצף, כשנעצרה האינייה בגיברלטר – ילדה פסיה את התינוקת שלה הנהלדה. עוד מעפילה "בלתי לגלית" נוספה למעפילים המגורשים..

מוזע של האה מוסה שנפל בידי בני עוולה – ניקשר בקשר של סמליות הרואית בהולדה בת לאחותו פסייה. מוסה בנפלו סימל את המאבק למען העלייה לארץ – הנהלה בהיוולדה סימלה את החיים. את שאיפתו החזקה של העם לאולה במדינתו העצמאית – אף כי נולדה בשבי באיניית הגרש – לחיים ולחופש נלדה.

"מי אני ומה ערכי, אפרים בן ארי – הלוחם בנאצים חייל הצבא האדום, שנפצעתי שלוש פעמים? אמנם, ידעתי תלאות הדרך עד עלייתי לאינייה ה"לגלית", וואלנה", שהביאה אותי לארץ, לעומת אותה משפחה שהיא סמל ומופת – הן לעמידה איתנה, הן למות הקוסל חיים צעירים של בחור יפה-תואר יפה-מראה, והן לחיים – בחופש ובצמאות – בהיוולד בתם הנהלה של פסיה ומיכאל" – מחשבה זו וחשבון הנפש שעושה אפרים בינו לביתו, מעלים אף עזה צמרמורת בגופו והעור נעשה חידודין-חידודין – ככתבו את השורות האלה.

ליל שבת ראשון בכפר הירוק, לא הסב לאפרים בן ארי התרוממות רוח ומנחת הלב – אף כי בהיותו בן שמונה ב' לא קימה ארוחת-ערב תגיית בליל שבת בחדר האכילה הכללי, אלא כל קבוצה וקבוצה בחברת הערר ובחברת הילדים – התנסו במתעוונים לארוחת שבת תגיית: להדלקת נרות שבת, לקריאת סיפור אגדה של סופרים הקשור בשבת, והמסיבות היו מסתיימות בשירה בציבור. השקפתו החינוכית-חברתית של מנהל הכפר הירוק גרשון ז"ק – הייתה בראש ובראשונה בהעמדת הפעולה החינוכית, בממדים רחבים יותר – מן הכלל אל הפרט, ולא כדרך ובהוגה בחינוך הערר בן שמונה: מן הפרט אל הכלל – הרבה פרטים מתעניינים יהיו את הכלל הממוצע. אמנם, הדאגה לפרט הייתה במסגרת הקבוצה – הינה ה"אבן הראשה" – היה חדר האכילה. בו לא אכלו רק את הארוחות יומיום, בשבתות ובתע ישראל, אלא קיישו בו מדי ליל שבת – עונג שבת, שקראוהו בכפר "תוכנית עשר" – אותה הכינה בתורת כל קבוצה וקבוצה ודאגה לא רק לחלק התרבותי-אומנותי, כי אם גם לסדר הלימוד חדר האכילה לאחר ההצגה, השירה בציבור וריקודי-עם.

כיום, לילות שבת הראשונים – כל עוד חדר האכילה והמטבח לא היו סוכים לקלוט לתוכם את הבאים בשעריהם – היו צנועים ועלובים. השישי המהותי הל, כשניפתח חדר האכילה הגדול וכעבור שנים מעטות הודתב חדר האכילה פי שניים והקמה בו בימה להופעות.

הודות לגודלו של חדר האכילה, ובעיקר אחי הרחבתו – היה המקום מסוגל להכיל בחוכו את כל התניכים ועובדי הכפר שהוזמנו לארוחת-ערב בלילות שבת ובתגים. אוירה תגיית זו השרתה על אפרים, לא רק התרוממות רוח והנאה פרטית – כל אלה שחסרו בשבתות הראשונים לשהותו בכפר הירוק – כי אם גם הכרה ברורה, תוך שכנוע עצמי, בערך הדנוכי-חברתי שמהווה חדר האכילה בליכודה של חברת הערר, לא רק בין קבוצה לחברתה – זה לא במידה מבוטלת מילא בית הספר, בו לפדו התלמידים לפי רמות ולא לפי הקבוצות – אלא הקרבה שנוצרה בין עובדי הכפר והתניכים, באוכלוס בצוותא את ארוחת השבת והתגים. גם השתתפותם הפעילה של עובדי הכפר כחלק אינטגרלי בתוכנית עשר ובמקורות הכפר בתגים ובמיוחד בליל הסדר, שנוג ברוב עם. היה במעמד תגיני זה, ביסודי באמור בספר "תהילים": "הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד". – כך וכך סיכם אפרים בינו לביתו, לאחר אכבותיו מלילות שבת הראשונים, שהשרו אוירה ענומה על המסוכים, שישבו, אמנם, ליד שולחנות ערוכים ומפות לכנות פרושות עליהם, כיום, הנרות הדלקים באור עמום והלוקסים היורדים מן התקרה, קשורים בתיל מהלדי העששיות הנפט, שהפצו ב"מתכן" הדחוס ריחות נפט מסריחים – העכירו את הרגשת השבת.

עם כל האוירה הענומה שדיכאה לא רק את אפרים, אלא את כל המסוכים לשולחנות, אף-על-פי-כן נשאר ליל השבת הראשון בכפר הירוק, חרות עמוק בלבו של אפרים בן ארי. בעוד, שלילות שבת של התעלות הנפש, וקבלת נצחן מן "הנשמה היהודית" בזעיר אנפין בלילות שבת ובהכניזות עשר בחדר האכילה הגדול והמרומז – ירדו לעולם השכחה, ושבת בשבת נעצה ברעותה, עד כי אפרים חדל להבדיל כיניקה, וזכרון, אם הייתה השבת יוצאת מן הכלל.

לכבוד השבת הראשונה של אפרים בכפר, הוא לבש חולצה לבנה – נדג שהיכנס לדרישתו של המנהל גרשון ז"ק לקבוצות, עוד לפני הגיעו של אפרים לכפר הירוק – ובין הערביים הלך לאסיל בצוותא עם קבוצה ב', שמדריכה היה מיכאל פרצוב המורה והמדריך – למחסן הבגדים, ששמש זמנית חדר אכילה. תניכיו של מיכאל ומספר עבדי הכפר הירוק שעבדו בקבוצה ב' – עמדו חבורות-חבורות לפי ארץ המוצא ודברו בקול רם, בשפתם המשותפת, שקרבה אותם זה לזה. החבורות המעטת דברו בקול ענות חלושה, בעוד שהחבורות הגדולות – יוצאי בולגריה, יוגוסלביה, רומניה ועיראק, עלו קולותיהם בקול ענות גבורה. רק בודדים שלא מצאו שפה משותפת, או מפניעים הדויעים רק להם: פסיכולוגיים-אינדיבידואליסטיים, עמדו מרחוק, כאילו היו מחוץ למחנה, וכשכלם רגל על רגל, נשענו על קיר המחסן, להיות ראשונים בזכייה להיכנס ל"חדר האכילה", כשיאות סגן הסבה הראשי פרץ שטיינר ההונגרי, בשעה הקבוצה והמדריקת, להציב בכניסה את שני התורנים של חדר האכילה: בחור ובחורה, שיקבלו את הנכנסים בברכת "שבת שלום". בליל שפאת שהתערבו אלו באלו, כשהשפה העברית המיוחדת-המאחדת, עדיין מהם והאלאה – קידמו את פני אפרים כשירד בשלוש המדרגות מכיוון חדרו והגיע לחצר שלפני המחסן. באחת הפינות של החצר, "הצטנפה" חבורת אנשים מבוגרת, והם שוחחו ביניהם, ואף כי דבריהם לא הגיעו לאוזניו של אפרים, הוא ידע, שמעט העברית שחדרה מדי פעם לתערובת השפות הלועזיות, באה מחבורת המבוגרים. פסייה הייתה ראשונה שהרגישה בטוחותו של אפרים שעמד במורד המדרגות, ואין איש חובר אתו לשיחה, בינשה אילו והזמינה אותו להצטרף לחבורת העובדים, עד שיפתחו את דלת הפת של "חדר האכילה".

"הכירו, בבקשה" – אמרה פסייה בקול רם – "זה המורה אפרים בן ארי, אחיו של משה לייבוזן – מנהל בית הספר וטריכו חברת הנער..."

"האם זה לא מהר ששפ משפחתך עברי ושם משפחתו של אחך לועזי? הן שני אחים אתם – אליי... ושמה בתדאי... אתם אחים חורגים...? אומר לא מאוו אב, האם צדקתי? ... עד כמה שאני חודרת בעיני, אין כל דמיון ביניכם" – קבעה בהיסוס מסוים בחורה צעירה, קומתה נמוכה, אדמונית, כשהזוהר רחב ולבבי מתפשט על פניה, בהנשיטה את ידה לאפרים. – "שמי רזיה, ואני מדריכה בכפר הירוק, ומלמדת גם ריקודי עמים... אם דיברתי מעל המידה, אף כי צעירה אני – נזכק בי משה באופי, מקבי הדבור שנטלו הצעירים?"

"אני אחים מבגן ומלידה. לא רק אם אחת לנו – אלא אב אחד לשנינו. ואם סקרנותך חורגת גבולות, הרשי לי האקראי בשמן, רזיה, אגלה לך אף זאת, שאחי משה דומה מאוד לאמנו, ואני אחיו הקטן דומה לאביו. מכאן למד אני, שיש לך עיין בזהגת של ציר-אמן... ומה לעניין של שמות המשפחה – הוא נשאר קשור לשפ משפחתנו לייבוזן, ואני, לפי האופנה המקבלת עתה בארץ – חו אף דרישתו של ראש ממשלתנו דוד בן גוריון – שנעברת את שמותינו. נשארתי נאמן לתרגום: לייבוזן ביידיש – בן ארי בעברית". – משהרגיש אפרים שכל החבורה מטה אחון לשיחה עם רזיה, פסקו לדבר איש עם רעהו, שהנו שלא מרצונו למרכז, סידרו להציג את עצמו בפני האנשים שלא הכירים. ברם, באותו רגע פתחו את דלת הפת הכבדה בהריקה צורבת אחזניים ומעבירה צמרמורת בעור. הנאספים בחצר החלו להיכנס לחדר האכילה, כשפרץ הגבוה מטלם משכמו ומעלה – מפקח על סדר הכניסה.

אם כי לא הושרתה אורירת חודת-קודש על הנכנסים ל"חדר האכילה" הזמני מן המראה העגום והמדוכא של המקום, ומהצללים שהתערבו בצורה מעוותת על הקירות והתקרה המסוידיים בסידוד יסודי ראשון בלבן – וגם, עצם העובדה: בשולחנות הערוכים כמאכלי שבת, והמפות הפרושות על שלושת השולחנות – היו דיים שישרו אורירת תג בזעיר אנפין, על-אף ה"עניי" השורר בחדר. הן עצם השינוי בין ימות החול בארוחותיהם לליל שבת זה, לא נשאר אלא לברך בלב, כי גם פה, בקומת הקרקע של הבניין הגדול העבנה והולך – שוררת אורירת: "כי יום זה מכובד מכל ימים, כי בו שבת צור עולמים". – זאת הביע אפרים בן ארי באוזניו של דוד גרשון, שבמלוא הרצינות שבו קטרנ על הסדרים ה"בלתי אנטישיים", בואשימו את הנהלת הכפר – ביישבו לידו. היו אלה המשפטים הראשונים שהחליף אפרים עם דוד דקות מספר אחר שהכירו איש את רעהו. אז ביישבו בצוותא ליד דוד, לא העלה אפרים ששכנו לשולחן השבת, יהיה בעוד כשנתיים, שכנו לבית, אחר נישואיו של דוד עם רזיה בחירת-לבו.

שיחת-רעים ראשונה זו בין אפרים ובין דוד גרשון, הפסקה מיד כשפסקו כל הדיבורים והלחשושים בין התניכים, כאילו ניתנה פקודה נעלמה ואילמת, ושקט מוחלט השתרר בחדר, למעט את הזנבים הסודניים שזמזמום נישמע עתה ביתר שאת – הם הפרו את הדממה הדקה.

"שבת!" – הכריז התלמיד יצחק יקור ליד יוגוסלביה, בקומו על רגליו מתמתח במלוא קומתו הגבוהה כעומד עמידת "דום" לפני מפקדו.

אי-שם, בירכמי השולחנות, עלה והתפשט קול סופרנו דק ונעים, וניבלם באקוסטיקה הגרועה של המחסן. זה היה קולה של נילי ג'רסי החמודה, ילידת בולגריה – זאת נודע לאפרים אחרי הארוחה מפי מדריכה מיכאל פרצוב. היא שרה את שירו של ח.ג. ביאליק: "החמה מראש האילנות נסתלקה", רק את הבית הראשון, וסיימה את שירתה: "בואי, בואי, המלכה, בואי, בואי הברוכה! שלום עליכם, מלאכי השלום!"

החור, החזיקו אחרי גלי כל המסובים לשולחנות ושרו: "שלום עליכם מלאכי השרת, מלאכי עליון!". משנדמה לרגע שירת המסובים, עלה קולה העמוק של שושנה ויזר, ילידת רומניה, בשיר: "שבת בכפר". כל חברי הקבוצה שרו את הפזמון החוזר: "יום שבת, יום מנוחה בארץ הברוכה, שבת ון! לבשו הדר בני הכפר ביום השבת".

יצחק יקר קם ממקומו והתמתח במלוא קומתו, ובקול רם ברוך: "שבת שלום!" ואיחל בתיאבון! תורני וזר האכילה, החלו להגיש את ארוחת הערב התגיגית, ממיטב מטבחן של פרץ שטיינר, שפיקח בעי בוחנת על הנעשה, בתפריט ה"מעולה" של צבי דפני, מנהל הדר האכילה והספק הראשי. בימי צנע אלה של חוב יוסף, לא נחשבה זו כלל וכלל לסעודת עניים, אלא יכלה להיחשב ל"סעודת מלכים".

את ליל השבת הראשון בכפר הירוק בילה אפרים בן ארי בדירתם של מיכאל פרצוב ופסייה רפיתו. בשוחחם על דא ועל הא. בשעה עשר בדיוק, הצטרף אפרים אל פסייה ומיכאל לתכנית "שגשג שבת" שהתקיימה בחצר הרחבה שבין בנייני הקבוצה.

זימים לפני פתיחת שנת הלימודים תשי"א – 51 – 1950, התכנסה הכיתה שנמטרה לאפרים בן ארי כמחנך ומלמד את המקצועות: ספרות, לשון, תנ"ך והיסטוריה – למעוזן קבוצה א'. כיתה זו נחשבה לגבוהה בשתי כיתות בית הספר בפתיחתו. התלמידים מייצגו לפי תשדוניהם, ולפי רמת לימודיהם בחוץ לארץ, ומל תלמידי י"א של הגימנסיה בארצותיהם – רוכזו ללימודים בכיתה ט', שלפי תקנון כלליה הנוצר, יכלו לשהות בפנימיות רק שנתיים ימים, ובסיימם כיתה י' שהקבילה בידיעות המקצועות הריאליים לכיתה י"ב של בית ספר תיכון בארץ.

רוב התלמידים בכיתה הגבוהה היה מיוצאי בולגריה ריגוסלכיה, חברו עליהם תלמידים בודדים, שהיו ברמה מקבילה להם מרומניה, אלג'יריה ותלמידה אחת מברית המועצות.

פגישה זו בין אפרים ובין כיתתו ביחד ועם כל תלמיד ותלמידה לוחד – הגידו את דעתו של אפרים בחסנו זמן לא מבוטל בהכרת תלמידיו ותלמידותיו פנים אל פנים, לא רק לפי התיק הפרטי של כל תלמיד ותלמידה שעיין בו, אלא בעצם ה"שיחה" ששוחח עם כל אחד ואחת מתלמידיו ותלמידותיו.

לדאבונו, לא נמצאו בתלמידיו של אפרים שידעו עברית, ולו ברמה נמוכה שיוכל לשוחח בארבע עיניים, בלטה ממולם תלמידה אחת, בעלת עיניים שחורות וחכמות, שלא סרו אף לרגע מפיו של אפרים. שמה של התלמידה הי אביבה זרביב, ילידת אלג'יריה, שדיברה עברית די-גהטה, ומיד התנדבה לסייע לאפרים כמליצה בעו ובין תלמידיו ותלמידותיו. השפה הצרפתית השגורה בפיה, סייעה לקשור קשר עם התלמידים המעטים שלמדו בגימנסיה צרפתית כשפה שנייה.

טביעת עינו של אפרים לא הכריזה אותו ולא הוליכה אותו שולל – אביבה זרביב לא רק היתה האינטליגנטית וההירת התפיסה מכל התלמידים שבכיתתו אלא נהגה, על-אף מוצאה מפרוטש העם ונמנתה על משפחה של יהודי אלג'יריה, שאף בהיותה פרימיטיבית, הגה באורח חייהם הפשוט ובאופיים הטבעי, היו חביבים והלכות האדיבות והדרת-פנים למבוגר, ובעיקר, בנותנם יקר לאיש משכיל – כל המגולות והתנודות האלה, היו נכס יקר באורח חייהם, אביבה נהגה בכשרון ארגון ומנהיגות, ולזכותה יאמר – זאת למד אפרים בהיותו מורה שלה. - שעל אף כל המגולות האלה, לעולם לא קפצה בראש, ולא ביקשה להתבלט סוציים – דווקא הצטנעותה, הוסיפה משקל יתר למגולותיה. ברם, משקיבלה עליה תפקיד חינוכי-ארגוני, מילאה אותו בכל לבנה ומאודה, המרוכה והחינוכית של אביבה עם ילדי המעברה ששכנה מול הכפר הירוק – שהוצאו מימנה, עקב החורף הקר והגשום והרוחות העזות שהפילו את האוהלים הרעועים וקרעו את הבדונים הבלתי יציבים. שלושים ושלושה ילדים וילדות שוכנו בכפר הירוק למגורים, לכלמלה, ללימודים, בהדרכתה של אביבה שנתחבבה מיד על חניכיה. אף זאת יאמר לזכותה, שלפרות עיסוקה החינוכי, לא הפסידה אף שיעור אחד בלימודים.

אפרים המשיך ללמד בשיטה שנהג בה בהגיעו לבן שמו: עברית בעברית, והאמין שההצלחה שהאירה לו פנים בבן שמו, העמוד לו אף בכפר הירוק, כשהודן זמן קצר ידברו העינים עברית, לא רק עם אפרים והמורים בבית הספר והמדריכים בקבוצות, אלא בינם לבין עצמם. הוא לא טעה בהערכתו, כי הודות

לשיטה זו, ולא בתרגום יבש של המילה הנלמדת, למדו התלמידים מילים רבות. שאם כי בחיי יומיום כלל לא השתמשו בהן. הן הרחיבו את ידיעותיהם בשפה העברית, ובעיונם בסקורות עתיקים הבינו אותם. שנתיים של ניסיון כמורה בכפר הנער בן שמן, הקנו לאפרים בן ארי מרחב רב בשדה הדיבור, לשקול בשום שכל כל צעד הן בדרך התורה והן כמתנג כיתה. החזרה והתרגשות שהיו נהלו בוגיעו לכן שמן כמורה מתחיל – עברו, חלפו, כאילו לא היו ולא נבראו. הוא היה מודע שעדיין רחוק מלהיות מורה ומתנג מושלם – ברם, הביטחון העצמי בנחת ובשיקול דעתו – ולמסרה זו חתר בכל כוחותיו הרוחניים-האינטלקטואליים. הכריע הוא לבדו בבעיות לא מעטות שהתעוררו, ולא פנה, ולו פעם אחת להיוועץ במנהל, או המורים בעלי ניסיון רב ממנו, כפי שנהגו בן שמן, במצאו לב פתוח ומבין, ושואף להקנות למורים מניסיונו – כפי שמצא זאת אצל יוסף אברמזון, מנהל בית הספר, שהערותיו והנחיותיו היו אף פה, בכפר הירוק נר לרגליו.

הלימודים בביתה ט' התנהלו בחזר המתצה של חברת הנער, שהיה באמפיתיאטרון של הכפר, פחות שפר מזה – באותם ימי הראשית – של כיתה ח' שהמורה המתנג שלה היה מיכאל פרצוב – שנדהה לסירוגין מקום לקום: ממועדון קבוצה ב' לחדר מתעצת התלמידים שבאמפיתיאטרון. תלמידיו של מיכאל קיבלו סידור לא נורמלי זה בהבנה גמורה, ובלבם נשאו את התקווה, שקרוב היום, ששני בנייני בית הספר, העומדים בגמר העבודות, יקבלום ב"זרועות פתוחות".

אפרים בן ארי היה לפני עלותו לארץ צלם במקצועו, עוד בבית אביו, ואף שלה את ידו בציור, הן בעירו והן בהיותו בשרות ב"צבא האדום". הוא אף לא הזניח את התחביב בצילום בדרך הארוכה בעלייתו לארץ, ובייחוד התמסר לצילום ולציור בבן שמן. עתה בבואו לכפר הירוק, העסיקהו בצילום, הציור ובהגנת תפאורות, ואף באיפור בהצגות שככפר, את התחביבים האלה גילה אחיו משה למנהל הכפר הירוק גרשון ז"ק. אפרים צילם את בנייני הכפר בשלבי הקמתם, ומשחלה שנת הלימודים, צילם את חניכי הכפר, בלימודים, בעבודה וכשעות הפנאי, עתה, לאחר שעברו, חלפו ארבעים חמש שנים, מסייעים צילומים אלה במאותיהם לאפרים רבות, ממש כספר פתוח, בכתיבת היצירה הזאת. הרי על כגון אלה אמר קדוהלת: "שלו לחמץ על פני המים כי ברוך ימים תמצאנו". הוא נוכח לדעת מה רב הערך של כל תמונה ותמונה, ואף זו שבשעתה היתה טפלה, ובה עתה רבתה ערכה עד מאוד, יש ודטל מתמונה מוליד סיפור, ואפיזודה הופכת בלב המחבר לעלילה רבת משמעות.

והמעשה שהיה כך היה:

באותו הימים של ראשית חודש אוקטובר, פנה מנהל הכפר הירוק גרשון ז"ק אל אפרים בן ארי, והטיל עליו "תפקיד" חברתי-חינוכי – המקדש את המסרה להקמתו ולקיומו של הכפר הירוק – בנימוקו של המנהל הכללי – לצלם את החניכים בעבודתם בכל הענפים, כלל השירותים, ואת התלמידים בלימודיהם בבית הספר ובילידיהם בשעות הפנאי: למסרת הכנת אלבום הכפר הירוק – כדברי מנהל הכפר – "שימסר כתשורה לאיש רב-פעלים, שמעטים כמותו בארץ הזאת – בזבעת תודה על פעולתו הברוכה, הענפה והנחרצת להקמת הכפר הירוק: לראש מחלקת ההתיישבות הזכר לוי אשכול (שקולניק).

"כל הביצוע, אפרים, הוא בידך. ואני יודע ומעריך מראש את העבודה הרבה שעליך להשקיע, ותודות כולנו נתונה לך מראש. אך דע לך, שכל העבודה הרבה הזאת שחורשת מאמץ לא מבוטל, בהתרוצצות בכל שטח הכפר – לא תהיה בשום פנים, על חשבון הוראתך בבית הספר... היות שאין מבטלים חינוכות של בית רבן... הסיפא של מאמר חז"ל ידועה לך, כפי שהיא ידועה לי".

"נאום הגבר גרשון ז"ק" – חכך אפרים בינו לביתו – "דברים ממש כדרכנות! כפקודת מפקד כשדה המערכת. והשט לאדון ז"ק אצבע אחת, ותוא זו הזרת בכבודה ובעצמה – והוא מוכן לדרוש את קפי היד כולה, ואף זאת לא תספיק, איזו גישה פסיכולוגית-חינוכית נקט המתנג הדגול שלנו? ! לאחר מתק-שפתיים המתוקים מדבש ומנופת צופים: "ותודות כולנו נתונה לך מראש" – הוא זורה פלפל חריף על הרצון ההתנדבותי של אפרים בן ארי: "אך זאת דע... שכל העבודה הרבה הזאת... לא תהיה על חשבו הוראתך בבית הספר", אין הקומץ משביע את הארי – אמרו חכמינו במסכת "ברכות" – חשב אפרים בינו לבין עצמו – נבראה, לגרשון מנהלו החדש, עבודתו ה"חברתית-חינוכית" בציוור שלט הגדול עם שני הפמוטים בתבליטם ובהם גרות שבת, והמילה ש בת מובלטת וצבועה בצבע זהב ומכריזה כי שבת בכפר – עליו עבר ועמל בעצמו ללא כל סיוע, ביום הגדול והקדוש ליהודים – יום הכיפורים, שלא יפסיד שיעור בימי החול, יען אין לו, לגרשון חסן תעל אפרים מוטלת אף החובה לפנות לעיה התצורן שיתקן את השלט הגדול על גג הבניסה לחדר האכילה, לקרת השבת הקרובה, כל הכבוד למנהלו של אפרים המורה שחילל את יום הכיפורים על מנת לספק את דרישתו של גרשון, שיצא ידי חובתו כשבה מעשה ידיו ופרי מחשבתו של אפרים – בספיחה קלה על כתפו ובברכת: "יישר כוח!"

בשעות הבוקר המוקדמות, כשהגיע אפרים לדייר הכבשים – פגש את צבי בונה, רכז ענף הדייר, וחיוך רחב פושט על פניו מדי המקור של אפרים אליו. הוא מאהיל את כף ידו מעל משקפיו, מפני השמש הזורחת במזרח, למען ייטיב לראות, בעינו קצרות-הרואי – האכן זה המורה אפרים בן ארי. משנבנה לדעת שעיניו לא הוליכוהו שולל, קיבלו בשאלה ותימהון מלאכותי הצטייר על פניו: "מה למורה שמקומו כשיעורים בדייר כבשים?" – ענה אפרים קצרות ובדיק: "מה לכוון בבית הקברות?" והרי אני נמצא על בניו של אהרון הטהן, וכידוע לך – אמרה לנחשים הכניסה לבית הקברות. ברם, מותר ומותר למורה להיכנס לדייר כבשים, – והראייה, שאם רגליו הוליכוהו לדייר השוכן רחוק, אי-שם בירכתי המשק – לא דברים בגו. ואני, צבי, כפי שאתה רואה אותי עם מצלמת ה"לייקה" שלי, שליח מצווה אנוכי, מרום מעלת מנהל גרשון ז"ק, נרו יאיר. שלחני להנציח את עבודתם הברוכה של תלמידינו למען ההווה, ובעיקר, לעתיד לבוא. ואני בעללי האורטופדיות ניהור לא להחליק ולהשתמש מלוא קומתי בתוך הברך שהתורה באדמה שחורה זו לאחר הגשם השוטף שירד כל הלילה. היות ששליח מצווה אנוכי, לפי חכמינו, זיכרתם לברכה: "אין שליח מצווה ניוקין". כך דרכם של המורים שתורתם עימם, אפילו כשהם בדייר כבשים, נוהגים הם כאילו עמדו לפני תלמידים. מצטער, להודיעך, שעובדי הדייר יצאו עם הצאן למרעה – אמר צבי, צער פשט על פניו - "לבי לך, על דרך הארוכה שאינה סוגה בשושנים, אלא "סלולה" בביצה טובענית" – התלוצץ צבי, כאספלנית של נחמה על צערו של אפרים – "אם לא תקשה עליך ההליכה באדמה הברצית הזאת, הנני מיכן להילווה אליך ולשמרך בדרך שאתה הולך בה – עד שנגיע, בעזרת השם, למקום המרעה".

הם שרכו דרכם לאיסם, כשהברך נידבק לנעליו של אפרים, בעוד צבי מוגן כמגפי הגומי הגדולים לפי סידת קומתו וגודל רגליו, בלכתם שה צבי שמץ דבר מתולדות חייו, שהיה חבר בקבוצת "אושה", הוא ואשתו הזבה עברו משם לאלוני ימחק, ומאלוני ימחק – לכפר הירוק... ובחיוך שהתפשט על פניו הוסיף: "היוזר, אפרים, את גליצאים! עתה משהבאתי אותך למקום טרעה הצאן, אני חייב לשוב לעבודה בדייר, אין לי כל ספק, שאתה תסתדר עם ה"חברה" יותר טוב, מאשר אני מסתדר אתם, כל דקה של כסלה בצילום – חביבה עליהם והיא כשעה בעיניהם".

שמעון מורדו מהדו, שהיה אחראי למשמרת הבוקר בדייר, ותעה יצא להשגיח על הרועים בצאן, קיבל את אפרים בשמחה גדולה, וכרע ביד ליד כבשה גדולה, כששני הראשים: של האדם ושל הכבשה שולחים את מבטם אי-שם באופק, בו נראים בני הכפר הירוק.

ברטה-ברוריה מברייין, לא הניחה לאפרים, לאחר שצילם את ארבעת ה"רועים" בצאן עם כל העדר – שילם אותה עם הכבשה ה"אהובה" עליה. גילה איצקוב, השולה מברית המועצות, שבלט מכה בנות הכפר בגובהה, בעצמת ידה וכתפיה הרחבת – פנתה אל אפרים ובקשה אותו שיצילם אותה. עד שאפרים תהה על בקשתה, באין עדיין תשובה ודובית בפיו, היא פנתה כה וכה, ותפשה כבשה גדולה, כרעה על ברכיה והעלתה את הכבשה על כתפיה, בהתעברה יחידה בכוח רב להתנגדותה של הכבשה: "צילם אותי, אפרים, עם הכבשה, אבל מהר!" – גילה חייכה חיוך רחב וחשפה את שיניה הלבנות, ולפתה בכוח את רגלי הכבשה הצמודות אלו לאלו, צילום יפה ומצלחה זה, שגילה התפארה בו בפני חברותיה – הוגדל בגודל של 18 על 24 תקבע בתוך פספרטו, והוסגר במסגרת יפה עם עוד צילומים יפים ומוצלחים שנתלו על קירות חדר מתעצת התלמידים.

משקיבלה גילה את המתנה מידי אפרים למזכרת והודתה לו בהתלהבות יתירה מקרב לב, הודיעה לאפרים: ה"באכושקה" – כלומר הסכתא שלי תשמח מאוד כשתראה את התמונה הזאת. היא תראה לכל השכנות שלה בגבליה את גילוצ'קה המרכיבה על כתפיה כבשה גדולה".

מאותו יום שצילם אפרים במרעה, עברו שבועיים ימים, לפני גילה השוחקות תמיד בחזות חיים – לא היו כחמול שלשום. איזו יד נעלמה מחקה כליל את דוק ההודוה מפניה, ופתאום אכדה לה שמחה החיים העצב היה בוקע מעיניה הביישניות, ביחוד בשיעוריו של אפרים, גילה שמעולם לא ריסנה את לשונה וידועה היתה כמפספסנית, הגה עתה השתלטה עליה שתיקה "רועמת". כבראה – השב אפרים ביט לבין עצמו – יש דברים בגו, ובלי תשומת לב רבה, הניח את הטיפול האישי-הנפשי למדריך הקבוצה. ברם, הוא לא העלה, אף בבול מחשבתו, שהוא הנו האיביקטם ל"צרה הגדולה" שפקדה את גילה.

"יא אספאדין אוצי'טל, ניקאק אכובו נייה פאי'טו! – "אני, אדוני המורה, את זה בשום פנים ואופן, לא אוכל לתכין" – התאוננה בתימהון-ללב וארשת עצב נמוכה על פניה, ה"באכושקה" הסכתא של גילה לפני ה"וואספיטאטל" – המתנג של נכדתה. "וויאט' סאקרו מאלאדויו ד'והצ'קו אי נאגרו'יץ' נא יז פלצ' סאקובו טולשובו "באראנה" – שצי'סאי'טסה או אינמלי'נגטניך לוד"י, ד'יסטוריס'לענייה פרסטופלנייה! נו יא וואס שפראשי'וואי, קאק אוצי'טל אי וואספיטאטל מרי גילאצ'קו – קאק ווי אטו ר'אורשיל', נאספאד'ן, בן ארי, אוצ'ן או'וילאיוס?!" – "לקחת ילדונה צערה כזאת ולהעמיס על כתפיה

"כבש" כל כך גדול – נחשב אצל אנשים אינטליגנטיים פשע קיים, אגא, סלח, לזקנה הזאת. ברם, אני שואלת אותך, האדון בן ארי, בתור מורה ומתנחל של גילוצקה שלי: איך אתה הרשית זאת? – אני עליך, אדון בן ארי. משתוממת מאוד!"

גילה עמדה ליד הסכא כרחוקה לאדמה, רועדת בגופה, עינה משפלות, פניה ברורות בסומק עמוק, ובאצבעותיה העצבניות היא מכסה להתיר את שתי הלולאות הקשורות בקצה שתי צמותיה הארוכות. "היי-טא, הכיבה אליי, גברתי, והואילי השבי בטוכך על אחד הכיסאות, ואם אין לך התנגדות, לדעתי, נוחה יותר הישיבה בכורסה." – פנה בן ארי בשפה הרוסית, לשם הפוגת המתח ששרר בחדר הלמנן האדיבות הנדרשת ממנו... "האף, את גילה, למה תעמדי כארבעה לא קרואה, בבואכן שתיכן לחזור, אורחותיי הנכבדות?"

גברת גלקינה ירבה על אחד הכיסאות ישיבה חלקית, רק בקצה הכיסא, מבלי להישען על מסעוד, כעושה "טובה" למורה האדיב שהזמין אותה לשבת בכורסה.

כפתאומית נעתקה גילה ממקום עמידתה, וניגשה קרוב אל סכא ותוך דמעות אמרה: "פראשו, באבישקה דאראנאייה, יא אומאליאויס, יא וואווסס ורינאוואסה... גייה מולקו לח'יו, ס'בייה דאראנאייה - נו אובורנאייה מאייבו ארצ'ילה אי וואספיטאל'ה" – "סלחי, סכא יקרה, אני מתחננת, אני בכל... אשמה, לא רק בשקרים שגיבבתי לך, יקרה, - אלא בהסילי אשמה למורה ובמתנך שלי." סכא גלקינה נשארה יושבת כמארבנת. דברי נכותה, פאר ראשה הבו אותה בתדהמה. היא שלפה מן התיק השחור ממחטה, למחות את הדמעות שלא פרצו ממעיניו... ובאגרוף קמרץ לפתה את הממחטה ואין מילים בפיה....

"אגא, אפרים, סלח לי... כראב לי מאוד, שכבאוויי הנפחות המפורזת קראתי לשקר... ופנעתי קשות בסכא שלי, שאכן האמינה לדבריי... ואני את עלמי בעיניך אי ב ד ת י."

וכמדבר אל עצמו, אף כי כיון את דבריו לגילה אמר: "במקום שבעלי-השובה שומדין, צדיקים גמורים אינם שומדין" – זו אמרת חז"ל, גילה, האף כי אמרתי אותה, ואליך התכוונתי, יודע אני יודע כי לא הבנת אותה. אוטר, אם-כן בלשון פשוטה וברורה לך – ובלא כל מליצה:

גילה! גדולה ורבת משמעות ה ח ר ט ה – היא מלמדת ומודיכה את האדם בכל אשר ילך ובכל אשר יפנה. ברם, אלף יהשוב האדם במרם יחסא. בסליחה אין הנוח ל ס ח ו ק את הנעשה. זאת, גילה, שימי על לבך. – ובפנתו לגברת גלקינה ברוסית אמר:

"ווד אגא פולטאייה ראסקאיאנייה. אי אובליצ'נייה." – "תן היא מלאת חרטה והתייכרות. – אגא איסט'ינאייה וואספיטל'נייה נאקה דלא ניי." – "זהו הלימוד החינוכי האמיתי בשבילה." – ניסה אפרים בן ארי לשכך את רגשותיהן הפנועות של סכא ונכדתה.*

* התרגום לעברית אינו לפי התחביר העברי, למען להשאיר בו צליל ממבנה המשפט בשפה הרוסית, גברת גלקינה קמה כפתאומיות מן הכיסא, וממנה את הממחטה המעוכה לתוך התיק השחור, ובהשיטה לאפרים את ידה מבלי ללחצו, נפרדה ממנו במילה אחת: "ס ל י ח ה !"

ואל גילה נכוחה המבולבלת, פנתה תוך פקודה בפנים רציניות: "אידי' סאמעו! – "לכי אתי!" גילה מילאה פיה סים, ברם, ברטה, בשמה העברי: ברוריה – ילידת בהריין, גילתה בסתרי סתרים כל מה שהסתירה גילה:

"היא התערבה אתי, ואמרה לי שזה כמלל לא "קונץ" גדול להצמלם עם כבשה, כשאת כורעת לידה על הברכיים, אלא עשי, את, כמו שהרועים האמיתיים עושים, והרכיבי את הכבשה על הכתפיים, ואז תתפארי שאפרים צילם אותך. נו! נראה אותך, גיבורה? אני עוד לא השתגעתי לעשות שטות כזאת" – "במה נערב? זרקה לי גילה כמנצחת... בארוחת הבוקר, ענית לה. תקבלי את ארוחת. יופי! – אמרה וניגשה לתפוס את הכבשה. שמען מורוד רצה לעזר לה להעלות את הכבשה על הכתפיים, אך היא הביטה בו ככעס ואמרה לו: "עזוב אותי, ולך לכל הרוחות!" ואתה, אפרים חושב שאני ברוריה חכמה? אני סיפשה. איזה טוח יש לה כמו לשור... היא ירבה לידי ואכלה בתאבון שתי ארוחות בוקר, ואני ישכתי לידה רעבה הדוק נזל לי מן הפה שלי."

זה הלילה השני שאפרים מדיר שינה מעיניו, ורק לפני עלות השחר, עייף ויגע, בעיניים אדומות סמאץ רב – עלה על משכבו לישון שינה חסופה ולקום לשיעור השני לבית הספר לקראת יום עבודה חדש. "אתה נפול תיפול. ראה איך אתה נראה, ממש סחוס כסמרטוט!" – הוכיחו אחיו משה מנול בית הספר – "אמנם, "ענדות-קודש" אתה עושה: בהכנת אלבום תמונות של הכפר הדוק, לידיד הכפר – הן לי אינך

צריך לספר – את האיש הנחמד הזה לוי אשכול-שקולניץ, אני מכיר עוד לפני שבאתי בהמלצתו לקבוצה הגייה כל, וישראל זה בינינו – איני מדושן ערג משני עניינים הקשורים לגרשון ז"ק. ראשית: שהוא מסיר על גבך את כל עבודות הצילום והציור, בלא הושטת עזרה מינימלית – שנית: שאמר עליך, הוא מנהל הכפר – להעדר מהוראה, אף לא משיעור אחד. הרי כל מה שאתה עשית ואתה עושה, על דרך ההתנדבות, בלא לקבל כל תמורה מסריאלית. ברם, גם לי ניתנת הרשות, כמנהל בית הספר, להושיט לך עזרה. באחי בדברים עם מיכאל והחלטנו כבר הערב לשחרר שתי תלמידות מכל פעולה חברתית בקבוצה את לאה נחמיאס את יהודית שורץ, והן תבאנה להודך לעזור לך בהדרכת התמונות באלבום."

אחרי ארוחת הערב התדפקו שתי הבנות על דלתו של אפרים, ולאחר ברכת "ערב טוב!". הודיעו לו, כי נשלחו לעזור בהדרכת התמונות באלבום.

שתיהן היו זריזות ודייקניות בעבודתן. לאה נחנה גם כמשרון לציור, היטיבה לעזור לאפרים אף באיור שער האלבום ולמלא כעס ציפורן ובמכתול דקיק את האיורים שאפרים ציירם בעפרון על גביר השחור של האלבום.

"מצער אותי שעבודה מדויקת זו, לו נעשית לאור יום, אלא בערב ובשעות הלילה. זה הלילה השני שאני מוכרחה לעבוד לאור העששית הזאת, ולאורם של הנרות המהבהבים בשלהבותיהם לכל משב-רוח החודר מבעד החלון הפתוח, או להבל היוצא מפינו. הסד עשה עמדי ידידי ומכרי עוד מבן שסן, מרכז הרפת, יששכר תמרי, שהשאיל לי את אחד הלוקסים המקל במעט על העבודה. ברם, רק עם הנץ החמה, אני מגלה את כל הדפקטים, שלא ראיתי אותם לאור העששית, נרות השעווה וה"לוקס המפורסם" – הצטדק אפרים בפני שתי תלמידותיו, בשולחו מבט כשעונו, ואנחה התפרצה מקרבו.

"בנות! תודה רבה לכן על עזרתכן הרבה, אך השעה מאוחרת, רבע לפני אחת-עשרה... לכן, בנות ושוב לקבוצה. יום לימודים ועבודה סתכה לכן מחר, ואני עוד "אסרח" כאן עד השעות הקטנות של הלילה, בכדי לסיים את העבודה. האתנער בספל קפה שחור וחרוף, על מצת לגמור את האלבום עד ליל שבת, כשיגיע לוי אשכול לביקור, האיש שעשה רבות להקמתו של הכפר שלנו, אך דעו, לאה ויהודית, לולא עזרתכן, ספק אם הייתי עומד בזמן, האם הבנתן את דבריי? יש ספר אחד בתנ"ך ושמו קהלת, ושם כתוב: "מוכים השניים מן האחד והחוט המשולש לא במהרה יינתק." אם לא הבנתן את כל המילים, אולי תבינו את הרמז. וכלי משים, תרגם את דברי קהלת לרוסית, שפה שלמדו בבית הספר ביזוטסלביה לפני עלייתן לארץ. – וגם שלושתנו הספקנו הלילה הזה להתקדם יותר משהיו מספיקים שניים, וכודאי מאשר היה מספיק אחד."

אנחנו מוכנות, אפרים, לבוא ולעזור לך בכל עבודות הציור, ברצון רב, אם המורדך ירשה לנו... אתה יודע" – גילתה לאפרים יהודית כעין סוד – "שבבטר ימין יודע לצייר יפה... ראינו את הציורים שלו, הוא "משוגע" לציור... כל המתברות שלו מקושטות בציורים. אתה זאת לא יודע, כי אתה לא מלמד אותו אלא מיכאל המדריך שלנו."

אפרים ליזח את שתי הבנות לקבוצה, לעמוד להן כסגור, אם חלילה, ינזפו כי באו מאוחר בלילה, לאחר כיבוי אורות, אך חושך שלט בכל – הכפר נם את שנתו. אף בחזר האכילה וכמטבח כיבו את אור החשמל שסיפק הגנרטור. רק משלושת חלונותיו של המורה אפרים – בקע אור עמום, שקרץ לאפרים, למחר לשוב עוד למספר שעות לעבודתו.

עם זריחת החמה של סוף חודש אוקטובר, כשהיא שולחת את קרניה ה"עצלות" מבעד עננים כבדים השטים על פני הרקיע – בדק אפרים כסיפוק רב את האלבום ותמונותיו, ובייחוד את האיורים שקיסטו את ההקדשה ללוי אשכול, כתובים ביד באותיות של סופר סת"ם, את ההקדשה ניסח גרשון ז"ק.

לאדריכל הפורה, המסור והבלתי נלאה במדינה שבדרך

ל ח ב ר ל ו י א ש כ ו ל

ראש מחלקת ההתיישבות בהנהלת הסוכנות וגזבר הסוכנות, התודה והברכה

מתניכי הכפר הירוק, מהמורים, מהמדריכים, העובדים בכל ענפי החקלאות

שבכפר הירוק על פעולתך הענפה והמסורה ב ה ק מ ת

ה כ פ ר ה י ר ו ק

מאהל לך בריאות לעילא ולעילא ואריכות ימים

בהוקרה וכידידות

בית הכפר הירוק

תשרי תשי"א – אוקטובר 1950

מרוצה מעבודתו ומהסיוע של שתי תלמידותיו: לאה ויהודית, כתב אפרים בן ארי באותיות דפוס זעירות, בוף האחרון של האלכום: צילום, איור ועריכה אפרים בן ארי תשי"א 1950.

לוי אשכול הגיע לכפר הירוק בערב שבת עם שקיעת השמש ונתקבל בלבביות על ידי מנהל הכפר גרשון ז"ק, ומטרו משנים, חבר דגיה ב' לשעבר משה לייבוזן מנהל בית הספר ומרכז חברת המער, רק קומץ מורים ומדריכים החמנו לביתו של משה לייבוזן. (גרשון ז"ק גר עדיין בתל אביב). בעממיות גלויה ובמילים דכוחותא, הכיר את מרים, אשתו של משה, ולא שכח לציין בהכירו אותה, כי אשתו אלישבע, היא ילידת אותה עיריה בה נולד בעלה משה. "הרי אנו כמעט בני אותה עירה, אף כי אני יליד אוקראינה" - אמר וחיוך לבבי פשט על פניו העגלות, בהשיטו את ידו למרים.

"זה אחי ה"קטן" - מורה בכפר הירוק, שעלה לארץ 1947, לוחם ה"צבא האדום" בנאצים במצור לנינגרד, ברם, הוא התערה בארץ כוונתי, ואינו יודע תבלי קליטה מה הם. הוא אף ישראלי יותר ממני, כי עברת את שם משפחתנו מלייבוזן לבן ארי - ושמו עתה בישראל אפרים בן ארי, אגא הכירו איש את רעהו... - גרשון התערב בדבריו של משה והמשך: "אפרים בן ארי אף צילם צייר ואייר את האלכום, אותו נגיש לך לאות תודה והוקרה בתגיגה שלנו. גרשון הרגיש סיד כי הקדים את המאוחר ופגע בהפתעה והציעה שהיכן הכפר ללוי אשכול. אשכול לחץ את ידו של אפרים לחיצה חברמנית חזקה, ובלחצו את ידו של אשכול, הרגיש בן ארי, כי זרח יד ימינו מקוטעת עד מחציתה.

"אתם מזכירים לי זיכרות, שבחדי השגרה שלנו הפכו לנשכחות: מן יענע שיינע אידעאליסטישע צייטן אין די יתנע יארן" - מאותם האידיאלים היפים מאותם זמנים ואת השנים כשהיינו צעירים. - בפנותו למשה "בעל הבית" - כך היינו אז בעלותנו לארץ... מלאי אידיאלים כרימון, רעבים ללחם וכמהים לעבודה עברית, ומאירים את אוהלינו ואת משכנותינו הדלים באורות של נרות, עששיות נפט, ואף ה"לוקסים" נחשבו אצלנו ללוקסוס - לא פעם שרנו שירי חלוצים בהתלהבות חסידית, בתקווה לימים טובים מאלה, על קיבה ריקה ושכבתו לישון על כסן הומיה."

קבלת שבת בחדר האכילה החדש, נערכה ברוב-עם. כל התנכים ועובדי הכפר לבושים חולצות לבנות, ונרות שבת דולקים על השולחנות, ונרות החשמל מאירות באור גדול מן הגנרטור המספק חשמל לחדר האכילה ולמטבח.

זוהר אורנשטיין - עולה חדש מרוסיה, קם על רגליו והכריז בקול רם: שבת! מיד פסקו ההתלחשויות והשלך הם בחדר האכילה. נינה ליטורין, עולה חדשה מפולין, שרה בקול בסופרנו שלה את שירו של ח.ג. ביאליק "החמה מראש האילנות נסתלקה", וקהל המסובים שר את הפזמון החוזר. לאחר שירה בציבור קצרה של שירי שבת, קם זוהר אורנשטיין ממקומו, ופנה לעבר השולחן הערוך שבראשו ישב לוי אשכול, וקידם אותו בברכה בשם כל התלמידים, בקראו את דבריו מן הגתוב. בוזוך על פניו שיצא בשלום מפילודי חובטו, הכריז: "שבת שלום ובהיאנון!".

אחרי ארוחת הערב התגינית - קם גרשון ז"ק על רגליו, השתהה דקות ספורות עד שכולם השתקו ונשא את נאום. במילים חמות ולבביות דיבר על האיש הגדול, המצטיין על אף משרתו הרמה בעממיות, היורד אל העם, ופועל למען העם לא מגבוה הור-ההר, אלא בתוך עמו הוא יושב. הוא ציין שאין איש רב-פעלים כמותו שפעל למען ההתיישבות, עוד במרם קמה מדינת ישראל. ועתה מתברכים בפעלו הבלתי לאה למען ההתיישבות - רבבות עולים חדשים במדינת ישראל. גרשון ציין את פעלו הרב כהקמת הכפר הירוק. "לא רק - כך אנו מאמינים כולנו - כראש המחלקה להתיישבות וכגזבר הסוכנות היהודית, אלא, וראשית כל: מהיותו הדר הכרה מכרעת בתפקיד הנעלה שצריכה וחייבת החקלאות המתקדמת לחנך את רבבות הנוער של ילידי הארץ, ולה - שקיע בנוער העולה את האהבה החינוכית - לעשותם לא רק לאזרחים

אמנים של מדינתנו הצעירה - אלא להחדיר לתוך לבם את אהבת האדמה.

ברצוני לסיים בדבריו של ידידנו המזל, וכדאי שנחזות אותם על לוח לבנו: תרומתו לכלל חברה שכל אורה יתגאה בה. כל יהודי ירצה להזדהות איתה וכל אדם יכבד אותה."

לוי אשכול הדדה במילים חמות, בדברים קצרים הדצאים מן הלב: "האמינו לי, תלמידים יקרים, שפה בפניסיונה, מבכי לבכי, שוכנת אהבה גדולה לכם ולכולכם, אותה אין להביע במילים... רק זאת אוסיף - שפגישה זו כליל שבת זה, גם מאורעות ואירועים שיתרחשו בחיי ובחי המדינה שלנו - לעולם לא ישכיחו אותה.

שלושה תניכים: אביבה זרכיב, אליהו חורי ואריאלה רובנביץ' - יוצאי שלוש גלויות, הגישו ללוי אשכול את אלבום הכפר.

בקול צלול ובעברית מוטעמת, בבטאו היטב את האותיות הגרוניות כהלכה - קרא אליהו חורי את ההקדשה הכתובה באלבום, הוא מגרו, צעד שני צעדים קדימה הגישו ללוי אשכול.

נגיש נתפעם קם מנהל מחלקת ההתיישבות וגזבר הסוכנות היהודית על רגליו ולחץ את ידי שלושת התלמידים.

בעיתון הכפר "אתמול והיום" שהופיע ביום ראשון, קראו הפעם, מנהל בית הספר משה לייבוזן, לפני ארוחת הערב. גרשון ז"ק כתב בעיתון רשימה הנשואת את הכותרת: "ביקורו של ידיד ורע", הוא ציין את שמחת כל הכפר בקבלת הפנים הלבבית ובקיצור חזר על התרשמותו של האורח המכובד. בסיום רשימתו ציין לאמור: "תודתנו לתניכות הכפר לאה נחמיאס ויהודית שוורץ ולמירה אפרים בן ארי, שסייע להן להביא את האלבום היפה, כאות תודה לראש מחלקת ההתיישבות וגזבר הסוכנות היהודית מר לוי אשכול." "אולי זה הינכי - לפי תורת גרשון ז"ק" - חכך בינו לבינו אפרים - "להודות על תרומתן של התניכות ב"הבנת" האלבום, לו הקדישו הבנות מזמנן היקר לא יותר מארבע שעות... האם חייב המחנך לקרוא לשקר, בכדי להביע תודתו לתלמידות? הרי זה שקר משוער, כשהצלם, המצייר, המאייר והעורך, הוא לא אחר, אלא מורה ומחנך בכפרו בית ספרו שהוא מנהלו הכללי - ולא זה שבא מרחוק! אפרים בן ארי, המורה שלא ויתר ולו על שיעור אחד בבית הספר - כרצון מנהלו, ועשה לילות כימים, בכדי לעמוד בזמן הדחוס, ולא לפגוע במאימה ברמת ההוראה בבית הספר: מקבל תודה על סיועו לשתי התלמידות הנחמדות בהכנת האלבום. הן האמת לאמיתה באמרה בפיו של גרשון, בלא טכחות תניכים בחופשיות, בביתו של משה לייבוזן בפניו של אשכול: "הוא אף צילם, צייר ואייר את האלבום." אף שתי הבנות, לאה ויהודית, העירו באוזניו של מרם אפרים, כשפגשוהו אחרי ארוחת הערב, במשפט פשוט ואמיתי: "הרי זה שקר גדול מה שכתב גרשון בעיתון! אתה עורת לנו?" - כנראה, חסרו להן המילים להביע את סלידתן מן השקר ומן ההתחנפות לתלמידים - הכל, כנראה, למען ההינך הצרוף, שאין בו - לפי תורת אנשים מלומדה - כל דופי.

פרק שנים עשר מתוך "כנתיב האושר והאכזבה"

הלימודים בכיתתו של אפרים בן ארי – היא הכיתה הגבוהה שבבית הספר – התנהלו כסדרם. בכליון עיניים חכו התלמידים המורים לסיום העבודות בשני הבגיינים, שעמדו לאכלס את תלמידי שתי הכיתות, חדר מורים, חדר מגהל בית הספר וחזר קטן למזכרות. הבגיון האחר הועד למעבדות: כינה, פזיקה, ביולוגיה, ואגפו הצפוני שנבנה בצורת "ריש" – למשרד ראשי של הכפר, למזכרות על כל שלושתיה ולחזר המגהל הכללי. רק עם פתיחת בגייני בית הספר, יכלה ההנהלה לתכנן קבלת תלמידים מן המישבים – בהם מושבים וחתיקים ככפר יהזקאל וכפר יהושע, בהם התחנכו נערים ונערות מעליית הנער, בתנאים של צפיפות, וללא כל יכולת לספל בהם טיפול אינדיבידואלי, מחוסר מורים ומדריכים.

לאחר ביקורו של לוי אשכול בכפר הירוק, נתהדקו הקשרים בינו והין הנהלת הכפר, והסיוע המסריאלי לסיום בגיין בית הספר ובגיין חדש לקבוצה חדשה, הגיע במועדו – הראו בעליל שאכן המוסד הזה מתפתח בצעדים ענקיים, בתמיכת הסוכנות היהודית והמחלקה לעליית הנער. ענפי החקלאות בכפר הירוק הורחבו, עם מינויו של לוי אשכול לשר החקלאות בשנת 1951.

יחסי קירבה התרקמו בין אפרים ביו כיתתו, החדות לכך, שלא היו בכיתתו תלמידים חורגים ממסגרת הלימודים, אלא טולם, תלמיד, תלמיד לפי כשרונו ויכולתו האינטלקטואלית למד והיה מעוניין לרכוש דעת.

באו הערבים הזכורים מאוד לאפרים – כי בערב זה הוא הכפר זו פעם ראשונה באור חשמל, לאחר שחובר לרשת החשמל הארצית – הפיעו בחזרו ארבעה תלמידי כיתתו וטענה בפיהם: כי עומס העבודה בענפים החקלאיים ובשירותים, מנע מהם להתמסר ללימודים, שהם, לדעתם העיקר והעבודה היא משנית. ואף בעני רבים "בכלל לא חשובה".

אפרים ידע את לב תלמידיו, הוא הכיר טענות אלה, עוד מימי היותו מורה בבן שמן – גם שם הם שטחו את תלונותיהם לפני מתנכם ובקשוהו שישפיע על המורים המלמדים בכיתה שלא "יעבידו" אותם יתר על המידה בשיעורי-בית. נדהם ומופתע היה עתה. שדווקא התניכים שהצטיינו בכבודה בענפי החקלאות שהמדריכים שיבחו אותם על מסירותם, אלא אף יכלו לסמוך עליהם. מה אם-כן השתנה עתה, שהם מאיימים לפתוח בשביתת רעב, אם לא יענו דרישותיהם: להקל עליהם ולהוריד משכמם את "העול הכבד" של העבודה, שהוא פוגע בהם, ואינו מאפשר את התקדמותם בלימודים.

"נמאסו עלינו ההרצאות שמשמיע באוניו גרשון, על ערך העבודה וחשיבותה בעיצוב דמותו של תניך הכפר הירוק, ומה חושב לו זאב זמירי, המאשים אותנו שאנו מתחמקים מעבודה! האם הוא, מרכז המשק, שאל אותנו אם יש בנו כוח לעבוד כל כך קשה, ללמוד בבית הספר, להכין שיעורים, ולקבל עלינו כל מיני פעולות הקשורות לחברה? לפני מי אנו נביא את טענותינו אם לא לפניך, או לפני מיכאל המדריך שלנו?"

"ואם עליי, המורה והמתגן שלכם, להיות "שליח ציבור" מין "מליץ ישר" למענכם, ולהגיש את עצומותיכם ואיוסכם לשבות לגרשון, או שבאתם אליי ישירות, לבקשני או אף לזרש ממני שהמורים המלמדים אתכם יקלו עליכם, ולא יעמיסו עליכם עול נוסף של שיעורי-בית? אחת אומר לכם – ואם מי אם לא אתכם אודה גלוי בדברי? שימו זאת על לבכם, תברכה. והודיעו לכל השולחים אתכם בשליחות זאת, אף כי יש להתחשב בכם, ואולי להקל במעט בעבודה – על לימודים, כדברים, אינכם מוכנים לוותר – שבשביתות לא תשיגו דבר ובייחוד בשביתת רעב. מי יסבול משביתת רב אם לא אתם השובתים. כמה ימים תענו את נפשותיכם ולא תאכלו? בשביתתכם לא תרעידו את "אמות הספים" של הכפר הירוק, וגם אם תשכחו "שביתה איטלקית", לא תזעזעו את ההנהלה הכפר. כרם, אני מבין אתכם יפה, כאותה מידה שובתתי את דרישת תלמידיי כשהייתי מורה בבן שמן, אך הם לא איימו בשביתות, ולא העלו בדעתם לשבות שביתת רעב."

דוק של אכזבה כיסה את פניהם של זודר ארנשטיין וחיים'קה גולדמן ועל פניו של רייקו רובנוביץ – אחיה של אראלה היפהפייה – בערה החמה. האחד שקיבל את דברי אפרים בהבנה מולסת היה אלידו

חורי. הוא חייך חיוך מתנצל וסלחני ופנה לשלושת חבריו: "חבריה, לא באנו לכתובת הנסגרת. אפרים צודק, הרי גם אלכס ה"שויצער" הזה, סדרו העבודה, ביטל את רצונו ללכת ולהשפיע על מורנו אפרים." "פרצה ראשונה בסולידריות הפועלית של תלמידיו-הניכיו נפרצה בהדרגה, מי ייתן וינחה אותם השכל הישר" - הכך אפרים בינו לבינו, כשניגש לקיד הצפוני, עליו השעין את הלוח בצדו האחורי כלפי החדר, וגילה אותם לעיניהם הנוהמות של תלמידיו.

"קרא, בבקשה מה כתוב במונטאז' התמונות הזה שהכנתי אותו לתלוזתו בחדר האכילה." אליהו חורי, הניגח משלושת חבריו, כשהם עדיין נטורים אכזבתם תוך כעס מאיפך לפורם אפרים, קרא אליהו בקול רם את הכתוב: "אנו עובדים ולומדים!"

"נכון, חבריה, או כל התמונות במונטאז' הזה הן אחידות עיניים? להמות עיני תמימים ממשמע אהניים שהשפעתם בפני? עשו כסוב בעיניכם... אך בסרם תחליטו מה שתחליטו, דעו, שאני מורכם ומתנבם - על אף משטרתי הדלה - לא ביטלתי אף לא שיעור אחד בבית הספר, ואתם עדיין, שכל העבודות הרבות בקישוט חזר האכילה, באלמים שהכנתי כחשורת הכפר הירוק ללוי אשטל, בצילומים שאני מצלם - הרי עינים ראות! זו עבודה רבה שאני עושה בלילות ומדיר שינה מעיני, בהשקיע עבודה רבה במונטאז' הזה - הכל בהתנדבות! בלא גרוש שחוק, רק השלום עבור התמונות על סמך חשבונות, שאני מעביר לנזכרות הכפר. אף התודה המאופקת בעיתון "אהמול והיום", שנכתבה בידי גרשון, רק בהצגה-פה, בציטט את עבודתו החשובה של שתי חברותיכן, גם אם חרה לי הדבר - האיש כמוני ישבות? לעינים החשובה לגרשון, כי לא למען האיש הזה אני עושה את זאת, אלא להדרתו של הכפר בו אני מורה ומחנך והוא אהוב עליי. היודעים אתם מה רב הכסף שהסוכות היהודית משלמת להחזקתכם בכפר הירוק? זודר, אין אני משמיע באוזניכם גיבובי העמולה, אותה מפי לעולם לא תשמעו. איני צריך ללמד אתכם ציונות מה? אתם אוכלים, לומדים, וואנים ללבושכם ולכל צורכיכם - ודעו, כי רק את המעט אתם מחזירים בעבודה בענפי המסק החקלאיים ובשירותים שאתם משרתים את עצמכם, ואם זאת, אתם לומדים לא רק מקצוע חקלאי, שאולי בבוא היום תזדקקו לו - אלא אתם מתנבים את עצמכם לדעת, מהו הערך הגדול והחשוב שבעבודה, שאין "ביצת אפין תאכל לחם" - קללת אלוהים את האדם - אלא זו היא ברכת, גם אם אתם "מסכים שלי" עובדים ביצת אפכם... אך בשום פנים ואופן לא לחם חסד! ועתה לכו והביאו את הלתותיכם לפני גרשון. שביתת רעב נהשקה עליכם... אני רק מורה ומחנך ואיני חבר ההגדלה, ולי כפרם, אין לי גישה ל"חלונות הגבוהים", אף כי אחי משה הוא מגדל בית הספר."

"מה יש לדבר! עבודה נהדרת עשית. כל הכבוד, אפרים! אך אני את היצפה הניגרת, את העייפות והתנפילה מהרגליים - אינני רואה בתמונות האלה, אולי בזאת, איך אתה אמרת: יש אחידות עיניים?" - סיכם רייקו את "חשבונות" עם אפרים, שעמד בצד עד הנה ומילא פיו מים.

"לילה טוב! ועדה על הזמן היקר שלך שהקדשת לנו" - אמר אליהו חורי בצאתו מן החדר. רייקו רובנביץ - בחור יפה-מראה, בעל עיניים כחולות ושיר בלונדי מקורזל - נגס בכעס את שפתו התחתונה, ובצאתו אחרון מן החדר, "זרק" בפניו של אפרים משפט פרובוקטיבי:

"אנחנו עוד נראה את כוחנו! אף נשבות שביתת רב - והם ייבנו לדרישותינו!"
"בהצלחה, רייקו!" - ענה אפרים ומיהר לסגור אחרי ה"מתרברב" את הדלת.

הם הגיעו לכפר הירוק בהיווסדו מן המעברות שהיוו את קבוצה ב' בהזדקתו של המורה והמנריך מיכאל פרצוב, וממשיכי העולים שהיוו את קבוצה א', בהזדקתו של אבינעם אדם. יוצאי עשרים ושתיים ארצות. אלה הן: (לפי האלף בית).

1. איטליה, 2. אלג'יריה, 3. ארגנטינה, 4. בולגריה, 5. בורמה, 6. בהריין, 7. ברית המועצות, 8. הודו, 9. התגריה, 10. מניס, 11. מריפול, 12. יוגוסלביה, 13. יוון, 14. לוב, 15. מצרים, 16. מרוקו, 17. סינגפור, 18. עיראק, 19. פולין, 20. צ'ילה, 21. רומניה, 22. תורכיה.

מזרח ומערב, דרום וצפון חברו יחדיו והצטלבו בנקודה קטנה, בלתי ידועה, שאף לא סומנה על המפה של מדינת ישראל הצעירה. פה בכפר הירוק היה כור ההיתוך שלהם - לא רק לתנכם ולהשליסם למטרה הנכספת לאורחות טובה, כשהמרחק רב לאין שיעור מן המקור: עדה עדה לעצמה, הנשאת בחובה מבטלות מיוחדת לה. שהביאו בערכיה משם - מבית אבא ו"ישראל סבא" - שבעזבם את ארץ מוצאם, נשארה השכונה היהודית בה גרו היהודים הוותיקים על דורות - עומדת על מכוניה. ומאיך: נוצר שלא ידע נעורים ואף שמחת ילדות נגולה ממנו, שחיי אור בחיך משפחתם נקטלו, כשהוריהם נרצחו ונמכחו בידי הנאצים, או עלו בעשן הקרמטוריות, והם קרועים ושסועים ברוחם וחצויים בלבם - ילדים שמצאו מסתור במנזרים, שם העכירו את נפשם והרעילו את נשמתם בשנאה עזה ליהודים "רוצחי האל", ילדים שנמסרו

כדי וזריהם, תמורת כסף רב על מנת להצילם ממוות, לפני לכתם אל הסוף המר, לשכניהם הגרים. שהמגידים לאחר קבלת הכסף לידי המשטרה הגרמנית, והמענים שמצאו מקלט בכפר איכרים. שכ העבירו אותם בעבודות פרך משפלות, כשבית אבא ואימא – קו משפחתם הפך לעיי-תרבות – ועולם המשפחתי רב עליהם. מה רבה הדרך ומה רב העמל שחייב היה המזריך, המתוך, המורה להשקיע בהם: להחזיר להם צורת אנוש שבאכזריות נגולה מהם, לעקור את הפחדים שלא עזרים בימים וימי-הלילה שבאו להם בשכבם על משכבם – להכינם לחיי חברה בטיפול אינדיבידואלי – להאמין באדם ולאבהו, ולהשתיל בלבבות המפוצלים את נטע האחדות: לעשותם לעץ אחד, ממש כסמלו של הנביא יחזקאל – שיהיה רב פאורות, היונק ביונקותיו ממעיין היהדות, בו נעוצים שרשי העבר של עם, ולשאת בחובם את התקווה שיצא חוסר מגע כרות זה, ובקר שטוף שמש יעלה בוהדו ממורה ויאיר את עתידם במדינת ישראל.

שמעות פשטו בכפר הירוק מפה לאחן, שראש הממשלה ושר הביטחון דוד בן גוריון, עמד לבקר באחד מלילות השבת בכפר הירוק. אפרים בן ארי שבזמן האחרון החל לחכך במחשבתו ולהעלות על הדין את הרישומים הראשונים של התפאורות להצגה שתוצג בחג התנועה, רצה להפתיע הפעם את גרשון ז"ק, בדבר הקרוב ביותר ללבו של בן גוריון. הפעם לא לפי חמתו של גרשון, ובביצועו של אפרים, כפי שקרה הדבר כשביקר לוי אשכול בכפר – שהגישו לו אלבום תמונות של הכפר הירוק, אלא הוא עצמו יום צילם, צייר ושר – בשתפו בסודו הכמוס – שלושה תלמידים: את בכור ימין, את לאה נחמיאס ואת יהודית שוורץ. אמנם, הוא הבגיס בסודו את אוזני משה מנהל בית הספר. שלושת התלמידים, באו לחדרו של מרס, לסייע לו בהדרכת התמונות ובעיצוב הדיאגרמה. תוך שלושה ערכים, העבודה אינטנסיבית סיימו את המשימה – ובחשכת הלילה העבירו את בתרשים הגמור, שעוצב עדין על גיליונות קרטון עב – מחדרו של אפרים לחדר מועצת התלמידים. לאחר שהשלמה העבודה בעיצוב התרשים על סלוטקס ובמסגרת עץ שהכין נח ברקאי, גיטו של גרשון ז"ק, שערך בכל עבודות הנגרות לאפרים, הזמין אפרים את גרשון לחדר המועצה, וחשף לנגד עיניו את התרשים הגדול.

" אין סתרת נאמנה יותר!" – קבע גרשון המופתע באוזני אפרים, לאחר שגילה לנגד עיניו את הדיאגרמה – " מקיבוץ גלילות – למיוזג גלילות ". – כדברך, גרשון, ענה אפרים שכלבו חזר לטתרת כזאת... "הרי זו המגמה לא רק שלך ושלט, אלא חתירתו האידיאולוגית של דוד בן גוריון." "כפתור ופרח!" – קרא גרשון כמגלה סוד כמוס לאפרים – "הן הוא יבוא בקרוב לבקר בכפר הירוק, וזו תהיה הפתעה כולנו לבן גוריון."

מאה ארבעים חמישה תיכים היו בכפר הירוק תודשיים אחר היווסדו, בראש השנה תשי"א. תרשים זה שהכינו אפרים ביטא נכונה את מגמת האיחוד של כל יוצאי הגלילות שבאו והתקבצו בכפר הירוק, עשרים ושתיים במספרן – עשרים ושתיים תמונות – נציגי כל ארץ וארץ מעוצבים בתמונותיהם בעיגול, סביב כדור הארץ, ומכל תמונה ותמונה יוצא חץ דק וארוך אל מרכז הדיאגרמה – הוא הכפר הירוק, ליד כל תמונה עגולה, נקבע שלש ועליו שם הארץ ממנה הגיעו: יוצאי אסיה בצבע כתום, יוצאי אירופה בצבע אדום, יוצאי דרום אפריקה בצבע כחול, יוצאי אפריקה בצבע צהוב. מידת התרשים 150 על 180 ס"מ. מעל התרשים נקבעו שני שלטים. הצליון כתוב: "מקיבוץ גלילות" ובתחתון כתוב: "למיוזג גלילות".

הפתעה נעימה זו שהפתיע אפרים את גרשון, ריגשה אותו עד מאוד, והוא הפגין את התרגשותו כפרדהסיה – אף כי מסכצו היה אדם מאופק, ידע להתביא את רגשותיו בבכי לכבו, והיה זהיר מאוד לשטוח לפני אנשים הסרים למשמעתו, דברי שבת, אם הם לא היו שייכים לטובת העניין העצמי – האבסולוטי שלו. אף שנת, לא יצא גרשון "מן הכלים", ברם, הטפיחה ה"חברה'מנית" בכף ידו השטוחה על שכמו של אפרים, ועיניו הנוצצות מסיפוק ושמחה – נחשבו בלבו של אפרים כמחווה רבת חשיבות, כאילו דיבר בשבתו ופעולתו התרבותית-הדיונית של המורה אפרים קבל עם ועדה.

" אך עלי לציין זאת, גרשון, שלמדויות המסירה הזאת, חברו אתי ונדבו מזמנם היקר בעבודה הדיונית זו, התלמידים: בכור ימין, לאה נחמיאס ויהודית שוורץ. תודתי האישית שלווחה לניסך נח ברקאי. שלא רק עזר לנו בעבודה, אלא ידע לשמר את סוד עבודתנו, אני רק תכנתי והדרכתני אותם בעבודתם, והגני אסיר תודה להם בכל לבי" – העיר אפרים לגרשון, שלא שכח את דיברי השבת שהרעיון בעיתון הכפר "אתמול והיום" בהגנת האלכוהם ללוי אשכול – בשבחן של לאה ויהודית – בשימו את אפרים רק כמסייע להן.

"נציין זאת!" – קרא גרשון בקול, בפנתו לעבר היציאה – "כעיתון "אתמול והיום". זה חלק אינטגרלי של הצינור שאנו המתחבים מתחבים: להעריך את הושתה העזרה ההתנדבותית לגיבוישו של הפרט בחברה."

הכפר הירוק לבש תג בליל שבת. אין זו מילוא זוטרתא ביקורו של "אדריכל מדינת ישראל" – סגרתו של גרשון ז"ק – ראש ממשלת ישראל וער הביטחון שלה – האיש הזגול מרבבת, אחד בדורו: דוד בן גוריון. רשמים אלה כתב משה, אחיו של אפרים בזכרונותיו על ביקורו של בן גוריון.

"...ועוד שרב רב רשם זכור לי שנערך על ידי גרשון ז"ק, לכבוד דוד בן גוריון שבא לראות את "פרי מעליו" של בן חסותו הנאמן "בזמן הצורך" – גרשון ז"ק. עצם באו לכפר קשור היה, למעשה, למפגש מיוחד עם "חוג הצעירים" שהתחיל להתרכז מסביב לכפר הירוק, בעידודו של אברהם עופר. השפעתו של החוג הורגשה יפה במהלכים הפוליטיים של מפא"י וכן גוריון רצה לדעת וגם לשמוע, לאן הרוח נרשבת. גם לכבודו של בן גוריון נערכה מסיבת שבת תגיית "בלו אלבוים". לפני הארוחה הציגו גרשון בפני בן גוריון, ולא הסך מילים מלבבות על חשבוני ותרוסתי בארגון ודי בית הספר והפנימיות. נפעם ורגש הייתי עת בן גוריון שאל אותי פרטים על עצמי והתעניין במיוחד בעעשה בכך שמן ובדוקטור ליהמן. הרגשתי שלא לרווח היא אישיותו של הדוקטור, נבארה, בגלל השקפותיו הסופר-ליברליות והפשרניות בכל הקשור "לשאלה הערבית" ועברו כאחד מחברי "ברית שלום".

כבר בארשית דרכו שימש הכפר הירוק, כאכסניה פוליטית לזוגים מסוימים במפלגת העבודה, מפא"י דאז, וה"מסורת" נמשכת עד היום הזה."

גרשון ז"ק שליווה את בן גוריון, הוליכו אל הדיאוגרמה הגדולה והמלמדת, שהכין אפרים בן ארי לכבודו של בן גוריון. שעה ארוכה עמד ה"זקן", כשראש רעמת השיבה טורס ועיניו תרות אחרי המוסבר בדיאוגרמה זאת, כשגרשון מסביר לבן גוריון ועונה על שאלותיו הרבות והמעניינות, שיש בהן גם פן של חקירה. פעל הסקרנים הלך והתרוב סביב שני האנשים המשוהחים. מלבד התזכירים עמדו במעגל החבורה, או קצת מרחוק, גם אפרים בן ארי, מיכאל פרצוב, אבינעם אום, יששכר תמרי – טורים ומדריכים בענפי החקלאות, כולם מטים אתניהם לשמוע שמץ דר משאלותיו של בן גוריון ותשובותיו של גרשון ז"ק.

"שבתה יפה, דייקנית ומאלפת הישקעה בדיאוגרמה זו" – סיכם בן גוריון ופנה אל גרשון כשאלה, שלא הגיעה לאחיו של אפרים, ברם, תשובתו של גרשון שדיבר בקול רם, הגיעה לאחיו: "אכן האכן, בן גוריון, כל הכבוד מגיע לחניכי הכפר שלנו, בייחוד על היחמה הברוכה שלהם, המשקפת, כדרכך, בלא הסברים מיוחדים את הכתוב למעלה: "מקיבוץ גלויות - למחוג גלויות".

גרשון ז"ק שלח מבט לעברו של אפרים שעמד בקרבתו טוך פניו, ודיוך רחוי תעצג הופיע לפתע על פניו, וכפי שהופיע לרגע – כך גם נעלם. חרה לו, לאפרים, שאף עתה קרא לשקר, ביחסו את היחמה והכנת הדיאוגרמה רק לחניכים, כאילו הוא, אפרים המורה המזונך, כלל וכלל אינו קיים. הוא פנה אל הכפר הבים ישירות בעיניו של אפרים, לא הצביע עליו, שהוא היה היום, ובהדרכתו הכינה התזכירים את הדיאוגרמה, הוא התעלם ממנו כליל, ואף לא הציג לפני בן גוריון.

לאחר שהתפורה החבורה שסובבה במעגל את בן גוריון ואת גרשון ז"ק, ניגש בכור ימין, שסייע בהכנת הדיאוגרמה אל אפרים, ופניו פני להבים והכנס נסוך עליהן ואמר: "שמע, אפרים, אותי היחס הזה מקומם. הוא, זאת אומרת, גרשון, שדורש מאתנו התבולה להיות כנים בדברינו משקר, ואינו מתבייש בשקריו, ואף לא הסמיק בשקריו בפני בן גוריון ובפניך, שראה אותך עומד שם... כשענה לבן גוריון על שאלתו, מי יום והכין את הדיאוגרמה הזאת, והוא ענה: שהתזכירים הכינה את הצירוף הזה. אך זאת לא אבין: האם בכלל לא אינפת לך... מה שגרשון אמר לבן גוריון?"

"יש, בכור, לעיתים נדירות שהשקר יותר יפה מן האמת, אם הוא משרת את המטרה הנכספת, ותהיה המטרה טהורה וקדושה" – ענה אפרים ובלבו ידע ששימשו בכור ימין, המוכן להחזיר לכל הפוגע בו בכוחו הפיסי ברושיותו האיתנות – מלחמה שערה – לא ייד לסוף דעתו של המורה אפרים בן ארי.

בניסין קוצ'יקאן, שהורשה על ידי אלכס ה"שוויצער" – סדרן העבודה לשעבר, להקרין את הסרטים בכפר במסגרת ההקרנה, היה ה"קרובן" הראשון כשכין גוריון נצצר פתאום בצאתו בחברת שומרי ראשו למרפסת, וניתקל בבנימין קוצ'יקאן וביקש ממנו שיספר על העבודה ועל הלימודים ובפרט מה הרגשותו בחברת הנרי.

"מה סדר היו שלכם?" – שאל.

"קמים בבוקר ואוכלים ארוחת בוקר. הולכים לבית הספר ואוכלים ארוחת עשר. הולכים לעבודה ולוקחים סנדוויצ'ים ואוכלים. ואחר כך הולכים לחדר האוכל אוכלים ארוחת צהריים... תשוב הולכים לעבודה ולבית הספר והולכים בהפסקה הגדולה לחדר האוכל לאכול להם עם ריבה ולשתות תה. ובערב הולכים לחדר האוכל לאכול ארוחת ערב... ובלילה הולכים סילם לישון... חנה הכל."

"יוצא מדברך, מה שמך, בחור?" – "קראים אותי בנימין קוצ'יקאן!" – ענה בהשפלת ראש ובביישנות מאופקת – "שם משפחה זה יש לו צליל ארמני כנראה, שאתם עליהם ארצה מגלות ארמניה" – ובדברו פשט עלפני בן גוריון חיוך בווריות שפתיו – "סך הכל הגעתם לכפר הירוק, לפי דברך – לאכול?!"

הסובבים את שני המשוחזרים פרצו בצחוק פרוע.

"הוא לא מארמניה, הוא מארץ הטיפשים! הארמנים הם חכמים וערמומים מאוד!" – אזור עוז בנוכחות ראש הממשלה ושר הביטחון, בעזות-מצח אלכס ה"שוויצער" להתערב בשיחה לקול צחוקם שח הנוכחים. – "אדוני ראש הממשלה, אצלנו ברומניה היו אומרים שהארמנים הם לא רק חכמים גדולים מן היהודים, ויכולים ל"סדר" כל יהודי חכם ולהכניס אותו לכיס. זה קוצ'יקאן הוא טיפש, הרי על הפנים שלו כתוב שהוא טיפש גדול, אדוני ראש הממשלה."

"מיטב היה שתחנך לפני שהעזת לשפוך את השטרות שלך בלשונך הארוכה לפני ראש הממשלה. אם הארמנים הם חכמים, הרומנים הם ג נ ב י מ ! " – נעץ שכתאי דהאן מטריפולי את עיני הזעם באלכס הרומני, ורק הזדות למעמדו של ראש הממשלה אסף את זרועותיו והגיב רק בחמת-זעם.

אפרים עמד מוחץ למעגל שהסתופף סביב בן גוריון, כשמתחזה ביש זה מתרחש לגד עניו. בוש תיכלם היה, הן מדברי תשבתו של קוצ'יקאן, וחרה אפו על החוצפה של אלכס, ולבו מר על התנהגותו של שכתאי דהאן. ביט לביט חשב: באיזו התרוממות רול קרא ה"זקן" את הכתוב על הדיאוגרמה מעשה ידיו ופרי מחשבתו: "מ ק י ב ו ז ג ל ו י ו ת - ל מ י ז ו ג ג ל ו י ו ת ! " עוד רבה הדרך, עוד מאכיבה המלחמה – עד שעם "תועי-מדבר" זה – המתקבץ מפוזרי גליותיו בארצו – יהיה לעם אחד!

בתע – אחרי ארוחת ליל השבת התגיגית ומנחתו הקצרה והחסופה של בן גוריון – התכנס "חוג הכפר הירוק" שכמפלגת פרעלי ארץ ישראל – בראשותו של אברהם עופר באמפייתארסון בחדר מתוצת התלמידים. משה השפיע על אפרים – שהבין עצמו לסור לשיחת רעים למשפחת פרצוב, כדרכו כל ליל שבת – משבו אחריו לאמפייתארסון, שיהיה אף הוא נוכח, כמאזן בדיון תוקב של "חוג הכפר הירוק" של הצעירים "השאפתנים" בהשתתפותו של ראש הממשלה דוד בן גוריון.

משכנס בן גוריון מלווה כפמליא שלו לחדר המועצה – קמו כולם על רגליהם, ברם, הוא רמו לסולם בהנמכת ידו שישבו במקומותיהם.

אפרים בן ארי שהיה רחוק מכל הוויכוחים הפנימיים במפא"י, אמ-כי חרה לו מאוד הפילוג המשותף בתנועה הקיבוצית, כי לו תברים טאמנים מתמול שלשום היו לאויבים בנפש זה לזה, אלא גם הגע הזה פסח בתוך המשפחות, והפריד בין אבות לבנים, ובין אחים לאחיות, תוך "ברזגו אידיאולוגי", והמיעוט חייב היה לעזוב את ביות וסקום הולדתו ולגדוד לקיבוצים וקבוצות שלא ידעום תמול שלשום. ובראש הפירסודה ההפוכה הזאת בפילוג – עומדים מנהיגי תנועת הפועלים – ובראשם החבר דוד בן גוריון, שנשא בחזו הגדול את אחרותו של העם היהודי על כל גליותיו שיעלו לארץ ישראל. לא פעם שאל אפרים בן ארי את עצמו, לאחר ביקורו בקיבוץ גבת אצל ידידו בן עירו יצחק וולוח'ינסקי, שניתק את יחסיו הטובים עם כל תומכי מפא"י, ועד עזיבתם של תומכי בן גוריון את גבת כמיעוט, לא דיבר אתם, וכל משפחתו ניהקה כל קשר עם ה"מפא"יניקים" האנטי-סוציאליסטים. איך נפל ממרום גדולתו איש חזון זה, ונגדע לארץ ואיש שטנה בהערצה רכה כפי רבים וטובים: "אחוז בדורו"? מחשבות אלה התרחצו כמחוז של אפרים, כשישב למעלה משלוש שעות והאזין לדיונים ולוויכוחים של הדור הצעיר ה"מרד", כשבן גוריון יושב בפנים אטומות, עתים, אמנם עלה סומק דק על פיו, והוא אינו פוסק לרשים הצרות לעצמו. רק פעם אחת, כאילו התעורר לנעשה סביבו, ומבלי להרים את ראש הרעמה שלו, שאל מניה וביה שאלה, שהיה בה תיקן לדברי אחד החברים שנאם בפתוס גדול.

עייפים מדיונים ומויכוחים, ציפו כל הנוכחים בסקרנות לדברי השוכתו של בן גוריון.

מילה לא יצאה מפי ה"זקן". בשעה אחת אחר חצות לילה, עזב בן גוריון את הכפר הירוק בליוד משטרה צבאית – לשוב לביתו לתל אביב שבשדרות קרן קיימת לישראל.

כמצאי שבת – בוועידת "חוג הכפר הירוק" – כשחזר האכילה היה מלא מפה לפה, הגיע משה שרת (שרתוק), בשליחותו של דוד בן גוריון, ובנאום חיצב להכות ומבריק במכתבו ובלשונו העברית הרחוסה

ומיסודו היה פלמוס, שנמשך שנה ומחצית השעה – ענה למתכנסים ה"טורדים", ולקול תשואות הקהל עזב את הכפר הירוק.

"אין שלום במפלגתך, משה, שאתה מסור לה בלב תפשי! הרי הם, לדעתי, הורסים לא רק את המפלגה שלהם – אלא את השלטון המפא"י במדינת ישראל. ואני שואל אותך, שבעל ניסיון אתה: איך אנו המתנכים והמדריכים נתנך את הערב-רב הזה של יוצאי הגלויות ולאחדם לעם אחד – כשראש הדג מסריח לא פחות מנבז?" – שאל אפרים את משה אהיו, לאחד באופו של שרת, בהציגו לו שאלה רטורית, ומניח וביה סיפר לו בקיצור את המאורע המכאיב של הפאריסה – ב"שיחה" בין בן גוריון ובין חניך הכפר בנימין קצ'קאן.

"הרופא הטוב והמפוזר ביותר שירפא את כל הפצעים האלה שהעלו מורסה ומוגלה – הוא הזמן. וכמו שאנו, או הם המאמינים הגדולים, מחכים לביאת המשיח, ואף אם יתמהמה יחכו לו – כך אנו המתנכים והמורים הרוצים בטובת העם ובחינוך הדור הצעיר – להתאזר בסבלנות ממושכת" – נאום משה, איש מפא"י באחוזי אהיו אפרים, התענה עדיין בדרכי העמים.

פרק שלישי

פרק שלושה עשר מתוך "בנתיב האושר והאכזבה"

תג התנוכה של שנת תשי"א התקרב והלך, וההכנות להצגה היו בעיצומן: הן בחזרות התכופות למחזה "לנו זאת הארץ" – בבימויו ובהדרכתו של מר משה ברקאי – מורה לשעבר בבית החינוך של העובדים שבצפון תל אביב, שהביאו גרשון ז"ק שיכיים את ההצגה. עזרו המסור בהכנת התלמידים וללימוד התפקידים בעל-פה, היה המורה והמנחה מיכאל פרצוב – והן בהכנות התפאורות בצביעותן ובקיצובן, ובהכנת רישומים בצבעונים של מלבושי ה"שחקנים", שכל העבודה הרבה והאחראית היתה מוטלת על גבו של אפרים בן ארי.

את הסינע הרב בהתקנת התפאורות ובהקמת הבימה, וכל עבודת הגרות המחושבת – קיבל עליו באהבה, במסירות וברצון רב נח ברקאי, גיסו של גרשון ז"ק, שאף הוא כמשה ברקאי עבד בבית החינוך בצפון תל אביב.

נח ברקאי היה יליד "מאה שערים" שבירושלים – כשרוצו בלט לכל מלאכת מחשבת, וכפי שהיו נהירים לו כל דרכי ה"משנה" וגפ"ת – כך התמצא בכל מלאכה שנדרשה להכנת ההצגה. כאחרים בשכונת החרדית הזאת, פרק מעליו על מצוות, עזב את "שומרי החומות" והיה לאיש חילוני משכיל ורב ידיעות בפסיקה. אף-כי פרק מעליו את האידאולוגיה של העדה החרדית – נישאר נאמן כשומר מסורת ישראל.

כחודש ימים לפני תנוכה, משהתחילו החזרות להצגה, פנה משה, מנהל בית הספר לאחוזי אפרים, וביקשו שיכין את התרשימים לתפאורות ולמלבושי ה"שחקנים", ויתחיל ככל שאפשר בעיצוב התפאורות, כי ברצונו של גרשון, לערוך הפעם, הצגה גרנדאוזית, לא רק לחניכי הכפר ועובדיו, אלא לקהל רחב: לדוירים וקרובי משפחה שיש להם קשר ישיר או עקיף לכפר הירוק.

"הפעם זה לא ילך לו!" – ענה אפרים ביובש, בתרעומת ובהחלטיות – "עד מתי תושב האדון המנהל הכללי לרטוב על גבו הדל והצמוק של המורה בן ארי? שמע משה, אם בשליחותו אתה בא ובשמו אתה מדבר אלי – השב לו דבר, שישכור צייר ותפאורן מן החרץ וישלם לו סבין ותקילין, כסף טוב העובר לסוחר, כי אפרים אינו דורש אפילו אגודה שחוקה, עבור העבודה הרבה והאחראית, אלא יחס הוגן, המתבטא לא רק במילים, לצאת ידי חובתו, באמצעות העיתון "אמול והיום" – בנוסח הקבוע והפוגע שלו, אותו איווה גרשון – אלא ישחרר את התלמידים העוהרים בהכנות להצגה מעבודה במשק. שים לב! בשום פנים ואופן לא מלימודים – לפחות שבע לפני תנוכה, ואם אין אתה בא בשליחותו, אלא באת אליי מיזמתך, ואין אתה בעל סמכויות כגרשון ז"ק, אני מודיע לך, שאני מסרב סירוב מוחלט לתת יד לנשף הנוכה, והמנהל הכללי יוכל להוציא דיני לשבט או לחסד".

"זאת לא אכזן! מה יום מימים, אפרים? הן ברצון רב עשית את הכל, אף מעבר שביקשו אותך, ועתה סירוב מוחלט?"

"לא סירוב מוחלט, כי אם הערכה אמיתית והעמדת תנאי. גם המורים מקבלים מנוחה לאחר שמעבירים אותם בפרך, ואם אין מעסידיים לפנייהם אנוס בלילה של הציר ושיכולת שועל, לכל הפחות, דואג בעליו להלעיטו בקש יבש". - ענה אפרים ולא יסף לדבר עוד.

התשובה נמסרה לאפרים לא מפי אחיו, כפי שקיווה, אלא מפי נוח ברקאי, שהיה שותף לעבודותיו של אפרים, מאז הגיעו לכפר הירוק בהיווסדו.

"שמע, אפרים!" - פנה אליו נוח בדידות גלויה, כשהוא מסיר את משקפיו ומשפשף אותם שפשף היטב, ללא כל צורך, כל עוד הוא משיח עם אפרים, ומרכיב אותם לא על אפו מול עיניו, אלא מושך אותם על מצחו, ושולח מבט חם ומלכב בעיניו התכולות בפני אפרים ופורץ בצחוק, ובתנופת שתי אצבעות משיב אותן תוך דיבור על אפו החכלילי. - "חי נפשי! היית 'איין און שטאל' - ברזל ופלדה, ממש דברים כדורבנות, ועל זה מגיע לך יישר-כוח. משה אחיך סיפר לי הכל. והאמת צריכה להאמר, שאני לא רק כנח ברקאי, מין פלתי אלמוני, עובד כפר הירוק, הופעתו לפני, אלא כניסו, בעל של אחותו, חרקותי לו בפניו את כל ה'ייחוס' שלי. הוספתי גם אני דברים לטובתו על דבריך. מה יד לדבר! אנו עומדים פה ומבזבזים את זמננו היקר והמלאכה רבה. הקיצור, הוא קיבל בהבנה את דברי, אם כי מהכרת פניו למדתי שאין דברי משמחים את לבו, בדברי אתו גלויות. הקיצור, מחר, ואך היו אומרים אצלנו שם ב'מאה שערים' - בעזרת השם, ובשעה טובה ומתצלחת, ניגש לעבודה ה'קודש'."

ארבעה התלמידים שעבדו עבודה אינטנסיבית עם אפרים - שגרשון בלב חצוי, שחרר אותם מעבודה שבע לפני ההצגה - היו עתרו הקבועים בכל עבודות הציר והם: לאה נחמיאס, בכור יסין, ויהודית שחרין, ועתה נוספו עוד שני תלמידים, נער אחד שלא הגיע מזמן לכפר הירוק ושמו זיקו שטיין יליד רומביה, שניחן בכשרון לא מבוטל בציר, עליו יכול היה אפרים לסמוך שהעבודה תבוצע למלאו סיפוקו. יעוד תלמיד אחד ושמו דוד (סומי) ניהאזו יליד יוגוסלביה, שנשלח לנגייה לסייע לנח ברקאי בעיצוב התפאורות.

לא היתה זו משימה קלה, להכין תפאורות לשלוש מערכות, שבכל מערכה ומערכה יש להחליפן, ואין הן מצויירות על בד יזטה, אלא בנרות מלכוד, סלוסקס, מזויט וקרסון ומעוצבים בעץ בעומק הבימה, שהצופה בהצגה יירשם במבט ויחזואלי בעומק הבימה. היתה זו מלאכת מהשבת, עליה ניצח בדמיטני הפורה ובביצוע נוח ברקאי.

מערכה ראשונה: תפאורה של בית סוהר בתוך מרחף בני מאבנים גדולות בלתי מסותתות, ורק מבעד צורה קטן, הנמצא על פני האדמה וחדר אור קלוש למרתף הסתוב.

מערכה שנייה: תפאורה של ארמון המלך אנטיוכוס הרביעי - בני כפאר: ארבעה עמודים כמעט זורר, תומכים בכרכוב עליון המפותח בפיתוחים, ובציורים מתוך המיתולוגיה היוונית, שלשה פסלים נזורים מסלוסקס, צבועים בתנינת צורה פלסטית להם: מימין: פסל אפולו, במרכז ביוסט של זאוס-צאוס, ומשמאל: אתונה. האור לאולם המלכות חודר דרך החלונות שזוגיותיהם הם כשלה צבעים.

מערכה שלישית: תפאורה של בית המקדש - חצר הבית - מצוירת על כד יזטה בצבעי שטן וגואש, ובמרכז הבימה, ניצבת על כימה קטנה - מנורת שבעה הקנים, כולה: מפנים ומאחור צבועה בצבע "זהב טהור" - כמעט תגי אחר נצחית של יהודה המכבי - תנועת בית המקדש.

את בגדי המשתתפים הפרו במתפרה של הכפר, לפי תרשימים הצבעוניים שצייר אפרים - בהוראתה של התופרת יהודית למפל, הזכירה לטוב.

שבע לפני ההצגה, יום אחד לאחר שגרשון ז"ק שחרר את חמשה התלמידים במשקף, בכדי שיעזרו לאפרים התפאורן בציר ובצביעת התפאורות, ה'נח' - בעיצוב התפאורות ובבניית הבימה - התפרץ מרכז המשק זאב זמירי, בפנים וזעפות והמתו בתערת בו - לחדר הכניסה הגדול המוביל לחדר האכילה, שם עבד אפרים עם ארבעה תלמידים בציר התפאורות - ושפך את כח מרי-לבו על ראשו של אפרים, בנכותות התלמידים המופתעים מהתנהגותו של מורם זמירי.

"אצלי זה לא ידך לכם כל כך קל! אני לא ארשה שאתה ואחך, בגלל ההצגה המחורבנת שלכם - תהרסו לי את המשק, ותשחררו על דעתכם תלמידים מן העבודה! מזמן כבר אמרתי לעצמי: ששני האחים האלה, העוסקים בענייני תרבות ורוח - תחבצים את אפם לעניינים לא להם, ומשחררים חניכים לכל השטויות האלה! שמע, אפרים, ואמר זאת גם למשה אחיך, מנהל בית הספר - שאני מעריך אותו כידיד וכאדם תרבותי - שאני כמרכז המשק האחראי מתנגד התנגדות מוחלטת, שכל ה'פאצ'קאצ'נות' - הלכלוכים האלה, שאתם עושים פה בכפר הירוק - יהיו קר על חשבון הלימודים ולא על חשבון העבודה במשק!"

אתם! – פנה בצעקה אל ארבעת התלמידים, שמאז היכנסו בזעם לחדר, פסקו לציר – "אמני הציור הגדולים", אם מחר לא תתייצבו לעבודה – אסלק אתכם מן הכפר!"

"שמע, זאב" – אמר בניחותא אפרים אליו – "לשני דברים לא מקובלים עליי בהערכתך האישית שאני מעריך אותך, כאדם חושב ומיזשב, כטרם תתלהב מלא-חמה ותמגע בי ובאחי, והמצער ביותר – כארבעת התלמידים. לדעתי, אפשר לסדר את הכל בדרך תרבותית, שקטה ועניינית, והכל יבוא בשלום על מקומו, ובייחוד החסיים התברתיים-הידידותיים השוררים בינינו לא יפגעו – אילו לא התפרצת בחמתך לחדר, אלא נקטת לשון נוחה ושקטה, לא היית מאשים אותי ואת אחי ב"הריסת הכפר", ובעיקר לא פגע בארבעת התלמידים העוזרים לי בהגנת התפאורות להצגה, שאין בהם כלחטא ושון. אתה – סלח לי לצעיר ובלתי מבוסס המעיר לך – דע, זאב, זהו חלק בלתי נפרד מן ההווי של היינו בחברת הנער, גם כגורם מלכד ומתגר. והאמן לי, שכל עבודתי הרבה והאחראית היא בהתברכות..."

"שמע, זה לא מעניין אותי כמרכו המשק! כל הענפים שהם עובדים נמנעו" – התערב זאב בדבריו השקטים, שנאמר בלא כל תרעומת וכעס על זאב, אף כי הוא נהג בדרך לא מקובלת.

"אם יש לך, זאב, מענט – לא אני ולא אחי ובוודאי לא חמשת התלמידים, הם האובייקט הנכון למענותיך. הבא אותן בפני המנהל הכללי – הם שובדים פה באישורו המלא של גרשון, פנה, בבקשה, אליו, ואל תבהיל בצעקותיך את התלמידים ועל תאיים עלי ועל אחי."

בלא לומר "שלום", יצא זאב בחרי-אף ובטריקת דלת חזקה, ובצאתו אמר מרובו:

"אנו עוד נראה! מי פה צודק, זוהי חוצפה להתערב בענייני משק, שאני ורק אני אחראי לו."

"אמור לנו, אפרים, מה דעתך על צעקו ודברכן זה? אנתו כבר הוטרבלנו להתפרצותיו, אבל מה ששמענו עכשיו, זה כבר מעבר כל התנגות של אדם תרבותי כמדוי. – שאלה יהודית שוורץ בשם כולם והסמיקה,

"הכל יבוא על מקומו בשלום. הוא, זאב איש טוב ונעים-הליכות – חסרונו, ואולי זה פן יפה בתכונותיו – שכל התלהבות הניצחת בו, אינה אלא התלהבות של קש: רגע יתמלא חמה וזעם, ויפרוק כל מה שהצטבר בקרבו – וכעבור זעם – ישוב למנוחתו, להיות שוב זאב זמירי איש נעים-הליכות, הברש ומתחרט מרגע התפרצותו, ויפטיר את כל הפרשה בבדיחה הקשורה ישירות לענין. אני מכיר אותו עוד מעטודתנו המשותפת בווראה מכפר הנער והילדים בן שמן."

אפרים עצמו לא צפה בהצגה, כה השקיע כה רבות. כה היה עסוק וטרוד באיפור ה"שחקנים" שהחליפו את איפורם מספר פעמים, מחוסר תלמידים שיוכלו למלא תפקידי משחק, ברם, ניצבים להצגה לא חסרו. הן זו היתה מגמתו של גרשון לשתף ככל שאפשר תלמידים רבים. רק בסוף המערכה השלישית התפנה לצפות בסו עיני ולהאזות מפרי עמלו. ברם, משראהו בקהל, לא חסכו ממנו שבחים כל מכריו שנשבחו בהצגה: על התפאורות היפות והמרשימות והאיפור המוצלח, ורביעו תודתם בלחיצת-יד, אפרים לא "יצא מכליו" קיבל תודתם והודה להם על נדיבות לבם. "הכל היה נפלא, מעבר למשוערי!" – סיכם במשפט אחד מיכאל פרצוב. הרבה בשבחו של אפרים ובשבח ה"שחקנים", בלחצו בחטימות את ידו של אפרים – הבמאי מר משה ברקאי.

למחרת ההצגה ביום ב' של הטיבה, אסף אפרים את כל המשתתפים במחזה לחדר האכילה. הם לבשן את בגדיהם ברגם והפיעו במערכה השנייה ואפרים איפר אותם וצילם את התמונה הראשונה שבמערכה השנייה – כשאנשיכוס הרביעי מכריח את היהודים, בראשותו של מתתיהו הכהן – להשתחוות לפסלו של זאוס.

באותו יום בערב לפני הארוחה, קרא מיכאל פרצוב, עורך עיתון כפר "אתמול והיום" את רשימתו של גרשון ז"ק, כולה שבחים לכיצוע ונהדר של כל השחקנים והניצבים שהשתתפו בהצגה "לנו זאת הארץ". גרשון הוגיש במיוחד את הערך הלאומי בהצגה זו של אהבת ארץ ישראל – לא רק כשישב העם על אדמתו, וידע להשיב מלחמה שערה, לאויבים הרבים והחזקים שבאו לכלות את העם הרושב בציון, כדברי המשורר בספר תהילים: "אמרו: לנו ונכחידם מנו, ולא יזכר שם ישראל עור" או כדברי המן בגלות העם כפרס שאמר למלך אחשורוש: "ישנו עם אחד מפורד בין העמים, בכל מדינת מלכותך, ותיהם שותות מכל עם, ואת דתי המלך אינם עושים, ולמלך אין שווה להניחם. אם על המלך טוב, ייכתב לאבדם, ועשרת אלפים כיכר כסף אשקול על ידי ערשי המלאכה להביא אל גבוי המלך". מעטים עמדו מל רבים, ולא הכה ניצח – אלא הרוח. . . בכל דור ודור – כתב גרשון – נמצאו דוידים קטנים שעמדו מול ה"גליתים" הרבים-העצומים, כשרוח "נצח ישראל" פיעמה בלבבות: הן כשעם ישראל ישב בארצו, כדברי דוד אל גלי: "אתה בא אלי בחזק ובחוצות ובכידון. האנוכי בא אליך בשם ה' צבאות אלוהי מערכות ישראל אשר חרפת". וכשגלה ישראל מעל אדמתו לגלויותיו הארוכות, נשא אתו את השבעה

שנשבע על נהרות בבל, שנתנה שעברה כסיסמא מדור לדור: "אם אישכח ירושלים תשכח ימיני, תדבק לשוני לחכי אם לא אזכרתי..."

אן לטו שמץ של ספק, שהצלחת ההצגה המתנכת – תלריה לא רק במבצעים על הבימה, אלא בראש ובראשונה, לאלה שעמלו רבות להצלחתה, בהדרכתם את השחקנים, בהכנת התפאורות וההדרות: לאפרים בן ארי ולנח ברקאי, שהשקיעו עמל רב ומחשבה פורייה להצלחת נשף תנוכה. הודות לעזרה שהרשים להם הכפר בחמשת התלמידים – ספק אם היו יכולים לעמוד במשימה זו, והם: לאה נחמיאס, בטור ימין, זיקו שטיין ודוד (טומי) ניהאח. כולם יבואו על הברכה. ואחרון אחרון חביב, יבוא על התודה והברכה הבימאי הלא נלאה ומעבד המחזה, יחידי משה ברקאי, והבורך העזרה שהרשים לבמאי המורה מיכאל פרוצוב בהכנת התלמידים להצגה ובחלק הארגוני."

" ספק גדול בלבי, אם הביט התלמידים את הרעיונות שבכתבתו של גרשון, ובלי שמץ של ספק, אני קובע שרכים אף לא הביט את העברית של גרשון, ברם, המבין יבין!" – אמר בכובד ראש נוח בריאי לאפרים, לאהר שקרא את הכתבה שבעיתון הכפר, שחלודו על לוח מיוחד. (אפרים בן ארי העתיק את הכתבה מילה במילה).

ימי שמחה והתרוסמות-רות באו לתלמידים ולמורים, עם תוכתם של שני הבנינים של בית הספר, ששכנו בכניסה לכפר הרוק. "מבודדים" היו, ויש שקראו למקום באירוניה: "מוחץ למחנה", כי שטח רב הפריד בין בנייני בית הספר – שנחשב בעיני לא מעטים – כ"קמפוס" כוער-אנפין – ומבנייני הכפר: חדר האכילה, בנייני הפנימיות, שביניהם נישא על גבעה לתפארת האמפיתיאטרון הלבן על עמודיו – דמוי לאמפיתיאטרון של האוניברסיטה העברית שבהר הצופים בירושלים.

מאורע חשוב זה – חנוכת בית הספר אליבא דגרשון – לא יטל להיות כיום רגיל, סתם יום של חול, והוא הפס לפתיחה תגיית וסמלית, בהצגה שהוצגה במרפסת של הבניין הראשי, מעל הגובה בין העמודים, כשקהל התלמידים והמורים צופים במחזה ברחבה שלפני בית הספר.

אף כי שנים לא מעטות חלפו מאז המאורע הזה, והזמן המשכיח לא יכול היה לאפרים בן ארי, גם אם לא השתתף הפעם ישירות בהכנת ההצגה, ויצא "נקי" ממנה – זכרנו לא כגד בו אף עתה, והוא זוכר אף לפרטיו את הסקס, כשהוא עומד בין התלמידים והמורים ומצלם במצלמת ה"לייקה" שלו את תוכת בית הספר.

את הדאגה לפתיחת בית הספר, נטל גרשון על כתפי, בהיעזרו במיכאל פרוצוב, ברם, הוא גרשון, לא רק ביים, אלא כתב את המחזה, שהיו בו גם רגעים אימפרוביזטוריים.

תמונה ראשונה: מאחורי בניין בית הספר, התפרץ בצעקות ובצריחות קורעות אחזיים, חמת-זעם שפוכה על פניו העטורות זקן עבות מתולתל ומקורזל, הגדל פרא של האדם הקדמון. אין על גופו הערום אלא פרוות צמר של עוד כבשים, בה הוא מכסה את שותותיו, וגופו מלא רבב ובוץ – כיזו הוא לופת מין מלמד-בקר שגולתו מזורבנת, והוא מגנפפו באוויר כמאיים על חית-טרף – העומד להתמודד אתה לחיים להורגה ולאוכלה, או להיות טרף בפיה - למות... בפראיות הוא בורה מפניה, בכדי להציל את חייו, ובבורחו הוא נתפס כקוף בעמדי המרפסת ובצעקות אימים, הוא משחיל לתוך המרפסת את פלג גוו העליון. ברם, מודעה המודיעה על חנוכת בית הספר, עומדת לו כשמן בדרך. בפרעות הוא קורע אותה לקרעי-קרעים ודורס על הקרעים כועם בכפות רגליו המלוכלכות, בעמדו על הכרכוב שבחלון המרפסת הפתוחה, הוא פורץ בצריחות משונות המלוות משפטים נגד הציביליזציה האנושית, שהמדע וההתקדמות הטכנולוגית יהרסו את העולם ויחזירוהו לתוהו ובוהו... הם יעקרו את יערות העד וירעילו בעשן בחי-החרושת ובנייני התעשייה את האוויר עד מתנק... והצמחייה תגוע ותמות ובלעדיה אין חיים לאדם, לחייה וליעוף השמיים. הלאה הציביליזציה! הלאה המדע ההרסני! האדם הוא ה ט ב ע ובלעדיו אין לו ח י י ם ! את תפקיד האדם הקדמון מילא בהצלחה התלמיד זאהר אורנשטיין.

תמונה שנייה: שני פרופסורים מלמדים הלכו הלוך והתקרב אל האדם הקדמון. לבושים בגלימות שחורות וצוארונים לבנים וחובשי פאות נסריות. פרופסור אחד התקרב אל האדם הקדמון מימין האתר משמאלו, ושניהם סגרו עליו משני הצדדים. משראה את הברווז המשונות האלה - אחזו חיל ורעדה ופחד השתלט עליו, והוא החל רועד בכל גופו. הוא, כנראה העלה ברגשותיו שזו היא חייית- הטרף הנראה והמסוכנת ביותר – מבלי שידע את דרכי הלחימה בה, כפי שידע להילחם ולהאבק במלחמת קיומו הקשה.

בקפיצת "התאבדות" הוא קפץ מן המרפסת ובזעקת אימה ופחד, נימלש מן הידה הנוראה הזאת, המהלכת כמותו על שתיים, שבעיניו היא איזמה והרסנית יותר מחיות הסרף המהלכות על ארבע, כל עוד רוחו בי הוא ברח מן היצורים האיומים האלה ונעלם מאחורי בניין בית הספר.

שני הפרופסורים המלומדים, הוציאו מן התיקים גליונות נייר, קיבו זה לזה, החליפו מבטי נאווה, ונשאו נאומים חוצבי להבות בזכות ההתקדמות של האנושות וכיבוש העולם והשתלטות על הסבע לרווחתו של האדם. בעוד פרופסור אחד שם את הדגש בנאומו, רק על הטכנולוגיה וכיבוש עולמות בחלל היצות, שבו יושם דגש המדע על פתרון כל חוליי העולם בו אנו חיים, בהפרחת השממה ובהפיכה המדבר למקום פורח, נאומו של הפרופסור האחר, היה שונה, בהדגישו את המוסריות וההומניזם הקשורים זה בזה... אין לנתק את האדם, ככל שהמדע יתקדם ממקור מחייתו – האדמה. הוא יצא חוצץ נגד האורבניזציה, בהקמת בתי-חרושת והריסת הפלנטה שלנו. המגמה של המדע צריכה להיות המלחמה ברעב ובבורות, האורבניזציה פוגעת בדבר החשוב ביותר לאנושות – ה ב ר י א ו ת.

בתום נאומיהם, הסינו הפרופסורים את התלמידים ואת המורים להיכנס לבניינים החדשים של בית הספר, ובזאת פתחו רשימת את שנת הלימודים.

את תפקידי הפרופסורים המלומדים מילאו שני תלמידים – האחד "והתיק" בכפר, שתמך בהתפתחות הטכנולוגיה – בלי שום-לב לגורלו של הסבע הנכחד – הוא חיים'קה גילדמן, עתה חבר יטבתה, והאחר, שאמנם תמך בטכנולוגיה ובקידום העולם המדעי, כשומו את הדגש על האדם, הינכו המוסרי והאגה לעולם בו אנו חיים שלא ינחד – הוא אלכסנדר פרמינגר, שמקורב הגיע לכפר הירוק מרומניה, ללא ידיעה מינימלית בשפה העברית. לימים, שחקן התיאטרון הלאומי "הבימה" – אלכס פלג.

ימים של עבודה רבה ומאומצת קידמו את אפרים הן בבית הספר בהכנות לשיעורים, בחיזוק מחברות ועבודות תלמידים, והן בהכנות להג הפורים. כל אלה באו לו כריכים אלו באלו, והוא לא מצא מנוחה לעצמו אף בלילות, שהיה נשאר בחדר מועצת התלמידים עד השעות הקטנות של הלילה, כשולחו את עזריי בעבודת הציור כבר בשעה עשר לקבוצותיהם,

"ראת, אפרים, פניך נפולות ועייפות, וכשאתה מתיישב לרגע לשתח אתי שיחה חסופה, מיד נעצמות עיניך" – טענה בצדק מרים גיטו, כשנא ביום השבת לבקר את משפחתו, ו"לשחק" קצת עם אבי הקטן. "ומי אשם בכל ה"עסק" הזה, אם לא אחי היקר, בעלך האהוב ומנהל בית הספר המנובד? הרי הוא ולא אחר, גילה בהתרוסמות רוח לגרשון ז"ק, שאחיו המורה ידע לצייר, ואף יש בו כשרון להיות תפאורן. תעתה, אני המורה שצריך לשמש דוגמה חינכית לתלמידיו, משלם לא מעט בבריאותו. ודעי לך, שההכנות האלה לפורים פוגעות בעבודת ההוראה שלי בבית הספר."

"אמור זאת לגרשון ז"ק. מה הוא חושב שאתה חמור שיכולים להעביד אותך? אתה הגעת מבן שמן לכפר הירוק כמורה ולא כצייר, שאין משלמים לך אפילו גרוש אחד. אחיך לא יאמר מילה אחת לזכותך... ודע לך, שבזמן האחרון התקלקלו היחסים הטובים שהיו בינו ובין גרשון... משהו קרה... הוא גם מסתיר מצי."

שלושה ימים לפני תג הפורים של שנת השי"א, כשאפרים היה עסוק בציור הקישושי להורר האכילה – בחזר מועצת התלמידים – נפתחה הדלת לכל רוחבה ועל המפתן הופיעו הילדה וקלמן פרידשמיין, חברו וידידו מימי הנעורים בגדוד "משמר העמק" שב"השומר הצעיר". בשנת 1936 היגרה המשפחה אל אביהם שבדרום אפריקה. שאול הבן הבכור של ר' חיים ופסיה, נשאר בפולין ונספה בשואה בעירו ניסוויז, ובתם דרבה עלתה לארץ ישראל.

קלמן ואשוח הילדה, ילדות ורום אפריקה, והיה ציירת חובבת, ומיד בהיכנסם לחדר, לאחר פגישה נרגשת, החלו עיניה תרות בציורים שצייר מכרם וידידם אפרים, מתוך "מגילת אסתר", שהגמורים בהם היו תלויים על הקירות, ואפרים צייר, בהיכנסם, את התמונה, כשהמן עומד לבקש על נפשו, תופל לפני אכתר המלכה על המיטה.

זו לא היתה פגישה הראשונה עם קלמן ועם הילדה, לאחר שהוא עלה עם אשוח לארץ בשנת 1942, הם נפגשו בפגישה קצרה כשקלמן ורעייתו באו לבקר אצל אפרים בבן שסן. ביום, מהפגישה השנייה בכפר הירוק נהדקו היחסים החברתיים-ידידותיים בין החברים משכבר הימים, כשהבנה מיוחדת שוררת

כיו אפרים ובין הילדה, על אף המגנטיות השונה ביניהם – כשקלמן ניהל את "משקי הדרום" וגר בתל אביב, אך השתייך לקיבוץ שובל שבנגב.

אני מזמין אתכם לנשף פורים ראשון בכפר הירוק, בו תוכלו גם לראות את התפאורות, ותיהנו משמחת פורים ומהמזנון של מטעמים טעימים לחיך, שכימי צנע אלה של דוב יוסף שלנו – עולים אך ורק על שולחנותיהם של עשירי-עם". – אמר אפרים בנימה מברחת, והבטיחו לו, שאכן הם יענו להזמנתו, ומצדם היו שטחים מאוד לא רחוקים מאד מדירתם שבהל אביב ברחוב סוקולוב 40, ולהצאות יחידי מביקור בהצגת תיאטרון מוצלחת ובסרט טוב.

תגינות חג הפורים עברו בהצלחה רבה – והשמחה היתה גדולה הכפר הירוק צהל ושמח. בנשף המסכות, כשאפרים עמד ושוחח עם אורחיו הילדה וקלמן פרידשטיין שבאו לשף, ניגש גרשון ו"ק, שהתחפש לאפנדי ערבי, חובש לראשו תרבוש אדום, שפם עבות מעוגל בקצותיו, מפאר את חוטמו המאופר, ובמבטיו הרחבים בולטת כרסו המלאכותית באמצאות כרית שתחבה למבטאים, אפרים היה עדיין רטוב מן המים הקרים שהתזו עליו, שומרי – הספי של "ארמונו של אהשגרישן", כי אין איש אשר יבוא ל"ארמון המלך" ללא תחפושת. היות ואפרים לא התחפש, והפר את צו המלך, תכבד במנה הגונה של מים קרים. אפרים הציג לפני גרשון את שני ידידיו מדרום אפריקה, ולאחר לחיצת ידיים של הכרות, פנה גרשון אל אפרים, כשהוא מגלגל בשתי אצבעותיו את קצות שפמו, תוך חשיבות יתירה, המשחק את משחק ה"אפנדי". רוחו טובה עליו ומברחת – בלא שתייה כדת המלך, שיבח לעיני ידידיו את עבודתו היפה הקישוא חדר האכילה, מבלי שישכח לציין את "עבודתם היעילה של התלמידים" והודות להם, עמד אפרים בהכנות בזמן הדרוש. מניה וביה, כאילו אינו מתכוון כלל אליו – רמז לאפרים, כי אכן, מפורים ועד לפסח מפריד רק חודש אחד, וההכנות לקישוים חדר האכילה לקראת "סדר פסח" – שהוא ראשון בכפר, לדעתו, כדאי להתחיל כבר בהכנות ממחרת שושן פורים. כדברי הכמים שבנחת נשמעים: די לחכימא ברמיזה. כך דרכו של גרשון שאינו מקדים כל אקדמות מילים ו"שלג דאשתקד", וניגש מד לעיניו, ולא לשם שיחה בטלה. אם ניגש לאפרים, יש דברים בנו.

כנראה – חשב אפרים לתומו – אחד משה לא הביע לפני גרשון, שאין לבו של אחיו שלם שיעבידו אותו בהכנות לתגים, בקישושים, בהכנת דיאגרמות שונות העולות במחוו של גרשון וכן בצילומים, אך ואכן, נפל דבר בין שני המנהלים. אילו רמז משה לגרשון שמץ דבר – ספק אם היה פונה עתה בשמחת לבבו לאפרים.

שכנו של אפרים פרץ שטיינר, הטבח הראשי, שגר בחדר הקטן של הבית רק זמן קצר, העבר לבנין אחר, ובמקומו באה לגור כשכנתו, המורה למתימטיקה ולפיסיקה לסיפה פיטייה – עולה חדשה מעיראק. לסיפה היתה עלמה נעימה, יפת-עיניים ושער שחור כנצות שרב, שפתיים חכליליות כיון אדום ושיניים צדודות ולבנות כשלג לפנות בוקר בסרם דרכה בו כף רגל. נעימה היה בהליכותיה, ספוגת חינוך אריסטוקראטי – מוצאה מאחת המשפחות היהודיות האצילות שבעיראק, שהיו מקרבות לשלטנות, הליכותיה התבררה הטביעה חותמה גם בעלזתה לארץ, שבה האדיבות והעדינות אינו נר לרגלי תושביה הרוחניים במדינה הצעירה. הן שבפניה והברק שבעיניה השחורות, מחזקו כליל מכל רואיה, כי נמוכת קרמה היא, ואף היבלת שבקצה מנטרה הוסיפה לה חן מיוחד.

אפרים בן ארי גילה את שמחת לבו, עם השתכנותה של המורה לסיפה ליד חדרו לאברהם דגני – מרכז גני הירק – שעשה את ההכנות האחרונות לפני עזבו את הכפר הירוק, לעבודתו החדשה במשרד החקלאות שבקריה בתל אביב – שהוא, אפרים המורה, ימצא שפה משותפת עם לסיפה, יותר משמצא שפה משותפת עם פרץ שטיינר ליד הונגריה, אולי גם הבנה, אצל העלמה היפה מעיראק. ברם, לסיפה כיבדה אותו מאוד, כמורה וכעמית למקצוע – בשיחותיה הקצרות אתו היתה אדיבה מאוד, והן נסבו בענייני הוראה ולהלמידים המשותפים לשניהם, היא נזהרה מכל קירוב יתר למורה ממוצא "אשכנזי" ובעניינים שבינו לבניה – היה לבה ומחשבותיה סגורים על סגור וברית, אף-כי לעולם, לא העלה אפרים, כי מן הקרבה הזאת תפרח אדבה – הוא סימפט את לסיפה בלבו, ולא פעם התגנבה קנאה בלבו" כמה ידה בעלה מאושר שתוא לו אישה כזאת.

חודש ימים אחרי שבאה לגור כשכנתו של אפרים, היציגה לסיפה לפני אפרים את ארוסה, הוא היה בחזור יפה, משופם בשפם דק כשפטו של קלרק גיבל, כנהוג אצל כל יוצאי עדות המורה. איש נעים הליכות היה, ואף הוא מורה למתימטיקה, לא יצאו חודשים רבים והם נישאו בחתונה רבת משתתפים

וקרואים רבים, ובהם המורים והמורות של הכפר הירוק, משהסתלק הוגג מיד אחרי החופה, היה אפרים תמה על מנוג זה: היכן החתן הכלה? תלמידתו נורית פיטייה, שהזמנה אף היא ואחותה שולמית לחתונה – יוצאי עיראק, וכפי הנראה, גם קרובי משפ – הגיבה באותו של אפרים סוד כמוס, עם נימת שגאה לכל ה"אשכנזים" שביטאה את ברכים, ואף באחת השיחות אתה, אמרה לאפרים גלויות: "יום בא ואני אעורר את כל עדות המזרח נגד ה"אשכנזים" השולטים, המפלים לרעה את עדות המזרח, ובראש כל ההפגנות אעמד אני". שולמית אחותה היתה רחוקה מדעותיה של אחותה ואף הביעה את סלידתה מן.

"זהו זה, המורה אפרים! לא אנתו יוצאי המזרח, כמורם ה"אשכנזים", חסרי כל מוסר מינימלי, ביוחסים שבינו לבניה – אצלנו לא יעזו עלם ועלמה, גם אם הם אהבים זה את זה, תסלה לי להזדווג, הם מחכים בסבלנות ובהכרת המסורת ליום החתונה, לא כמו אצלכם ה"אשכנזים" שדופקים כל נערה מיד כשמכירים אותה, ואם הם מתחננים, אין להם מה למרר להתייחד כזוג נשוי, הרי הצערה איבדה מזמן את בתוליה. אצלנו בעיראק היו תוגנים את הנישואים שבעה ימים, אחרי שהתחננו, הרי זה יהיה שסותי, אם הם יזכו להתייחד יחדיו, עד שכל הקהל הזה יתפור לביתם, הם יבלו עם הקהל בששת הימים של ימי המשתה שלאחר החופה"

בתום שנת הלימודים תשי"ב – עזבה לסיפה את הכפר הירוק יצאה לגור בבית בעלה שכרעננה. עתה ארבעים ארבע שנים, אחרי תג הפורים של שנת תשי"א – 1951, בכתבו את הפרק הזה – מנחת על מכתבתו של המורה הגמלאי אפרים בן ארי, בין תמונת תלמידיו ותלמידותיו, תמונתה של נורית פיטייה היפהפייה שאפרים צילם אותה, כפי שצילם את התלמידים שביקשו לצלם, למחרת נשף הפורים. נורית התחפשה לצענייה, ושערותיה השטניות הארוכות בגן ערמוני כהה גולשות עד למטה ממתניה, והיא מניפה למעלה, תוך ריקוד צועני סוער, חמדני, בברק עיניים חמדניות ותאוות בשרים של צענייה להוטה לאהבת בשרים – "תוף מרים" הופפת בו ומענפת מצילותיו, בחיך שיבה לבבות, כשהיא חושפת שני טורי שיניים לבנות כשלג.

"אל תסתכל בקנקן אלא במה שיש בו". עתים יין ישן-טשן משמח לבב אנוש, עתים ארס פתנים שוכן בתוכו, וכל שומר נפשו ירחק ממנו. מה רב הארס ששכן בקרבה של נורית היפה הזאת ל"אשכנזים", שלדעתו של אפרים לא יסחו ב ש נ א ה, כי אם ב ק נ א ה.

"יום יבוא". – כך ספרו בכפר העלכי רכיל, בהצפינם דברים מפה לאוזן, כאילו המתיק סוד כמוס, טמיר ונעלם, שאיש לא ידעו, שנורית פיטייה העיראקית ה"שרופה" אמרה לגרשון ז"ק מנהל הכפר – שלא הסתיר מעולם את "חולשות" לעלמה זו וסימפא אותה כפרהסיה. – "ואנתו יוצאי עדות המזרח, הן אנו רוב בארץ הזאת. נכבוש את המדינה, לא בהשתלטות ובתכסיסים כפי שאתם ה"אשכנזים" כבשתם, אלא ברוח ההשכלה הגבוהה, בהשגים רוחניים וממלכתיים, של בוגרים ודוקטורים ופרופסורים יוצאי עדות המזרח המקופדים, שאתם השולטים בארץ הזאת שמים מכשולים כרצונם העו להתקדם..."

ביושבו לסכתבה ובכתבו את הפרק הזה, בהגיון לבב ובשכלו הישר – עלו עתה בהגיגות, זכריה ה"בסיים" של נורית פיטייה תלמידתו לגרשון ז"ק המנהל – לפני ארבעים וארבע שנים – עת שקם מצפייה בתלבידיה של הטקס הממלכתי בהענקת פרסי ישראל לשנת תשנ"ה – 1995, כשחברו וידידו מאז הימים בלימודי בירושלים, עתה פרופסור זוכ ניר, חתן פרס ישראל לגיאוגרפיה – עשה חשבון נפש בינו לבינו: שמל מקבלי פרס ישראל, ואישים הדגולים – לא היה ולו אחד מעדות המזרח – למעט גברת סירני, שהיא אמנם "ים-תיכונית" שכאה מן המערב הספרדי למזרח האיטלקי... מ ד ו ע ? שאל אפרים ה"אשכנזי" ותמיהתו נשארה ללא מענה: האם גם עתה, נורית ילדתי המורדת, המתקוממת נגד העיות המשועות, החחה עתיד וורוד לעדתה ברוח ההשכלה הגבוהה – ארבעים ושבע שנים להכרזת תקומת מדינת ישראל – שמים עדיין ה"אשכנזים" פוקה לרגלי בני עדתך?"

אף-על-פי-כן גלי חום עברוהו – וכמורה לתנ"ך, היה פיו מלא שבח, לה, לערבים – יוצאי עדות המזרח, וברכת יישר-כוח להם בלבנו – שהם חכמים, נבונים ומתמידים היודעים תורה, נביאים וכתובים – חתני התנ"ך הצעירים לשנת תשנ"ה.

בי"ד בביתן תשי"א, לפנות ערב, התאספו כל התלמידים, המדריכים החינוכיים והחוקלאיים, המורים ועובדי הכפר, ברחבה שלפני חדר האכילה, יוצאי יחדיו בתהלוכה לחלקת השדה הקרובה, המשתרעת בין בית הספר ובין בניני הקבוצות – לקצור את קציר העומר. בראש התהלוכה צעדו חמש בנות לבושות תולצות לבנות וסרפנים ובידיהן מגלים. אחריהן פסעו חמישה בנים לבושים תולצות לבנות ומכנסיים ארוכים ועל כתפיהם חרמשים.

כך התנהלה התהלוכה ד הגיעה לחלקת השדה שמאחורי בניני הקבוצות. הקרצרות, כהגיען לפאת השדה, שלחו מגל והקוצרים הגיפו את החרמשים על שבלי השעורה, לקל שירת המקהלה, שהסתדרה על

פלטפורמה גדולה בניצוחו של "עפרוני" – הוא גרשון פרנסקי, שרק מעטים בכפר קראו לו בשמו ובשם משפחתו. ברם, בכתיבו "עפרוני" ידע כל בר-בירב. הוא היה המורה הראשון למוסיקה בכפר, המקהלה שרה את שירו של מתתיהו שלם "שיבולת כשדה"

בגמר הקציד הסמלי, חפו הקוצרות מלילות שבלי השעורה בזרועותיה, וציפו ואלמו אותן לאלומות באמצע הרחבה.

התלמיד אליהו חורי קרא מספר "ויקרא" את הפסוקים הבאים: "ודבר ה' אל משה לאמור: דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם, כי תבואו אל הארץ אשר אני נותן לכם, וקצרתם את קצירה, והבאתם את עומר ראשית קצירכם אל הכותל, והציף את העומר לפני ה' לרצונכם, ממחרת השבת יציפו הסדה".

החניכים, ובהם לא מעט מן הקהל, הצטרפו ספונטנית למנגל הגדול, שלצילי הארקורדיון יצאו ה"חרה" סופרת סביב האלומה שבמבור הרחבה.

טקס קציר העומר הסתיים, כשהשמש נסתה ימה והחלה אט-אט לשקוע ב"חורב". עם השקיעה השמיעה המקהלה: "חורפים בדמעה ברינה יקצרו".

בקוצר רוח חזרו התלמידים לקבוצותיהם, המורים המדריכים לדירותיהם, להכין את עצמם לליל ה"סדר".

העוסקים הפעילים העוסקים הכבילים, הביעו את מלא הערכתם מקישוט חדר האכילה לכבוד ליל ה"סדר" ושבעת ימי תג הפסח, כשבבוקרו של י"ד ניסן תשי"א – באו ראשוני הסוערים לאכול את ארוחת ה"חמץ" האחרונה, ושכחו את עבודתו של צוות ה"מקשטים", ובייחוד הרעיפו דברי שבח על אפרים בן ארי. בדברי שבח אלה קידם צבי דפני האקוטום של המטבח וחדר האכילה, את פני אפרים בן ארי. ברם, בלא כלום אי אפשר, לאתר דברי תהלה, הוסיף פניה וביה, שהעובדים בקישוט לא החזירו את השולחנות למקומותיהם. כל זאת אמר לאפרים כשהאחרון הגיע לאנבל את ארוחת הבוקר מאוחר, כשהזר האכילה התרוקן כבר מן האכילים.

עצלות וחוסר אונים נחתו עליו, כשפקח את עיניו ושמש בוקר אביבית שחזרה בקרניה מבעד החלון, סגורה את עינו העייפות. לא היה לו כל רצון לקום ממיטתו, אף כי היה רגיל לקום עם זריחת החמה. עתה גם היה חופשי מלימודים בערב תג הפסח. הוא נשאר שוכב במיטה בעוצמו את עינו, כאילו ברגעים אלה, רצה להשיב לעצמו את השעות הרבות שמנע בהן שינה מעיניו, בקישוט חדר האכילה עד השעות הקטנות של הלילה. עתה חש ביתר שאת שרגלו השנאליית הפצועה מציקה לו מאוד, כשקם מן המיטה. כנראה, מרוב העלות והזריזות בסולם בזמן הקישוט, אף כי שני הבחורים מנעו זאת ממנו, הן לשם מטרה זו באו לעזור. ברם, הוא הפתגם, לא מצא מעוזה לעצמו, עד כי יבדוק מקורב כמו עינו שעבודת התלייה נעשתה כהלכה. נוח ברקאי, שבהזדכותו עבדו התלמידים, עזב את הכפר עם רדת יום ונסע לבתו שברמת יג.

לנהל את ה"סדר" נתכבד המורה והמדריך טיטאל פרצוב. נוח ברקאי – אף כי הוא עצמו לא הסב ל"סדר" בכפר הירוק, וערך אותו בבית בקרב משפחתו – סדר פסח כהלכתו, וה"גדה שלפסח" בהוצאת הקיבוץ המאוחד, לפיה ערכו את ה"סדר" בכפר, נחשבה כעניו, רחמנא ליצלו, כמעט כ"סריפה ופסולה" – בא לטיטאל, למען להשקיע את מצפוני, כאיש "מאה שערים", שאף הוא פרק עול "שומרי החומות", ויצא ל"תרבות רעה" – העריך והעריך את לימודיו בישיבה בהשתמשו אף עתה בסובאות מן ה"אוהיות הקטנות" – "לבחון את מנחה ה"סדר" ולתוות על קנקנו, מה מידה בקיאותו של היהודי שישב בראש ה"סדר", היודע הוא, לכל הפחות שמץ מהלכות הפסח. הוא לא בא למען לפסלו ולהפילו בפת, אלא שייחוכה כי אכן יש בו ביהודי הזה משהו מן ה"ידישקייט", אכן ואכן. יצא בחזן מרצצה מעל פניו

חדר האכילה "לבש הג" והיה מלא מפה לפה. זו פעם ראשונה בכפר, שלכבוד "סדר" פסח, הוצמדו השולחנות אלו לאלו לארבעה טורים ארוכים לאורך חדר האכילה, שני שולחנות צמודים זה לזה, הוצבו על במה קטנה – עליהם שמו שלוש מצות מבוסות במפית ריקמה, גביע כסף ריין ל"קידוש", ובאמצע ה"קערה" על כל הסמלים, כגורש בהלכות הפסח. שני פסוטי כסף גדולים, שהישאלו מאחת ממשפחות העובדים, הוצבו במבור השולחנות, ובהם שני גרוד גדולים של תג זולקים ומתבהבים בשולחנותיהם. הצבע השולט בחדר האכילה – לבן: הן בחולצות הלבנות שהורבו כל העובדים ללבוש. הן המפית הלבנות הצחות כשלג, והן בכלי הפסח החדשים, שכולם היו לבנים.

בראש השולחן המרכזי שהוצב על הבמה. הסב הסורה מיכאל פרצוב, שהכניס "חידוש" ל"הגדה" של הקיבוץ המאוחד, על דעתו וסמכותו המלאה של בר-סמטא כנזה בריקאי: לעשת "קידוש". משנתן האות, קמו כל המסובים מסקומותיהם על רגליהם, ומיהרו להביש את הכיפות שסמנו בכיסיהם, ואלה שלא נמצאו כיפות בכיסיהם מיהרו לכסות את ראשיהם במטפות-אף, רק מעטים נשארו אדישים ל"פן הדתי" ועמדו על רגליהם בהישמע ה"קידוש" – גלוי ראש.

"שהחיינו וקיימנו והגענו לזמן הזה" – סיים מיכאל בברכה, וכל הנוכחים ענו ואמרו: א מ ן ! את קריאת ה"הגדה" פתח גרשון ז"ק, בקראו בכתוב בספר "שמות" פרק י"ב: "החודש הזה לכם ראש חדשים, ראשון הוא לכם לחודשי השנה".

מקהלת הכפר בניצוחו של "עפרוני" ובהשתתפותן של שתי עובדות הכפר, בעלות קול יפה: האחת צפורה – אם-בית של קבוצה א', שקולה היא מצו-סופראן, והאחרת, נחמה – רעייתו של סבך מרכז הפלחה – שקולה סופראן. המקהלה שרה שיר מ"שיר השירים": "כי הגה הסתיו עבר, הגשם חלף הלך לו, וציצנים נראו בארץ, עת הזמיר הגיע וקול התור נשמע בארצנו".

ארבע תלמידות: מארבעה חלקי תבל, שישבו מימין ומשמאלו של המנחה מיכאל: מרים רחובלום מפלוחין שבארצות, דורית עובדיה מעיראק שבאסיה, אביבה זרביב מאלג'יריה שבצפון אפריקה ועליזה יודאי מצ'לי שבדרום אמריקה, כל אחת מהן שאלה קושייה.

מיכאל, מנחה ה"סדר" ענה לקושיות ופתח ב"עבדים היינו לפרעה במצרים". וכך היה הלך ומנחה את שמותיהם של התלמידים, המורים, המזריקים והעובדים ומכבד כל אחד מהם בקריאת קטע מן ה"הגדה".

אף כי הקטע שנתכבד בו אפרים בן ארי, נשכח ככתבו וכלשונו, הוא זוכרו, כי היה זה קטע מסיפורו של דוד פרישמן "במדבר". ברם, זכור לו היטב, כי אחיו משה, נתכבד בקריאת מאמר חז"ל: "בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים". ועוד זכור לו, לאפרים שהמורה דבורה אדם, נתכבדה בקריאת קטע משירו של ח.ג. ביאליק "מתי מדבר האחרונים", ובעלה אבינועם – מזכיר בית הספר. נתכבד בקריאת קטע מן ה"הגדה" המסורתית: "והיא שעמדה לאבותינו ולנו".

לפני הארוחה התגיגית, ואירי ששרה המקהלה שירי אביב ושירי "אדמה" – קם גרשון ז"ק על רגליו, הרים את גביע היין וברך:

"ברוך אתה ה' מלך העולם אשר גאלנו וגאל את אבותינו ממצרים... וסיים בהלל הודיה לטובל ישראל: "ובתה לך שיר חדש על גאלתנו ועל פדות נפשנו, ברוך אתה ה' גאל ישראל".

בשירה בציבור "אחד מי יודע" ו"חד נדיא", אחרי הארוחה התגיגית – הסתיים ה"סדר" הראשון של פסח, בשנה הראשונה לקיומו של הכפר הירוק.

ימי "ספירת העומר" מפסח ועד שבועות, עברו, חלפו על אפרים בעבודה אינטנסיבית בבית הספר, בבחינת לקראת השליש האחרון ובמילול של תלמידי בית הספר לירושלים ולסביבותיה.

אם מאורעות וקוריוזים לא מעטים נשכחו תמגנו מזיכרונו של אפרים, הגה שני קוריוזים נשארו חתומים בלבו כאילו קרו זה עתה והם ניצבים חיים לנגד עיניו, כאילו לא נקף הזמן מאז ונעצר מהילוכו.

בדרך לירושלים, הגיעו התלמידים והמדריכים והמורה אפרים בן ארי, במשאית הגדולה של הכפר הירוק, ותנזנה בידי נגה הכפר דוד גרשון ל"מעלה החמישה". דאגתם הראשונה של היתה למצוא מקום לינה בקבוצה, כי באה עליהם השמש ב"מעלה החמישה". אפרים וידידו מיכאל, שאלו את העוברים והשבים מן העברדה, מי שוסק בעינין לינת תלמידים. אחת הבחורות הצביעה על בחור אחד, גבה-קומה ויפה-מראה, על-אף לכלוכו והזיעה שניגרה על פניו. לביש היה בגדי עבודה בצבע כחול כהה. ככל שהתקרבו אליו שני הידידים, נדף ממנו ריח של זבל מרביל וריח פרות ורפת.

"שמך מוסקה?" – פנה אל הבחור אפרים וברך אותו ב"ערב טוב".

"נכון ונכון כשקיעת השמש בערוב היום. שפי מוסקה, עוד משם, מן הבית, אף-כי פה באערץ, הם נספלו, שומרי הלשון העברית, והם קוראים לי מרדכי. מצדי זה היינו הך – בשם לא משנים את האדם. אך האמת צריכה להאמר, שעל לבי מקובל השם מוסקה, הוא תביב וטומן חיבה יתירה לאדם. בעוד שהשם מרדכי, יש בו משהו מן התקיפות והמורא. ועתה לעניין... אם פונים ישירות למוסקה, אין זאת כי באתם מ"ארץ רחוקה" ואתם זקוקים למקום לינה, אורחים נוסים ללון כמזכב, לא ייעדתי לכם מלון של חמישה

כונכים, ברם, חזרי הכיתות של בית הספר יעמדו לרשותכם, כשהקומו בבוקר לזרככם אל תשאירו שם "באלאטאן!" מהכרת פניך, מכובדי, רואה אנכי כי יודת לסוף דעתי".

עשרה קבין של דיבור שידרו לעלם, כנראה, מוסקה זה, נמל את כל תשעת הקבין שנמלו הנשים. מרבה דיבור כאישה, אף-כי מראהו מראה גבר נאה. – כך חקר אפרים ביתו לבינו, ושח את מחשבותו לבו לטיטאל ידידו.

" מה בעד לכם? אני הוור מן העבודה המחורבנת כרפת ואיני ממנה, ואתם ה"אינטליגנטים" אצה לכם הדרך! ואני אף איני יודע מה שם יקראו לכם, וכיחוד, אתה הגבוה מתברך והממושקף".

"שמי בישראל אפרים בן ארי, אך במקורו היה אפרים לייבזון. והוא, חברי המורה שמו מיטאל פרצוב. אם מספקת אותך, חבר, השוכחי, הנח לנו נלך, כי שם מחכים לנו בכיליון עיניים תלמידתי".

"חכו עוד רגע. שמע, אפרים לייבזון, האם יש לך קשר כלשהו עם משה לייבזון, שהוא, כפי ששמעתי, עזב את בן שמן ועבר לכפר הירוק?"

"הוא אחי. אנו אחים בני אם ואב אחד. לפי החיך הרחב שפשט על פניך, שימחתי אתך, כנראה בתשוכתי. המכיר אתה אותו אישית?"

"ואיך לא אכיר אותו, הרי אנחנו הוא ואני בני העיר ניסור'! נעים לי מאוד ללחץ את דו של בן עירי, ואף אלחץ בתענוג רב את יד-ידיך, אם ירדו הוא מניסור'".

"שמע, מוסקה, ואין לבי עתה לליצנות ומעשי קנודס. אני מכיר את כל יוצאי ניסור' בארץ, כפי שאני מכיר את עצמי. אני אף יודע, שכאן ב"מעלה החמישה" חיים וולול ג"ח ואחותו חייקה שעלתה מרוסיה".

הוא פרץ בצחוק, אך בלע אותו בתומו. "האם אני מכיר? עוד הכרתי אותם מניסור', ואת יהושע פרחובסקי אתה הכרת? הוא היה ניסור'אי, ונפל בידי ה"ערכושים" הפורעים, ועל שמם של חמשת חבריט שנפלו נקרא המקום "מעלה החמישה". ועכשיו, כשהוכחתי לך ברורות כח אני מניסור', אם אינך מאמין, אביא לך הוכחות ווחכות".

"איפה גרת בניסור'?" – שאל אפרים חסר סבלות ותסוק של חוקר.

"ברחוב ברנדיוסקה, שמימינו הצרוב הפרכוסלכי ומשמאלו בית הכנסת הגדול, הקריד בני היהודים הקר". עכשיו אתה מאמין כי אני ניסור'אי? ואתה אינך מכיר את כל יוצאי עירך בארץ".

"הרוג אותי הרוג! לעולם לא אכין, הרי אני גרתי ברחוב ברנדיוסקה 23, ואני מכיר את כל היהודים שגרו שם".

"ואת ויה לנסקי, שהיתה שכנתו של משה לייבזון, אתה מכיר, ואת שבה אייזנבד שהיה בתנוגה הראשית של "גורדוניה" אתה מכיר? וכמה פעמים הלכת לטייל עם חבריך ל"אלכה" ולהתרחץ שם באגם הגדול? והאם זה היה אביך שהיה הצלם המהפלים של הנסיך רדז'יביל? הבה, נה, אין זה הכל! תיכף אוכיח לך כי אני מעירך. את המורה מלצ'וסקי הכרת? ולהבדיל באלף הבדלות, את יוסעלע המשוגע, שהיה רץ אחרי ה"פורנה קומנה", ואת הלל פובשוביץ שהצלם לייבזון צילם אותו בצילינור על הראש, כשהוא קורא את העיתון "היינט" האותיות הפוכות? ושם ב"עיר החדשה" שמאחורי האגם, גרו משפחת חרל"פ, שהיו פעם עשירים מאוד וירדו מנסודס, הכרת? ועכשיו אכה אותך שוק על ירך, ואז תאמין כי אני יליד ניסור', ואתה אינך מכיר את כח יוצאי עירך בארץ. את בענטשע המשוגע, שהיה עילוי גדול וידען בכל הוויות העולם ונשרפה דעתי עליו? ומה היה המשונה ב"מנקה" האלופ, אתה יודע?"

"אמור אתה מה היה משונה אם אתה מניסור'?"

"המשונה היה שהוא היה גריה ולכשה חמיד בגדי גברים, ודיברה יידיש בהבניסה ללשונה מילים עבריות כדרך היהודים".

"אני נבנע, ומודה שאיני מכיר את כל יוצאי העיר. ברם, חידה בעיניי שאיני זוכר אותך משם".

מוסקה פרץ בצחוק פרע. שמע, בחור, ועם בחורים ממולחים כמוני תיחוד, אך האמת צריכה לצאת לאור. "מתחתי" אותך, לא בכדי לנצח אותך ולהשפילך, אלא בהפוך הוא, בכדי להוכיח לך, כמה בני עירך ניסור'י אוהבים את עירם, מעורים בחייה ואינם פוסקים לספר עליה, לא רק במחיצתם הם, אלא לכל מי שרוצה לשמוע את סיפורי ניסור'. אני את ניסור'י כמו עיניי לא ראיתי, כפי שאתה לא ראית את הנוולול. ואם שמת לב, לא יצאה מפי מילה אחת ביידיש. אילו אמרתי לך משפט אחד, הייתי מוכר את עצמי במבטא שמזכרים יידיש יהודי קונגרס פולין.

שמע, אפרים! מה בראש שלי, מכל "מרטבת המנהלים" של "גורדוניה", שהיתה ליד העיר פלוניס בשנת 1933 - נישאר רק "יתוש" אחד שאינו מניח לי, דווקא למוכה, שנבקתי במוד לעיר זו ששמה משונה - שכפולנית פירושו "לא טר". האמן לי, כל ההרצאות האידאולוגיות של המרצים החשובים שהלעיסו אותנו שם של סוציאליזם יוצר ובונה, של חיי קולקטיב, הפרס בחברה היוצרת, כל תורת א.ד. גרודון - נמגה כלא היתה. אף-כי אני מקיים להלכה ואיליי למעשה, כחבר קבוצת "מעלה החמישה".

למה ארכה שיחה כדרך הנשים, ואתם שניכם, כפי שעיני רואות, עומדים יחדים על גחלים לוחשות. הקצורה: מין קשר בלתי מובן, חוק שאין לנתקו, נוצר ביני ובין חברי "גורדוניה" מהעיר ניסורו... הסיפורים שלהם שסיפרו אותם בהתלהבות, ריתקו אתי, ואני בלעתי כל סיפור וסיפור, כל בדיחה ובדיחה על יהודי העיר. אמרתי פעם לשבח אייזנבד ולמשה לייבוון, שהוא אחיך, שאני מקנא בהם, שיש להם מין נשמה יחידה, שאין למצוא בבני עירי. ובמה? הראית פעם שני בני ניסורו שיועזו יחדיו ולא ידברו על עירם, כאילו כל הדברים המאורעות של החיים הם כאין וכאפס לעומת עיריה יהודית תוססת זו? בדרך זו נקשרתי בקשר חברי ליהושע פחובסקי הבור העדין, בן עירך, ולא פעם סובבו השיחות בינינו כאילו היינו בני עיר אחת. ביקשתי קירבה זו גם בשיחה על עירו של חלוול ג"ח, אחיה של חייקה, אך יהודי זה, דווקא בזור נעים-הליכות, ברם זאת לא אבין: איך יכול אדם לנתק עצמו ממקור הולדתו ניתוק מוחלט... אפילו את שם משפחתו שינה מג"ח - שם עברי מובהק: ראשי תיבות: גיבור חזק, והוא נקרא כתיבתו זאב ארנ..."

עוד זה מדבר דוד גרשון בא, כילו רותח מכעס ותענתו עמי: "כאמת, חבר'ה! זה לא ייתכן! אתם עומדים פה ומדברים לכם והתלמידים רוצים ועיפים יושבים על הדשא בחוץ ומחכים לכם. הם "מתים" לנהל".

"שמע, בחור, אני מקבל עליי את האשמה. בעצם מה שמך? היתה לי פה פגישה נעימה ומופתעת עם בן עירי אפרים בן ארי, וכדרך בני עיר שלא ראו איש את פני רעהו זה עשרות בשנים שוחחנו קצת, איך אומרים זאת "על רגל אחת". בוא אחריי אוליך אתכם לבית הספר, שם תוכלו לנהל כאוות נפשכם".

" מוטקת, אתה פטמן!" - קרא אפרים בהתלהבות - "לזכור כל זאת עם השמות, הביניים, המקומות והרחובות... זר לעיר הזאת, שמעלם לא ביקר בה, וכל כך הרבה אהבה!"

בלחצת-יד ידידותית נפרד אפרים מ"בן עירו". ובפנתו ללכת לדרט, נעצר קמטא ואמר: "אל תדבק למסור דרישת שלום לאחריך מ"מוטקה גיטוויז'א" ואל תוסיף דבר. הוא ידע מיד למי אתה מתכוון".

בערב לאחר ביקור אצל חייקה ג"ח, ניכנס אפרים לחדרו של חלוול ג"ח - הוא זאב ארנ, פגישה שגרתית, חסרת כל התרגשות ואמוציות: לחצת-יד רגילה כשאפרים לוחץ את ידו של חלוול בחזקה וידו של זאב רפיה ללא לדבצה... אף לא מילה אחת על עירו, שעזב אותה בשנת 1936, עיר הולדתו בה חי וגדל... עירו במשואותיה ועיי חורבותיה, אף לא מילה אחת על משפחתו שנרצחה, אף לא על ניסורו היהודית, זו שהיתה ואיננה עוד. והוא חלוול ג"ח איבר חי... איבר שנקטע והיה לזר.

בצאתו מחדרו, הדהדו בכל קרכיו של אפרים בו ארי, דברי החיבה והאהבה שהרעיף "מוטקה גיטוויז'א" הור על בני "עירו ניסורו"

"הראית פעם שני בני ניסורו שיועזו יחדיו, שלא ידברו על עירם, כאילו כל הדברים המאורעות של החיים הם כאין וכאפס לעומת עיריה יהודית תוססת זו?"

ועד קוריה הטרשש בירושלים, אך הפעם היה לאפרים שותף למאורע "מעליב" זה. קברנת המטילים מן הכפר הירוק שטיילה ועיפה מאד מן ההליכות הרבות בירושלים, מצאו בערב היום מקום לינה במעוזן "הנער העובד" שבבית הכרם.

אחרי ארוחת ערב הפחה אינדיבידואלית, שנאכלה כמעט על קיבה ריקה, נפרשו השמיכות על הרצפה, והילקוטים והתיקים והשמו מתחת ראשי התלמידים במקום כריות. לא יצאו זקת ספורות והתלמידים העיפים, ובהם המדריכים המלומים, שקעו בשניה עמוקה כאילו "תדמית אלוהים" נפלה עליהם.

" אפרים, הם ישנים כמו פגרים מתים" - פנה דוד גרשון והגה, בלחשו באוזנו של בן ארי, ששכב לצד מזלוק אתו את השמיכה הפרושה על הרצפה.

עוד בשעות הצהרית תכננו אפרים בן ארי ודוד גרשון ל"התחמק" מן החברה, כשאלה יעכבו לישון, מבלי להביא בסוד אף את מיכאל המורה - שרכו הסיוול.

לא יצאה מחצית השעה ואפרים ודוד החנו את המנדר של הכפר הירוק באחד הרחובות הסמוכים ל"כיסר ציון" ושמו פעמיים לקולנוע "ציון" לחוות בהצגת התיאטרון "הקאמרי": " הן לא תיקחנה עמך". בעוד אפרים צופה במחזה בערנות ובתאהב - נילחם דוד מדי פעם בפעם בשניה, כשערנותו הולכת ופוחתת, עד שנרדם, גם כשאפרים ניסה להעירו בבעיטת מרפק - היה פיקה לרגע את עינו, ומבלי להגיב היו עינו נעצמות מעליהן.

" לך טוב!... גם בנסיעה אתה יכול לעצום את העיניים ולישון אם אני תהג אעצום את עיני רק לרגע - אתם טולכם, ידע עומדי תלכו "פיפן" - הודיע דוד תהג ילד תורכיה וביטא זאת במילה ביידיש - "שמע, אפרים, אני מתחרט על כל העסק הזה שעשיתי את, ואני בכלל לא נמשך לראות הצגות, לשלם כסף בעד

כרטיס, בכדי לישון באולם תיאטרון... זה לוקסוס בשבילי, כמו לקנות כרטיס בגניעה ברכבת וללכת ברגל".

קרוב לחצות לילה הגענו שנינו בסנדר של הספר הירוק לבית הכרם, למועדון "הנער העובד". "חושך מצרים!" – קבע דוד, ובוהירות לבל יקים רעש ויעיר את השנים בפנים שינה עמוקה, בנדרות עולות ויזרדות, הבוקעות דרך החלונות המגורים - ניגש לדלת למען לפתחה. הוא משך בידית משיכה קלה, אך כשהדלת לא נענתה, גם כשהוריד את הידית למטה, קרא בכעס:

"עלוקת כאלה, ממש מוצצי דם! מה תאמר על זה, אפרים? הם נעלו את הדלת בכונה שלא נוכל להיכנס, ונלון בחוץ. אמור לי, מה יהיה עכשיו? אתה עומד וידיך בכיס, כאילו אתה מחוץ למחנה". דוד פשט את זרועותיו לצדדים כאובד עצות.

"ארץ ישראל נקנית ביסורים" – אמרו חז"ל – ניסה אפרים להשקיע כמאמר חז"ל את סערת רוחו של דוד – "זה הגמול שהם משלמים לנו ה"עריקים". ברם, אל ייאוש! אם הם לא התחשבו בנו, נשיב להם שן תחת שן... נרפיק ונקיש בחזקה בדלת, ואם לא יפתחו, נחכה מספר דקות, ודי שאחד מהם יצא החוצה לעשות את צרכיו, ואנחנו בפנים".

כל הנקישות הקלות והעדינות והחזקות והבבחות לא הועילו, גם הצעקות והקריאות שהמתנדפים על הדלת, הן של אפרים הן של דוד – לא נענו. "הכל מאורגן להפליא ומתוכנן מראש בהיגיון רב, לנקום ב"עריקים" שהתחמקו הלאו "לעשות חיים" – קרא אפרים מאוכזב לדוד.

"שילכו כולם קיבניסט!" הם יחד, ואתה עם ההצגה שלך, שסתבת אותי אליה. אני שואל אותך, איך אשכ בבוקר השכם ליד הנהגה בכדי להחזיר אותם לכפר הירוק, אני על מנת השינה שלי לא איותר, שינגז וימסקה באיטו המשא, ואנחנו מאוחר נחזור בסנדר לכפר הירוק".

כאן מוצא ישבו שניהם על הספסל מול הכניסה למועדון. לילות ירושלים קרים הם חוד שלא לבש אפודה רעז מקור. חלפה כשעה, ומתוך המועדון יצא אחד הבחורים להסיל את מימיו בחוץ, עוזב עומד ומשתין בקיר ל"באתו", ומתרוקן מן הלהץ בשלפוחית השתן – ניתקו דוד ואפרים את עצמם כהרף-עין מן הספסל תכנסו למועדון, כשהבחור, הציו ישן והציו ער, משרך דרטי לאיטו לשוב למקומו, כששני ה"עריקים" הזרזים, מצאו את מקומם הריק על השמיכה שנפרשה קודם לכן על הרצפה.

"קום לך, עצל, עד מהיי תישן?!!" – נער ויימקה הובג את דוד בכל כחו, וכתוספת, כיבד אותו בבעיטה הגונה ברגלו בישבנו של הישן.

תוך מאמצים נפקודו בתציים עפעפי עיניו, ברם, הוא עצם אותם כחזקה, ובעיניים עצומות קרא לעברו: "עזוב אותי! תן לי לישון! ולך לכל הרחות! לך טוב, ישנת כל הלילה! קת את התבריה והסע אותם הביתה, אני ואפרים נשארים כאן".

באיחור של שעתיים יצאה המשאית מרחבת המועדון, לא לפני שדוד נתרצה להם – לאחר שיישן שינה ערבה שעתיים תמימות, כשאפרים שוכב לצדו בעיניים עצומות והשינה ממנו והלאה, שתי כפות ידיו בשילוב אצבעותיהן מתחת לראשו, ובמחוז חרטה על המעשה הפזיז והבוסה ב"עריקה" מוד גיסא וביתוח אנליטי-אומנטי על המחזה "הן לא תיקחנה עמך" מאידך גיסא.

לפני שדוד נידם, פנה אל אפרים והצדיע לו ברהרות:

"ו ה תקמה שלי בהם שהשאירו אותנו ככלכים בחוץ!" – אמר מה שאמר, הסתובב על צדו בהפתחו את גבו לאפרים ושקע בשינה עמוקה.

פרק ארבעה עשר מתוך "בנתיב האושר והאכזבה"

קרה זה כפרוש חדש אפריל, כשזאב זמירי, המהיר להצית זעמו ולהבעיר את חרון אפו, ולכבותו כמו רצוני המכוער הזה מיד להתרצות, כאלו לא היו זכרים מעולם. התקרב בצעדי מדודים ואיטיים, כאילו עושה דרכו אל אפרים בן ארי, כלא כונה תחילה, אלא ממש באקראי, מכין חוץ הליכה את הפייה, בנערו מתוכה את פירווריו גדל הסיגריה שנתקעו בה, ובלא נקיפת מצפון, מנער את האפר והשיירים על רצפת חדר-המורים החדש. באותה איטיות "מרזשלת" הוא מוציא מכיס מכנסיו חפיסת סיגריות זולה, ומוציא מתוכה סיגריה אחת וכשני בהוגי ידיו תוצה אותה לשני הציצים שורים, למען לחסוך בזה עקב ימי הצנע, ובניחותא הוא מחזיר את הצייה לחפיסה והצייה שכידו תוקע לתוך הפייה. הוא נעצר לרגע מהליכתו האיטית, והוציא מכיס מכנסיו קופסת גפרורים והצית בניחותא את הסיגריה שבפייה, ובכבותו את הגפרור השליכו כלאחר-יד על הרצפה ממנו והלאה, ורק אחר פליטת עשן ארוכה, הוא מכונן את פעמיו לעברו של אפרים היושב ליד שולחן המורים, העומד במרכזו שח החזר. זאב נעמד מול אפרים, העלה על פניו בת-שחוק "ממורית", ובלא דבר דבר, פולט מפיו ונחיריו שובל ארוך של עשן לחלל החדר, ומנער בהקשה על הפייה את האפר על הרצפה, על-אף שעל השולחן ניצבות שתי מאפרות גדולות. לאחר "סקס" מקובל זה, הוא משמיע כחכה בגרונו, כמעורר את אפרים ממשכבות שכיטו לביטו ופונה אליו, כשהחיוך ה"ממורי" אינו סר מפרצופו:

"שמע, בחור! תמה אני עליך ומשתומם על אחיך הגדול, ואיני יכול להבין את הצעד המשונה הזה שלו, שבבוקר לא עבת, החליט בלי כל "סאראאם", לקום ולעזוב את הבפר הירוק, שהוא מכבודו ובעצמו היה בין מקיפיו ותנו חבר הגולה. ועליך, האח הקסן אני תמה, באיזה שקס נפשי אתה מקבל את ה"בנידה הגדולה" הזאת! ישב לו אדם בניחותא כחזר המורים, כאילו המאורעות מתרחשים מעבר הרי החושך, ואינו מרעיש עולמות בבית אחיך, הרי, לדעתך, יש בך כוח שכנע, שעוזב אותה ולחמסד את השטויה האלה, וישמור על מעמדו הרים והמכובד בכפר שלנו..."

כל עוד עמד דחיכו החזיק את הפייה בין אצבעותיו ומוציאת הסיגריה שתקע בה, הלכה הלך וכלה באש, רק אפרה נשאר ניצב והגיע עד לנקב החרוך של הפייה, כטבעיות "זמירית" מיוחדת, ניער את האפר על הרצפה, ושלח את ידו לכיס מכנסיו והוציא מתוכו חפיסת סיגריות, בכדי לעשן את החצי שסמן בחפיסה למשמרת.

"ומה אתה אומר כמורה בכפר הירוק, מקובל על המורים הנערץ על ידי התלמידים, לצעד הגלוי מוכן של אחיך?"

"זאב, מה אומר, מה אדבר ובמה אצטדק בפניך, כשאין לי מה להשיב על מענותיך, שחידה הן בעיני והסיפור מפיך אני שומעו לראשונה. אמנם, שמך ממנו גונב אליו לא מ"בעל הדבר" עצמו אלא ממרים רעייתו. ברם, אף היא לא גלתה את מחשבות לבו של העלה. אך את הידוע לי, לשם מה אכחול?...ידעתי שהיחסים בינו ובין גרשון התערערו, כנראה, "חתול שחור עבר ביניהם", זאת שמעתי לא מפיו, אלא מפיה של מרים. מכאן שתמיהתך עליי, שאיני "מרעיש עולמות" בטעות יסודה, ואף אני תוהה בתמיהתי, מה רבים המאמצים שאוהי השקיע בנקטו בכל זרמי השכנות, לשכנעני שאעזוב את בן שמן ואעבוד לכפר הירוק. ועיניך הרהרות שהוא הצליח במשימתו. ברם, הפעם הזאת, לא רק שניסה לשכנעני כי אלך אתו, אלא לא גילה ולו טילה אחת, ולו ברמו את תכניותי לעתיד, מכאן שאין בדעתו אף להשפיע עליי שאעזוב את הבפר הירוק, באותו נימק שנימק אז, כי "טוב ונעים שבת אחים גם יחד".

רק כשחלפו שנים רבות, כאז השיחה בין אפרים ובין זאב זמירי - קרא אפרים בזיכרונותי של אחי משה, ותוכה לדעת מה רב המאמץ והשכנות הגלותי גלאים, שהשקיע זאב זמירי לדבר על לבו של חברו לייסוד הבפר הירוק והגולת בית הספר, שלא יעזבו רישאר לעבוד בו. על-אף שהיחסים הומים בינו ובין גרשון ז"ק שהיו והתקררו בזמן האחרון, אל לא לעזוב את הבפר הירוק, שההצלחה ואירה לו פנים, הן כמנהל בית הספר והן כמרכז "חברת הנער".

ולמען דעת כל הוכחות האמיתיות ולשפוט את צעדו של משה אחיו, מבחינה אובייקטיבית, שהתרחשו אותם ימים ושכורות של מתח נפשי, בפרוץ אביב של שנת 1951, ראה אפרים לנכון להעתיק מספר קטנים מספר זיכרונותיו רב הפרך של אחיו משה, שכנראה, נכתבו קרוב להתרחשותם של המאורעות:

"כשדבר התפטרותי נדע כרבים והגיע גם לאחיו של זאב זמירי, חברי באגדת המייסדים ובהנהלה שלמעשה שקבה חיים, הרי הוא ניסה בכל שלל הארגומנטים לשכנעני לשנות החלטתי הנמחרת והפזיה לדעתו. הוא תפס בראשו וסלמל כמה וכמה פעמים: "איך ייתכן הדבר, הרי גרשון בכל הזדמנות היה מסבב ומפאר את עבודתך, המסירות, הדבקות, הנאמנות, עדינות הליכותך עם הנער, ומה קרה, מה קרה לפני הדברים התגלגלו עד כדי כך שאתה קם ועוזב. איך היה יכול לקרות דבר כזה, איני מבין, איני מבין?" רוממות מעשי בגרונו של גרשון היתה בידחי הדבש, ואילו לאחורונה הגני מרגיש שנפלתי מאיגרא רמה לבירא עסיקתא – עניתי לזאב. הסברתי לו את המצעים, לא הסתרתי שהיחסים המשוונים בעיני גרשון, פגעו עמוק ברגשותי, שרטו בנאותי והפעם נאמנה עליי האיטרא שיותר קל לעקר הר על ידי חודו של שחם, מלעקר את הנאווה טעוך לב אדם. יותר לא דיברתי על הנושא שהכאיב לזאב, כי הן ראה עצמו בצדק "כעושהבין ושהבין" לקשר שלי עם גרשון.

לאחר חודשים מספר, כשכבר הייתי מחוץ הכפר הירוק, נפגשתי עם זאב זמירי בשירות מילואים שלט, באחד המחנות הצבאיים בסביבת ירושלים, ושם כאוהל המנורים המשותף שלט, הוא שפך לפניי את פרי שיחו ומגינת לבו על מצבו, מעמדו והרגשות בכפר הירוק, משפטו הראשון היה, בתמיסת ראשו האופיינית לו בעת התרגשות: "איך, איך אתה, משה, הרגשת בחושים המתחדדים כנראה, שלך ששיתוף עבודה חברי עם גרשון הוא משימה בלתי אפשרית, דע לך שהפסקתי לדבר בינינו, כי כל שיחה נהפכה לריב ולטריט עצבים והביאה אותי לכלל החלטת להתפטר מניהול המשק ולהסתפק רק בהוראה בית הספר".

מפיו נדע לי שגם אברדם עופר עזב עבודתו "בטריקת דלת" רועמת וכיזורים לא נעימים בפני הסוכנות, הולכים ומתמשכים. בקיצור, "האגודה האוטונומית" המשיכה אמנם להתקיים על הנייר, אבל התנהלה פורקה ו"המייסדים" פינו מקומם "לנושא הכתר" היחיד והבלעדי החולש על הכפר הירוק, ירום החוד גרשון ז"ק.

למען "האמת ההיסטורית" עליי לציין שאף פעם לא הרמתי קולי על גרשון, לא רבתי איתו, לא הוא ולא אני, לא מקקנו לטונים גבוהים, שמרנו על ג'נטלמניות חיצונית כיאות לבני תרבות ומחנכים. "כגשר הצר" ביחסים והתפיסות השונות, ידעתי שלעולם לא אוכל להתגלגל ולהתרגל ל"טון" שלו, אני הייתי זה שצריך היה לפנות את הדרך ולא הצטערתי!

"כאותם ימים של "ליקוי מאורעות", באחת הישיבות של התנהלה שהתמעטו וצומצמו מאוד, אמר לי גרשון שאין הוא מבין ואין הוא יודע, לשם מה זקוקים אנו למדריכים חוטכיים, עבודה, לדעתו, לא מורגשת בשטח והם מיותרים. נוטב לבחור מחבר המורים, כמה מחנכים והם ימלאו "תמורת מספר שעות ספורות" את התפקיד ביצילות לא פחותה מאשר המדריכים, התפלאתי וגם נדהמתי הן השאלה והן מהפתרון שהוא הציע, והתנהלה לפרט חשיבותו וחיוניותו של המדריך בחיי הפנימית.

בכדי לטעון התודינות שיותר, ויכוח סרק, הוא בקשני שאכין לו ככתב הגדרת תפקידו של המדריך לפרטיו העיקריים, נפעם ונסער הייתי מהדיון וכן מעצם השאלה שהוצגה כאילו "לקנטרני". ככל זאת נעניתו לבקשותי והגדרתי את התפקיד:

בשבעה עשר סעיפים מוגדרים כהלכה ומפורטים, שהבין משה לבקשותו של גרשון ז"ק, העידו נכוחה ונאמנות, מה גדולה רובה חשיבותו החינוכית-חברתית של המדריך בקבוצה.

"... סקרני הייתי לדעת למה ומדוע הוא נזקק פתאום "להסכם כתוב", וההסבר היה שיש בדעתו, לקראת השנה הבאה לצמצם ההתחייבויות כלפי עליית הנער, על מנת לקלוט במקום עולים חדשים, נער ישראלי ברמת שישכל נבחה, בכדי שיוכלו כרבות הימים לשמש "כעמודה טובילה" בתנועה, במפלגה, במדינה. לשם כך הוא אינו זקק לחסדי עליית הנער, ויש באפשרותו לדויעור לשם כך בקרנות מסוימות המיועדות לטטרה האמורה. הנזקקים יקבלו עזרה, וחורים בעלי יכולת נספית ישלמו מביסם".

"... תרה לי הדבר שגרשון ז"ק טוכן להת, כביכול, "גם פיסורין" לעליית הנער, בעוד אני "עמלתו קשה" לשכנעם, שאין כל כוונת לשנות את ייעודו של הכפר ועצם הקמתו הועד לקלוט, נפי שכתוב, לקליטת "עולים חדשים".

באחד במאי 1951, בשעה טובה ומצלחת חזר משה "הביתה" לבן שמן ב' שליח כפר ריתקין. תנהלת כפר הנער הילדים בן שמן ב', המורים והעובדים, וכייהוד מנהל בית הספר יוסף אברמסון, קיבל את ה"בן האובד" בשמחת לבב ובזרועות פתוחות.

מאז עזב משה לייבזון את מקום עבודתו בכפר הירוק ושב לבן שמן ב', שהסבו את שמו למוסד "נעורים" – נתרוקן עולמו הנפשי של אפרים בן ארי, והרגשה כל-ידיעה של בדידות, שהרגישה, אז כשיבו פצוץ לעידו ההרוסה בעיי-חורבותיה ובקברות האחים, שדמם זועק מן האדמה, שהציקה עליו עד אבדו שפיות השכל ומרעקת הלב – חזרה אף עתה בזעיר אנפין, אותה הצ, לאחר שאחיו משה ומשפחתו עזבו את הכפר הירוק, פורתא של עידוד מצא בחברת חבריו הלא מעטים ועמיתיו המרים, כשאפתהו בדידות משונה, אותה לא יכול להסביר אף לעצמו. הן גם בשכון האחים במקום אחד יהדיו, ומגוריהם קרובים אלו לאלו, לא חש אפרים קרבת-יתר לאחיו ולמשפחתו. אף שם בבן שמן ב' ופה בכפר הירוק, בהיותם יחד – חצה ביחסים האישיים מעין פרגוד נפשי-רוחני, נסתר לעיניים, ששנת פרידה ארוכה בין שני האחים הרחיקים זה מזה. הגה עתה, משעזב אחיו את הכפר הירוק, זע משהו בלתי מודע בלבו של אפרים, ואולי זה מצפונן שהחל נקפו על קרירות היחסים בשכתם יחד, או הציקו צעריו שלא הלך אחרי אחיו ומשפחתו. אף זאת לא יכול היה לקבוע בוודאות, הן כל שנותיו לו, אחר השואה הוצאה שם באירופה – הוא א ה י ו מ ש ה א ח ד ו ה י ח י ד, ומלבדו אין לו קרובי משפחה בארץ הזאת. הכלה פסיכולוגית מכרעת זו שמצאה את חיזוקה לאחר שמשה אחיו עזב את הכפר הירוק – הן בו, בכפר הזה, בחר בהתלבבות יתירה, ועשה טאמציים בלתי נלאים להשפיע על אחיו השפעה משכנעת – להיות אף הוא כמודו בין מקמי הכפר הירוק ולהיטות על טריו ומתכיו הראשונים, והוא אפרים, על-אף הקשר החזק שנקשר לבן שמן ב', לאחר לכסיים רבים – הלך שבי אחרי אחיו ועזב את כפר הירוק.

תמה היה אז בימים "הטרופים" הרם, שבאו וחלפו ושבו שוב, בהתלבסויותיו הלא מעטות – להצעות עבודה רבות שבאו מכל מיני מוסדות חינוך וארגונים ציבוריים המסגרות לימודיות-חינוכיות – שהוא אודיו, לאחד שהחליט, לא פנה אליו, ולו פעם אחת, ואף לא ברמז, ש'עזוב את הכפר הירוק, וצא יהדיו עמו ומשפחתו למקום הישן-חדש: בן שמן ב', רק לאחר שנים, כשקרא את זיכרונותיו של אחיו משה, הביו את המגיע שמנעו להציע לאחיו אפרים להצטרף אליו ולשוב לבן שמן ב' – שם היה הוא בין מניחי היסוד למסדות "אורט" בארץ, ושם במוסד "נעורים", נטמן הגרעין לבית הספר לדייג, שהוא, משה, נמנה על מייסדיו, שהתמקם ב"מבואות-ים" שעל יד מכורת.

וכן כתב משה בכפר זיכרונותיו:

"... ואילו להבנת התפאורת גיט אחי אפרים "במלוא יכולתו האומנותית", ואמנם ההצגה הצליחה והתפאורה על שלל צבעיה היתה מרשימה ונהדרת. בפי כולם היה הלל ושבח לתפאורן. שמתתי מאוד שאפרים "מצא מקומו" בכפר, לאחר כל התלאות שעברו עליו, הן כמורה בבית הספר, הן כמאיר ומצייר ואפילו כצלם. טובן שכל "העבודה האומנותית" נעשתה בהתנדבות, והפרס היה ההערכה העמוקה של כולם, לכשרו האומנותי וכן לתרומה להצלחת האירועים השונים".

אווירת סוף שנת הלימודים הראשונה בכפר הירוק, החלה לחזור גלים-גלים לבית הספר, בהעמסת בחינות בכתב ובעל-פה, שהתחובות "גולו" את רוב זמנו של אפרים בן ארי, שהתמסר ביתר שאת לבדיקת המכתבים ועבודות הגמר של התלמידים, ועשה לילות כימים, כשרודו שואפת והגוף נשבר למנת מנוחה של שלושה ושקט, כשהם בימים "טרופים" אלה משאת נפשו, ביחוד כשנקרא במכתב רשמי, שכתבו גרשון ז"ק במו ידיו, ובקשו לסור אליו למשרדו ל"שיחה ידידותית ומעניינת". נימה ידידותית זו – בקראו את ההזמנה – היתה חידה בעיניו, ברם, השייך להגדרה "מעניינת" – לא הרבה אפרים להעיק על מחשבתו, ולבו ניבא לו, שהיא קשורה, ללא ספק, בעזיבת משה אחיו – מגול בית הספר ורכו חברה הנוצר – את הכפר הירוק.

גרשון ז"ק קיבל את אפרים ב"רוחב-לב" כורעות פתוחות ובפנים טובות, ממש נופה צופים הדה לישנו. בהיכנסו למשרד, קם מכורסתו, וקשו באדיבות "ג'נלמנית" לשבת ליד מכתבת המנהלים הגדולה, עליה ניצבת מן העבר האחד תמונתו של ה"זקן" בן גוריון, בהקדשה לגרשון, ובהערכה לידיו, הרום הידוע ובונה את חיל הים הישראלי – גרשון ז"ק. ומן העבר האחר, התמונה של הנשיא הראשון של מדינת

ישראל פרופסור חיים וייצמן, בתברתו של גרשון ז"ק מצולמים סנדו, כשביקר הנשיא בחיל הים הישראלי. תמינה זו חסרה כל הקדשה, ברם, חשיבותה בצילום עם נשיא המדינה, כשגרשון משלב זרועו בזרועו של הנשיא ותומך בו בלכתו – כל הקדשה כתובה מיותרת.

"מצער אותי מאוד, ואדבר אתך, כדבר איש אל רעהו, באחיק משה גלילות, ותחינה דעותי אשר תחינה. בעצבו, נקרא ליתר דיוק – התפטרותו, שבאה לי כמעט כהפתעה, גם עם חוץ עבודה חינוכית ישן וחלוף דעות, ובייחוד בהגדרת מהותה של ההזרקה ומגמת החינוך, כשאנו שוסקים בפני הנער – על אחת-כמה וכמה, על-אף ניגוד ההשקפות – המיד מצאנו את השפה המשותפת, לעולם לא בוויכוחים, לא בהרמת קול, אלא בביחוחא, כיאה לבני תרבות. זאת הערכתו מאוד אצל משה, שהוא האיש השוקל מעשיו במרם ויצאם לפועל – הסיק מסקנה כה מרחיקה לכת והגיש את התפטרותו. ברם, איך אומרים אצלנו: "רצון האדם – כבודו".

גרשון התמתח מלוא פלג גופו העליון במורסה, ושם את שתי זרועותיו באצבעות שלובות בעורף צווארו, מחכה לתגובתו של אפרים על דבריו שהשמיע באחיו. משלא באה כל תגובה של אפרים, על-אף שפניו הביעו רב קשב לדברי מנהלו, ברם, הוא נשאר אדיש, וביקר לא להגיב, כידוע היטב שכל תגובה לטוב או לרע, תגרום להמשך השיחה, שעד עתה נשאה אפי של מתולוג, ואם הזמינו במיוחד לכאן למשרדו – אין עיקר הדיבור במשה אחיו, אלא בו, באפרים.

גרשון חזר לשיבה הנחה במורסה, שלף מכיסו את הממחטה הצחורה ומחת בה את מצחו המזוע, ובדגיתו את שתי זרועותיו שלובות על לוח המכתבה המשיך:

"אני מקום בברכה ובסיפוק רב, ואף בשמחה, את החלטתך הנחושה להישאר בכפר הירוק, ולא לחלק את השתתפות הלימודית-חינוכית עם אחיך שחזר לבן שמן ב'. מורים ומתעבים כמוך – ויישאר זה ביתנו – גילה לי לא רק אחיך משה, בהיותו המנהל הפדגוגי של בית הספר, אלא גם זאב ומירי שדיבר בשבתך – הם לתפארת הכפר הירוק... זאת אף אני נוכחתי לדעת בעבודתך הברוכה לא רק מפי עמיתך המורים – וכאן החשוב ביותר, שים ואת על לבבך: מ פ י ה ת ל מ י ד י מ, ברם, אני תמה עליך, יושב לו בו-אדם מולי, כמשרדי, שומע דברי שבה מפי ואינו משמיע דבר, ופניו אטומה לדברי התשובות ומילה חיה אינה יוצאת מפיו, ואני דרי שואף לעיקר, ואותו דווקא רציתי לשמוע מפיך. ואם העלית במחשבותיך, א-אלה תכניות לקישוט חדר האכילה להג השבועות? בכדי לבטא את המשמעות האמיתית של העג הזה, לא בתפישה הגלותית כזמן מתן תורה, אלא במישג המקורי של ישראל המחדשת – כ ה ג ה ק ל א י. שהוא לפי התורה: הע הביכורים העג הקציר?"

אפרים השתדל לא להתרגש כלפי חוץ וישב קשוב לדברי גרשון תמה ביעו לביתו, תמיהה רבה לאיש הזה שישב מולו, שבדרך כלל אינו מרבה שיחה עם עובדיו, ואנו מרוזב את בדיבור עם בני אדם המצויים במחיצתו, כאילו אצה לו הדרך, והזמן יקר לו מכל יקר, ולא איש דברים הוא מתמול שלשום, וכל מאוויו לעשייה, כמקיים דיברי חכמים: "דבר מעט ועשה הרבה". אין זאת כי שואף במעמד מיוחד זה, בדברו דיברי כיבושים להשפיע על אפרים שיקבל עליו מלב שלם, לא רק את קישוט חדר האכילה לכבוד העג השבועות וקישוט הבמה עליה יונחו הביכורים לקרן קימת לישראל, אלא להכניע שמרצונו הוא יסכים לקשט את בימת האמפייתאסרון הרחבה שלפניה, לרגל כינוס "עליית הנער" העומד להתקיים בכפר הירוק בסיום שנת הלימודים, בנוכחותם של אישים חשובים מאוד, ובראשם ידד הכפר לוי אשכול.

"עלי להעיר הערה שחשמה אותך." – המשיך גרשון אחר אתגתא קצרה, כעשותו מאמץ לדחב את המורה אפרים – "בחול המעז של פסח, ביקר אצלנו גיסי, אחיה שלתמה. הוא צייר ידע אני תבלתי אותו לחוד האכילה. הוא סב מעלי והסתכל זמן רב בקישוטים, בציורים. הוא לא הסתיר את התפעלותו מהקישוט היפה של הדר האכילה, והדהה בפני שהם מצא חן בעיניו. מניה וביה, כאילו דרך אגב, שאל אותי: מי הוא הצייר? ענית לו ישירות: אלה עבודות התלמידים, בהדרכתו של אחד המורים המעולים שבבית הספר. הוא גם מצייר וגם מאייר וגם מצלם. אנתו – אמרתי לו – כהברה יוצרת בקולקטיב, כן גם בקישוטים ובתפאורות להצגות. לדעתך, זה צעד חינוכי חשוב להבליט את עבודת הקולקטיב. בת-שחוק ריחפה על פניו של גיסי הצייר אייזנברג, והוא שאלני: האם ביקרתי אי-פעם בארסליה ובייחוד בוותיקן וראיתי את הקפלה הסקסטינית פרי יצירתו של הצייר והפסל הדגול, גדול הגאונים של תקופת הרנסנס מיכל אנג'לו. הוא לא חכה לתשובתי ובעצמו הסיק את המסקנה: מי מכיר בימינו את שמות עשרות תלמידיו שיצרו אתו את היצירה האלוהית הנפלאה הזאת?"

כאקראי עלו כראשו של אפרים דבריו הפשוטים וה"חכמים" של אחד העגלונים מ"עמי הארצות" שובעיר הולדתו בימי ילדותו ונעוריו, חגיגה "מזולקה" שמו וכינויו, שהיה עונה בלשון עגלונים פשוטה שמשמשתמים בה בטלני העיר ויושבי קרנות, ללקוחותיו שנינו לצמוד על המקת, שזיריד מספר גרושים מטרוחתו, היה עונה כזו הלשון: "אתה, כנראה לי, רוצה להביא את הבאר לסוס, ולא להחיל את הסוס

לכאר. אם תצליח לעשות זאת, אני חנייה, מקבל עליי להסיע אותך הינם אין כסף לתנת הרכבת שבוהרדו".

"שמע, גרשון!" – ניתק פתאים אפרים את המשך סיפורו של גרשון המנהל הכללי – "אשאלך שאלה של עגלונים, "עמך" פשוטים שבעיני האינטליגנטים של העירה היהודית היו "עמי ארצות", ברם, חכמתם היתה איהם, שאני זוכרם מימי ילדותי ונעוריי: "האם מביאים את הכאר לטוס, או מובילים את הטוס לכאר לפעם השקתו?" והמבין יבין, הרי אנשים אהים אנהו ואדבר אתך גלויות: אמנם אני עמוק עד הצואר במכתנים ובעבודות גמר שעליי לבדקם, ואני עושה לילות כימים, ועורג למנת מנוחה ושלווה, ואתה, עם כל הכבוד שאני רוחש לך, בא להוסיף לי עבודה אתראית מעל הראש! אתה יודע שעד כאן, היה אחי משכנעני בשליחותך... עתה, לאחר עזבוני, כיבדתי בכבוד הגדול שאיני ראוי והגן לו, להחמנה מיוחדת למשרדך, כשאתה מדבר אליי פנים אל פנים, בניחותא ובמאור פנים, ואתה האיש העמוק שאין בסלה לפניו, אינך חס על זמנך היקר – מי אני כה אסרב לרסודך, אם כי הייתי מעדיף שתדבר אליי ישירות לעניין, מבלי לשסח ולהרעף עליי שבזים. הקיצור: אקיים דברי חכמים ונבונים] ואספח לרגע קט לקהלים ואומר אף אנכי: "די לחכימא ברמיזה".

גרשון בלע בתוכו את דבריו הבוטים של אפרים כבלוע צפרדע, וטוסק עז כיסה את פניו, אך הוא המנסה והזהיר, מיהר להעלים את רגשותיו הפנימיים והפסיד:

"דעתי מראש שאיש כמך המסוד לא רק לעבודתו כמרה וכמתנך, אלא מוכן בהתנדבות לכל פעולה תרבותית-חינוכית בכפר – לעולם לא יסרב".

בלחיצת-יד חמה נפרד גרשון מאפרים וליווה אותו עד היציאה ממשרדו. אך בינו לבינו חנך על איש רב פעלים זה שהוא מנהלו, שיש בן מן האינטליגנציה של דולפין וערמה של שועל, והכל מקודש וכל הדרכים שרות למהדרין להשגת המטרה. ברם, באחזי אפרים הדהו עתה דברי המאמר של גרשון ז"ק, בעיתון הכפר הירוק "אהמול היום", שקראו אחיו משה מנהל בית הספר ורכו הנער בחדר האכילה, יום לאחר ביקורו של ראש מחלקת ההתיישבות לוי אשכול, לו הוגש אלבום תמונות של הכפר הירוק שנהלו היה פרי מחשבתו ועבודתו של אפרים בן ארי. וכך כתב גרשון במאמרו בין היתר:

"תודתנו לחניכות הכפר: לאה נחמיאס היהודית שוורץ ולמורה אפרים בן ארי, שסייעו להן להכין את האלבום היפה, סאת תודה לראש מחלקת ההתיישבות וגזכר המוכנות היהודית מר לוי אשכול".

אם-כי גרשון מנהל הכפר הירוק היה מודושן-עונג, ואת סיפורו המלא העובר על גדויותו, ביטא לא רק ברבים, בהשמעת דברים, בייחוד בחוג מקורביו – אלא ביטא את דעתו בכתבה ספורטת בעיתון הכפר "אהמול היום" – היתה דעתו של אפרים צננת ופחות נלהבת מזו של גרשון, אף כי עמל עד אפסות כוחות בקישוט חדר האכילה, כשהעניך בכור ימין סייע לו הרכה, ונשאר לעבוד עם מורו עד השעות הקטנות של הלילה, ועזר לא רק מתוך רצון כן הערעטו למורה, אלא מאהבתו לציר. בסיועו יכול היה אפרים להתמודד עם הזמן הקרב והולך לתג השבועות. התפעמות זו שהפעימה את גרשון ואנשי חוגו – נראתה בעיני אפרים מוגזמת ביותר, אף כי זה היה טקס הבאת הביכורים הראשון בכפר הירוק, חסרה בו ארחה גרנדאודיות, פאר ורוב עם, כפי שתגהוה בבן שמן. אמנם מאמצים רבים השקיעו התלמידים ומרכז הענפים הזקלאיים, לשות לתג חקלאי זה ממד גרנדאודי – היתה הבאת הביכורים צנעה לעומת הגיגות הביכורים, אפיל בהשוואה לבן שמן ב', בתקופת המעבר במלחמת העצמאות, כשכפר הנער בן שמן פונה מירושכו והעבר זמנית לכפר והקין.

"פורחא של נחמה" – כך וכך חילק אפרים את התרשמותו מטקס הבאת הביכורים, בתום התגינה עם עמיתו למקצוע המורה מיכאל פרצוב, שהבין את החניכים לטקס הבאת הביכורים – מצא אפרים בקישוט הנהדר של חדר האכילה, שבסמליות רבה תביע את ענפי הכפר הזקלאיים: רפת, לול, דיר, גן ירק ומטעים, כשכל ענף וענף משתלב עם אחד משבעת המינים שהתברכה בהם ארץ ישראל.

באקראי בא לו, לאפרים בדרך אסטראטיכית הסיפור המקראי, בהיווסד בית-המקדש השני, כשהגוהים ביסוד בית המקדש, התפלגו לשני מתנות: אלה שמוחים שסחה גדולה ואלה בוכים ומוילים דמעות צער. וכן כתוב בספר "עזרא": "ורבים מן הכהנים והלויים וראשי האבות הזקנים אשר ראו את הבית הראשון, ביסדו זה הבית בעיניהם, בוכים בקול גדול ורבים בתרועה בשמחה להרים קול" – הגיגיו נשאוהו לבן שמן המקורית, שם תג בהתפעמות רבה את תג הביכורים, בעלותו לארץ, ושמחה גדולה משמחת הבאת הביכורים לא ראה מימיו.

את אכזבתו המאופקת של אפרים בן ארי, פירש גרשון, כנראה, כענוה מצדו וכרצונות מבחינת: "ההלך זר ולא פיד". ברם, שמוחו האסיתית שנבעה מלבו של אפרים בן ארי, היתה הפגישה הלבבית בינו ובין חברו מנעוריו, קלמן פרידשטיין, שבא בתג השבועות לביקור בכפר הירוק עם אשתו הילדה ומיסיס ומיסטר ג'ופה. הרייה של רעייתו שהגיעו מדרום אפריקה. ההורים הזקנים יצאו ממש מגדרם,

בהתרחשותם הנפלאה מטקס הבאת הביטורים, והאם לא הסתירה את דמעות ההתרגשות, ומחתה אותן בממחסה מעיניה הכואבות. משסעדו בצוותא עם מארחם את ארוחת הצהריים התיגית בחדר האכילה, שיבחה את הטעם הטוב של בשר הסלאים, שהוגש לשולחן, שיש לו "ממש טעם גן עדן". מיסים ג'ופה לא פסקה כל הזמן אכילתה לשבח באחוזי מארחה את טעמו המצוין של "אשף המטבח" פרץ שפייר ועוזרו הראשי יהושע

רושם כביר כל יימחה בא לו בפגישה הלבבית עם אביו ואמו של חבר נעוריו שהגירו לדרום אפריקה, האב ר' חיים, כהיות אפרים ילד האם ורוב המשפחה בהיותו נער. אפרים התייחד סגור עם ר' חיים פרידשטיין, שהלשון העברית הצוחה, היתה נר לרגלי שניהם, ובשיחה ספרותית-תרבותית שנקשרה בין המורה הצעיר אפרים בן ארי ובין אפרים פרידשטיין המורה הוותיק, איש אשכולות, ששלח את ידו בקולמוס השיריה והסיפורת – לא נמחקה מנבכי לבו גם לאחר שנים רבות אחרי הפגישה. השיחה קלוזה ביניהם לא תוך וריכות, שכל צד רחצה להזכיח לזולת את צדקת דבריו, אלא נהפוך הוא, בשקט, בשלווה וברוח טוב ומלבבת, שאין איש קוטע את דיבורי רעהו. הם דיברו על מהותה של השפה העברית המתחדשת כשפה חיה בימינו, כשר' חיים הביע את חרדתו לשפה העברית המוגדרת שתושפע משפת "לעז", ותיהפך, חס ושלום, לשפה עגה. "וכנודך השפה המתפתחת" – טען ר' חיים – "המשפעת ממקורות זרים לרוח ישראל "מכא", עתידה אף הספרות העברית החדשה להיות מושפעת ממקורות חיצוניים של מים עטרים קלוקלים, נטולי מוסר, וזיקרי בלתי מוצלה של ההשפעות, הזרות לרוח ישראל, שעל ספרות זו חייב הדר הצעיר לזתזתן, וכך יאבדו, לצערנו הרב, המקורות הזכים האמיתיים הן בלשון העברית והן בספרותה". היה בדבריו של ר' חיים מעין חזון נוגה שחש לבו של המורה הוותיק והמשורר הלידיקן שהיה קרוב ל"גבורות" שד בשנת תשי"ב – 1952. "חרד אנוכי, כחרדתו של ביאליק משוררנו הלאומי" – ובדברו הגיח את ידו הרכה והחמימה על ידו של אפרים, ואפרים חש את החום האכזרי שבקע מלבו של ר' חיים, ובקמטו את מצחו הגבוה כמזכר בגרסה מימי לימודיו, ציטט קטע מתוך שירו של ביאליק "חלפה על פני": " יוני הזכות שלחתין לעת בוקר שמימה / שבו אלי לעת ערב – והנה עורכים מלמדי אשפתות, / צוחה נטעבה בגרנתם ובשר נבלה בפיהם. / אפפוני מלים תופפות, כעדת קדשות כחרוני, נרצצות בעדיי שוא ומתייפפות בתן רמיה. / חכלילות הפוך בעיניהן ורקב היימה בצצמותן / ובכפיהן ילדי נאופים, ממזרי עט ורעיון, / שתק ושחץ כולם, לשון רדב ולה נבוכ, / עם-הקיימוש ועם החות, יפרו ואין מפניהם מנוס". " ואלה הם פני הספרות העברית העתידית?" – שאל ר' חיים ונאנח בינו לבינו אנוחות-אנוחות..

באנחת רוחה קיבל אפרים את הבשורה המשמחת, שכנס "עליית הנוער" לא יתבטם בכפר הירוק כמתבטב, אלא במוסד הדתי-לאומי כפר בתיה שליד המושבה רעננה, כל התכניות והרישומים שהכין אפרים, הן בצירותים והן בקישוטים, היו עתה גנזים אצלו, מתחת הזכוכית הגדולה שעל לוח השולחן. "ברוך שפטרני מעונשו של כנס זה ומההכנות לקראתו!" – הודה אפרים בינו לבינו, שאין עתה חלזת עליו ההכנות, והיא "חופשי לנפשו" כציפור חרות, שכל הטרחיה נפלה בחלקם של מדריכי הקבוצות, על מקהלת הכפר בהדרכתו וביצוחו של גרשון פרנקס, הנוזע בכיטו החביב "עפרוני", ועל חנה המורה לריקודי-עם, להכין את חניכי הכפר להופעה התחרותית בהתעמלות אורחם הדרך המורה להתעמלות דוד טובק, ואמנם מתעמלות הכפר הירוק זכו במקום הראשון. כל התכניות נגזו לשנה הבאה ומצאו את מנוחתן באחד הספרים הגדלים שבספרייתו הקטנה של אפרים בן ארי.

תלמידי הכיתות התחילו בהכנות לסקס הכללי לציון סיום שנת הלימודים הראשונה בכפר הירוק ולמסיבות שתזכרנה במסגרת הקבוצתית.

ב-20 ביוני 1951, התכנסו כל חניכי הכפר על מוריהם ומדריכיהם החינכיים והחקלאיים באמפיית-אסרון, שהפעם לא קרשם לכבוד המאורע הזה, אלא בדגלי המדינה בלבד. גרשון דיבר על ההשגים של השנה הראשונה של שנת הלימודים והתווה את התכנית לשנת הלימודים החדשה. הטקס הקצר הזה הסתיים בשירת מקהלת הכפר, וברכתו של חבר המזכירות אליהו תורי, שהודיע לכל המורים והמדריכים ואיחל חופשה נעימה לכל החניכים במחזור הראשון, ולנשארם בכפר לעבוד בכל ענפי החקלאות: עבודה פורייה. אפרים כינס את כיתתו לפגישה קצרה, חלק את התעודות ואיחל לתלמידיו.

בילוי נעים ומנחה תרבותית, לאגוד כוח לקראת השנה הבאה. בקבוצות הגנו את מסיבת סיום שנת הלימודים עד השעות הקטנות של הלילה.
חלפה ועברה שנה ראשונה מתוך שלושים השנים בעבודתו בהוראה של אפרים בן ארי בכפר הירוק.

פ ר ק ה מ י ש י

פרק חמישה עשר מתוך "כנתיב האושר והאכזבה"

ירושלים של שנת טרום קום המדינה – כשאפרים למד כסטודנט באוניברסיטה העברית – נתחבבה עליו במאוד מאוד, באורח חייה השקטים והפשוטים ובעיקר התרבותיים – מהעיר תל אביב ה"טואנת" של הימים ההם, בזיהו היגיוניים לא רק של תושביה הקבועים, אלא מאלפי המבקרים שראו בה סטודפולין מסורי ותעשייתי, והן כמשכן תרבות ואומנות, בה שכנו רוב רובם של התיאטראות ובתי הקולנוע, וחיי הלילה נמשכו עד השעות הקטנות – לא משכה עיר עברית ראשונה זו את לבי של אפרים, אלא ירושלים. מסאן שאותה איזוה על פני תל אביב, הקרובה לכפר הירוק – לצאת להשתלמות מורים בחופשת הקיץ בקורסים שארגנה האוניברסיטה העברית בירושלים לשבועיים ימים.

גדוש בהרצאות של הדוקטורים והפרופסורים, כשמתבררתי מלאות רשימות, הן בהרחבת הידע המקצועי, הן בשיעורי זיקטיקה ומתודיקה ש"הלעיטו" המרצים המלומדים את שומעיהם, ובייחוד הרצאות הפסיכולוגים, גרמו לא כמעט שיצא משם בנפש מפוצלת, שכל השיחות שלימדו שם – לא תאמו את השיטה העצמאית בה בחר אפרים תוך ניסיון של שלוש שנים בהוראה ובחינוך, שדווקא היא המיוחדת לו, הביאה להצלחתו כמורה ולהישגים נהדרים של תלמידיו-תניכיו.

עייף, יגע מן הדרך הארוכה ומן הצפייה הלא נוחה, חזר אפרים לאתר תום הקורס לחדרו שבכפר הירוק. במאמץ רב נשא ביזו את המזוודה, שבצאתו לירושלים היתה חצייה ריקה, ועתה בשוכו משם, היתה גדושה במחברות ובספרים שרכש וקנה בירושלים בתשלומים נוחים, למען להגדיל תורה ולהאדירה. מתבשם ומתבשף מכובד המזוודה וקשרי ההליכה מתנתת האוטובוס המרוחקת מסקום מגוריו, כשרגלו הפצועה מציקה לו, כיום קרץ חם ולוחם, לח ושרבי של אמצע חודש יולי – נתקל בדיכנסו לבית בשני סיידים במעבר הצר שבמסכת, ששיפצו את המסכת, את החדר הגדול, המקלחת והשירותים – לקראת כניסת דייר חדש ומשפחתו. הסייד שעמד במרומי הסולם, סידר לרדת ממנו ופינה את המעבר הצר לנכנס. אפרים שחרר את ידו הטואבת מכובד המזוודה ושם אותה באחת הפינות של החדר. הפעם, מרוב עייפות לא נגד כמעטו תמיד, שהיה מיד עם כואו מנסיעה פורק את תכולת המזוודה ושם כל הפץ במקומו – עתה, חסר סבלנות "השליך" עצמו למנוחת-מה בכורסה היחידה שבחדרו, לאחר שפתח את שני החלונות לרווחה, שהיו מגורים ותריסיהם מוגפים כח עוד ששהו בירושלים.

"רבות מחשבות בראשי הפרופסורים המלומדים אותן הם רוצים להקנות לשומעי לקחם. ברם, עצת המורה בלמדו את תלמידיו – היא תקום". – חכך אפרים ביישבו מפורקד בכורסה, ותוך הגיגיו נעצמו עיניו העייפות מעליהן ושינה נעימה חטפהו.

דפיקה חזקה בדלת מלווה בהוסר התחשבות החרידה אותו פתאום משנתו הערכה. הוא סיגן בתרי-אף קללה רוסית עסיטית, ותוך כעס על הענתם של אחריים להפריע את מנוחתו, שאל:
"מי שם?!"

"זה אנטו!" – ענב קול גבר כמבטא אנגלי, החרתה והחזיקה אחריו קול אישה כמבטא אנגלי מוכחק.
"אנטו!" – חזרו שניהם יחד בקול אחד גדול – "זאת אימרת, אנתו ה השננים החדשים שלך". כל זאת אמרו עוד בטרם פתח אפרים את הדלת לפניו וביקשם להיכנס לחדרו.

"שלום! ארשה להציג את עצמי לפניו: אני מרדכי גורפינקל, אך אקבל החיבה אם יקרא לי פשוט "מוטקה". כשם החיבה שקראה לי אמי שבברוקלין. חו אשתי". – הוא סידר להושיט את ידו לאפרים, ובחשיטו את ידו שלח מבט רך באישה הגבוהה והרוח, חיוורת פנים וצמוקת השדיים, שמרכיבה משקפיים עבים ממוסגרים במסגרת כהה, בלא כל התאמה שיהלמו את פניה העדינות ואת ראשה הקטן,

והיא גבוהה ממנו בראש ומעלה... - "חו אישתי" - חזר שנית על דבריו - "ובחזרה שלי, כמו שאומרים פה בארץ, יהודית גורפינקל, זהו הקטן, שהוא ביישן לא קטן, אך שובב גדול - הוא בנו דני, אני מדוב מאוד שהשכן שלנו הוא קולגה, המלמד, כפי ששמעתי, תנ"ך, ספרות ולשון, ואני אלמד אנגלית, וכנראה אצטרך להודרך את אחת הקבוצות"

יהודית ניתקה את ידה הימנית מכתפו של בנו הקטן והושיטה אותה בקלות וברכות לאפרים. הוא לחץ בחוזקה את ידה כפי שהסכים בכל לחיצת-יד, ברם, ממנה לא באה כל לחיצה, היא רק שמה את ידה בכף ידו. לרגע היא עוותה את הפנים, אך שבה והעלתה בת-שחוק אנוסה על שפתיה, ושפה את שיניה בגון השנהב.

"זה קצת טאב" - אמרה כמתבצלת, ושלוזה מבט רך מבעד זוגיות משקפיה העבות ישר בפניו של אפרים.

"היודע הוא שחזרו יפה תנעים ומסודר בסעם טוב, אף כי קטן הוא?"

רק עתה התעורר אפרים מן ההפתעה של שלוש הדמיות שעמדו בחדרו, והוא אף לא ביקשם לשבת. הוא נחפו, כאילו שכח כלל להציג את עצמו לפניהם. "שמי אפרים בן ארי. ובחזר הקטן שלי "באלאטאן" גדול בו, הוא מעיד נכונה, כי לפניכם עמד רווק - אדם חופשי, שטרם שם רחיים על צווארו - פירוש הביטוי - "מיהר להסביר" - "טרם נשא אישה. לתענוג יחשב לי, שכניי החדשים, שזו פעם ראשונה באה לדור בבית "רוויק" זה משפחה עם ילד קטן".

"דנילי, המדילי: תן יד לדוד הטוב הזה, הוא יהיה שכן שלנו והתן לך הרבה שוקולדה טובה, כמו הסבתא רחל, שנותנה לך שוקולדה שאתה אוהב... נכון, דוד?"

דני השפיל את ראשו ולפת בשתי זרועותיו את רגלי אמו, כמבקש למצוא בהיאחזותו בה חסות "מתחת סינרה" של אמו ספני האיש הזה, הזר והמחר, שהריכין את פלג גופו העליון והושיט לו את ידו.

"טו אנתקל!" - לא דוד! - ענה ברזנו רב באנגלית לאמו, ולפת ביתר שאת את רגליה, בהסכו את ראשו מאפרים, והוא למשך תוך כעס מופגן את שמלת אמו לכיוון היציאה.

היא רכבה אל ארון בנה ולחשה לו משהו באנגלית, דווק של אי-שביעות רצון מבנה הקטן פשט על פניה הוויזורות שטטו בסומק דק, היא שבה מזריכתה ויישרה את גופה והחזירה בקצה אצבעותיה את המשקפיים שגלשו עד לקצה חוטמה, וביקשה סליחה על התנהגות בנו הקטן.

"אני מאמין" - העיר מוסקה, כמתבצל אף הוא על התנהגות בנו - "שלא יעברו יומיים כשנגוד בשכנות, דני הקטן יאהב את הדוד הטוב הזה. כזה הוא אצלנו, כמו כל ה"צברים": תחילה ביישנות ואחר כך בחצפה צברית".

בצאתם מחדרו של אפרים, כשהוא הולך בעקבותיהם ללוחם עד היציאה, עירה יהודית, כאילו דרך גבב: "באמת שחזרו של טר בן ארי יפה, נעים ומסודר בטוב טעם, כאילו יד אישה דאגה לזאת".

"ועדה רבה לך על המחמאה הנעימה, גברתי האאוה, אך לא פיגמליון, ואף לא לכלוכית "בחשו" בניקיון החדר ובסידורו, אלא אני בכבודי ובעצמי שומר על ניקיונו וסידורו. ברם, זה שבועיים ימים, לא נערת את האבק, ולא שטפתי את הרצפה, ולא אוודרתי את החדר, מפאת העדר מן הבית".

"ולמה זה ייקרא לי גברתי? ייקרא לי פשוט בשמי יהודית... הן כל הפורמליות, לדעתי, ביחסי שכנים, עמיתים לחוראה, ואולי גם לעתיד חברים טובים - היא מיותרת ביותר".

ואמנם בשלושת החדשים שגרה משפחת גורפינקל תחת קורת-גג אחת עם אפרים, נקשרו בינו ובין המשפחה יחסים ידידותיים ביותר, וכן עם בני הקטן דני, שבא מדי פעם בפעם "לדרוש" מ"הדוד הטוב" שוקולדה טובה, כפי שהיה מקבל מסבתא רחל. ואמנם, הוא הוצג לפני אמו של מוסקה, שהגיעה לביקור בארץ מארצות הברית לכקר אצל בנו, מלתה ולראות את דנילי המתוק שלה - כידיד וחבר טוב של המשפחה.

* * *

כשאדם תפשי לנפשו בימות הפגרה של החופשה הגדולה בבית בספר, ואין לו, ברוך השם, לא דאגה הגוף בבריאותו, ובירוחו הוא משוחרר כפיפור דרור, ואין לו רחיים על צווארו וילדים עם מנת הנחת מהם, שדם מרעיפים עליו, כל עוד הם תלויים בו - ואין דאגת לחם להאכילם ובגד להלבישם, ולהקנות להם תורה ודעת שהן עולות בדמים רבים - אין בכל העולם מאושר ממנו! - כך וכך חכך בינו לבין עצמו הרווק אפרים בן ארי, כשהוא התפרקד להנאתו בתוך טרסא, בציחו ל"רגע קט" את ספר הקריאה על ברכיו, כשעיניו העייפות נצמזמות מעליהן לתפוס תנומה קלה - נפתחה אט-אט דלת הדרו, שלא היה טעל

אותה אך בצאתו מחדרו, או בשכבו לישון – ותוך הצצה פנימה. נשתחל ראשה של אישה פלונית בגיל העמידה, ועיניים בורקות ונוצצות כברק של שמחה ומחולות בקורטוב של תמיהה וסקרנות רבה, ובין שפתיה המשוחות בצבע אדום כהה מתגלות תוך חיוך טיפשי שניים תוחבות, והחיוך מתפשט מזוויות השפתיים, ומבליט שמי קמטים חרושים עמוק היורדים מטה משני עברי סנטר בולט.

"הייתי נשבעת, שכה איזה האריך ימים, שהפעם הזאת לא תעיתי, והקדוש-ברוך-הוא הובילני, בשעה טובה ומתעלחת לפתחו של האיש, שזה חודשים לא מעטים אני מחפשת וטרה אצויו... האם מותר לי לשאול את אדוני" – היא עצרה את שסף דיבורה ולאחר אתגוזתא קצרה, הרחיבה את הרווח שבין הדלת והמזוזה, אך גופה נשאר עדיין מחוץ לחדר – "האם מר הוא המורה אפרים בן ארי? שהרי אני, כפי שאדוני ראה את ראשי, אשת בשורה טובה אני היום. האם על אדוני טוב, חמנו פני לשיחה נעימה שלעולם לא יתחרס עליה, ירשה לי בסובו הגדול והכנס לחזרו בכל גופי ויקדיש לי מספר דקות לשיחה בארבע עיניים, וישאר זה בינינו... אם אעלה במכמרתני דג חשוב כמוהו – איש משכיל, יפה-מראה ורווק עשיר, ובצא שנינו יחד מן העסק הנהדר הזה נשכרים... ואולי אף שלושתנו... אינני, חס ושלום, אישה נבוכה וריקה מדעת. מעט תורה לימדוני הוריי, מנחתם עזו, בימי ילדותי וגרסה זו לא נשתכחה מראשי על-אף תהפוכות הזמן. זאת ועוד, הן אני חוזרת עליה ב"מקצוע" זה למעלה מעשר שנים וחוזרת עליה מדי פעם בפעם: "מצא אישה – מצא טוב!" ו"לא טוב היות האדם לבדו".

"אלף קבים שח דיבור ירדו לאישה הזאת מן השמיים, והיא, כנראה, נטלה מהם כפליים וחצופתה עמה, והיא אף נחנה בעזות-מצח, שאינה מקישה בדלת המותר לה להיכנס, אלא מיד תחבת את ראשה לתוך החדר, מבלי לומר שלום, בלא ברכה. שומר נפשו, לפי רמזיה הברורים – ירחק ממנה". ברם, לגרשה מעל פניו, או לשלוה לכל הרחוח – לא העז אפרים. כל כך, בלא רצון קם מנוטרטו לקראתה, ובאחזו בידיה הדלת פתחה לרווחה.

"אא, היבסי, גבירתי. רק קבצנים פושטי-ד החוזרים על הפתחים, אינם סעזים להיכנס לביתו של העשיר-הגיד, ושוחזים דברי תחנונים ורחמנות על אחינו הערלות של האדון מרחוק. אם איני טועה, אבא, היבסי, גבירתי לחודי ושבי בטחיות בכורסה. הרי כמאמר חכמים ונבונים: "די לחכימא ברמיזה" שכל רמזיה מעידים שנבירתי באה על מנת לשדכני לעלמה טובה, יפה ומשכילה, שבלא ספק היא גם נאה וחסודה, וכיסי אביה הגיד מתפקעים מכסף רב, ובחודאי הוא בעל מניות בחברת פיתוח, במסחר ובתעשייה, ואין לא יהיה אדם עשיר זה מקורב לאנשי שררה? והעיקר, הוא אביה טוכ לשקול נזוניה שמנה – ממש בוד שומן... העלמה שקטה וחכיבה, ואינה מפונקת על-אף עשרה בבית, שלא חסר היה לה דבר, אלא הלב צפירים, ואין כל ספק שבעלה לב חס ומבין כמוה לא תציא את נשמתו של בעלה העתיד, ולא תרד לכבוד, ככל הנשים המודרניות העוסקות בדברים ריקים, ומבזבזות את כספו של הבעל ללבוש אלגנטי, ומבלות את זמנן במספרות ומכוני יופי, והיא, העלמה הזאת תהא אישה נאמנה לבעלה הטוב, החכם והמשכיל, ורק המוות יפריד בין האיש הטוב והאישה המסורה. האין זו, גבירתי, כל התורה "על רגל אחת" שעומדת להשמיע באחוני השדכנית המכובדת, עוד לפני שהחזן ראה והכיר את ה"סתורה" שבאמתחתה?" – שאל אפרים בנימה מבדחת, במקרנות, ובסיפוק גלוי מן ה"דרשה" שהשמיע באחוני השדכנית.

"מיד רואים כי איש משכיל, אדוני, ודרכי השדכנים והשדכניות נהירות לו, כשמש בצוהרי יום בהיר, ואף-על-פי-כן, עוד מעלה טובה יש לה, גם אם אביה אינו עשיר כמו קודת, אך הוא ספרנס את משפחתו בכבוד וכיבוד, והיושר, והיושר, אדוני, בימים שכמעילות והעגבות הוא הזון נפרץ... שאותה עלמה, שאדוני דיבר כל-כך הרבה בשבחה, הייב לדעת ששערותיה השחורות היפות מתולתלות ומקורולות בדרך סבעית. הידוע, אדוני, כמה נספים יחסוך, אדוני, שאין היא נזקקת כלל למספרות לסלסולים ולחטרופות, בהן הו מבזבזות כסף רב ומריששות את הבעלים, ואדוני יהיה פסור מהרצאה זו... המנה, אדוני, את הזמן היקר שדבשים מבזבזות במספרות ובמכוני היופי בשבוע אחד ומגניחות את משק ביתך?"

"אולי אלך ואגיד לגבירתי כוס מים קרים, בתמצית פנל המצויים במקרר של משפחת גורפינקל, שבני החודשים, או אגש למטבח ואשפות מים וגברתי ותשתה כוס תה או ספל קפה... ביום קיץ חם ולוחש של ירח אוגוסט, מצורים היופאים לשתות הרבה, הדי עיניי אינן עוזרות, חס ושלום". העייפות ניכרת לא רק בפניה, אלא בכל גופה. זאת ועוד: שיחת שדכנית עם המשתדך, נעימה יותר על ספל קפה או כוס תה בקינות תופנים".

"אני מיד ידעתי, אדוני, יש לי מין הרש ריח לסוג אנשים לפי תוכנן, ואדוני רחב-לב ומכניס אורחים, חו לדעתו מידה יפה מאוד... אך תודה, אדוני, תה וקפה זו טרחה גדולה לאדוני, ברם, כוס מים קרים עם קצת מרקחת של דוכדוכים או קונפיטורה הנמצאת בבירה, כפי שנהג הוריי לכבד אנשים ברומניה – לא אסרב".

" לא קלים החיים עם אישה, אבל בלעדיה קשה יותר! – אומרים אנשים שהתנסו ובוודי בשואים, לפני שגבירתי הגיעה לחדר – חשבת ביני לביני, מה טובים ומה מאושרים חייו של רווק, שהוא כציפור דרור... ואף-על-פי-כן, אילו נשוי אני ואשתי בעלת-בית נהדרת, והמזווה מלא כל מיני מרקחות וקנפיסורות, והייתי מכבד את גבירתי בקנפיסורה כאות נפשה – אך לא כן רווק, האוכל ארוחותיו בחדר האכילה שבגמר שלט, מברך כל יום, כל שעה-שעה, שהוא פסור מלהבין אוכל, לעסוק בבישול והגרות והמאוס עליו להדיח את הבליים?"

"אוי אחוני, הרי לשם כל העבודות האלה ישנה אישה! וסלח לי, לא רק למען התענוג של מילוי המצווה הראשונה שכתורה, אלא להצעים את חיי בעלה, לא מתוך אונס, אלא מתוך רצון וחוכה, שהרי הבעל מספק את כל צרכיה. יאמין לי, שאותה עלמה, שאני באתי לשדך לו היא מוכר מן המוכר, כל התכונות היפות שאדוני מנה וכל מה שאני הוספתי – מצרות בה, ואף-על-פי-כן אין "מוכרים" סחורה עד שלא רואי אותה ועומדים על איכותה... הרי לא אמנור לאדוני התול בשק! ואני במחנה, ש"סחורה" שאני מציעה – היא המוכרת ביותר".

אפרים בן ארי קבע פגישה עם העלמה, שהשדכנית לא נקטה בשמה, בבית קפה "עסרה" שכתחנה המרסית בתל אביב – אותה עלמה שכל התכונות הנאות שוכנות בה, ניכח לדעת, שכורכם של כל השדכנים ובעיקר השדכניות הרבות להגזים כחנה וכחנה, ובאות חרבה מן הממגרת המקובלת ומן הטעם הטוב. יצא אפרים מפגישה זו מאוכזב ביותר, והחלטה עמו, שאם ישא אישה – לא בתיוכם של אנשים מכרים, וכיזעזע. יזכר מפניהם ומהצעותיהם של שדכנים ושדכניות. אפיודה זו של הפגישה הבלתי מוצלחת עם העלמה שרה, נמוגה מהר ונשתכחה כמעט כליל מלבו.

עוד שבועיים ימים של חופש מוחלט, וכשיפוג מהר בלא ניצולו המלא כשהוא יישאר ספון בביתו, יהיה חייב עם פתיחת שנת הלימודים להירחם לעבודה, וכל תכניות ביקוריו אצל ידידיו ורעיו, יישארו בגדר של חלום. למחרת הפגישה המאוכזבת שרה, עלה לאוטובוס תסע לחיפה ומשם לקיבוץ אילון, לבקר ולהתארח אצל בן עירו ומנהלו ב"השומר הצעיר" בוסקה קצ'ובסקי-ניב, ומשם נסע לבית אלפא להתארח בשבת אצל קרוב משפחה יואל שבת ואשתו שרה, בדרך לשוב לכפר היוק, "קפץ" לקיבוץ גבת לבקר אצל בן עירו יצחק וולוז'ינסקי, שהידידות ביניהם התפתחה אחר מלחמת העולם השנייה, והן נשארו כאלה עד עצם היום הזה. זכורה לאפרים אפיודה מוזרה. באחד מימי השבת, כשהתארח אפרים אצל ידידו בקיבוץ גבת, הלך עם חברו ואשתו סונייה לאכול ארוחת בוקר בחדר האכילה, ביישבם לשולחן, פנה יצחק ושאל: האם ארוחת הבוקר מספקת אותו, הרי אין הוא אוכל מצרי חלב ויצא מאכילה מצומצמת זו רעב. אם ברצונו, רק יאמר לו והוא יזמין מיד תביתה או שתי ביצים, " הנה, יצחק, ל"זולל" כמנני הארוחה שאכלתי היא מעבר יכולתי", - "לי אל תספר סיפורים, הרי מהתיאבון שלך שאכלת את דייסת המולת, למד אני, "אז דו ביסט אינאצאן הונגעריק" – שאותה לגמרי רעב! ובעודו מדבר אתי, רמו לאחד האשים שייגש לשולחן ואמר לו: "שמע, חיים, יש לי אורח מכובד, ידיד וחבר טוב, שנינו לחמנו באותה חזיה בסביבת לנינגרד, ושם גם נפצענו, אמור לצפורה שתוכן בשבילו תביתה טובה, שתזכיר לו את החביתות הטעימות שאכל אצל אמו בניסוריו, ועוד דבר אחד, הבא לנו קפה חם, זה שעל השולחן הוא קר". ואל אפרים פנה בסיפוק רב, כולו מודשן עונג: "אתה יודע מי הוא האיש הזה שהומנתי אצלו את החביתה בשבילך וקפה חם? זה חיים גבתי, חבר הקיבוץ שלנו. ואתה יודע איזה תפקיד חשוב יש לו? הוא המנהל הכללי של משרד החקלאות! "נו, זאג דו אליין, וזו קאן דאס זיין, און אין וועלכער לאנד קאן דאס סרעפן, אז איך איטשע וואלאזשינסקי, א פשוטער "זו וקיים" קאן הייסן דעם גענעראל דירעקטור ער זאל אונז באדינען". – כלומר: "נו, אמר אתה בעצמך, היכן זה יכול להיות ובאיו ארץ זה יכול לקרות, שאיצ"מ וולוז'ינסקי, "זו וקיים" פשוט, יכול לצוות על המנהל הכללי שהוא ישרת אותנו? כל ה"קטריים" האלה שבאים לשבת לקיבוץ מקבלים תורנות בחדר האכילה". הוא פרץ בצחוק רועם וספה בידידות וב"חברמניות" על שכמו של אפרים.

פרק שישה עשר מתוך "בנתיב האושר והאכזבה"

אילו ה במחשבתו של אפרים בן ארי, להתקין לעצמו יומן בשנת הלימודים תשי"ב - 1951 - 1952, ולא מספר שנים מאוחר יותר בשנת הלימודים תשס"ו - תשס"ז - 1956 - 1957, ללא כל ספק בלבו, היתה עתה - שנים בה רבות שעברו מאז - דרך היצירה בהרבה קלה עליו, אף כי גם בכתיבתו עכשיו, כשיומני השנים מאז הוא לכתבם מונחים לפניו, אין בדעתו להכיר ובוודאי לא לפרט כל מאורע ומאורע בשנים ההן, גם אם הוא זוכרן, אלא אם המאורע הוטבע עמוק בלבו, והשנים שעברו תמוגו לא יכלו לו ולא השכיחוהו,

מכאן שנשתכחה ממנו כמעט כליל פתיחת שנת הלימודים תשי"ב - 1951 - 1952, ורק מבעד דוק של ערפל מופיעות הדמויות ומתגלות אט-אט, ככל שהוא מעמיק חשוב, והן מתבהרות יותר, אף-כי לשלמות הבחירות אינן מגיעות, לא כל שכן האירועים בבית הספר ומחוצה לו שבשעתם נגעו ישירות בגופו וברוחו והשאירו צלקות נפשיות שגם הזמן לא ריפאן, או שמחזהו שמחת לבב שעברה על גדוהיה, די לו לשקט שקיעה עמוקה בבכי העבר ולקמט את קמטי מצחו, על מנת להדגיש לרבע בהרגשה שהרגיש בימים ההם, בין שהיה במאורע שמחת-נפש או דאבון-לבב, הוא עולה במחשבתו בהיר וזך, כאילו זה עתה הוא מתרחש ברוחו, כאילו לעולם לא שקע המאורע התהום השכחה.

אם פתיחת שנת הלימודים לא חרתה בזיכרונו כל משקע שראוי להיזכר בו ולאמץ את המחשבה, שבמערפל זכורה לו הפגישה הראשונה עם כיתו לפני פתיחת שנת הלימודים, והנה זכורה לו, לאפרים, אספת העובדים הכללית בכפר הירוק, שנקבעה ב"זאת תוכנה" שנת תשי"ב, בחדר מועצת התלמידים המרווח שבאמפייתארטון. על סדר היום הועמדו שני סעיפים: 1. דין וחשבון של פעולת ועד העובדים הראשון בכפר הירוק שנבחר אשתקד בתוכנה תשי"א. 2. בחירת ועד עובדים חדש.

על "סי-מנחות" התגלה פעולתו של הוועד הראשון. זו היתה תקופה אידיאלית שנקמה בין גרשון הרום ובין הוועד ה"מצייתי" שהופיע כדן יחידי בשם כל התגהלה (קרי דיקטטוריון), למעט אי אלה "סכסוכים" חסרי ערך שמצאו את פתרונם, כשגרשון ודיתר על עמדתו הנקשה, בשאפו להשליט "שלום בית", ומנע עימות גלוי עם ועד עובדי הכפר בשנה הראשונה, כשהוועד הכללי ייצג גם את המורים והמדריכים החינוכיים.

ברגשות מעורבים ישב אפרים באספת העובדים. עוד לפני האספה הגיעו לאוזניו הידיעות שהיא נקבע על ידי הוועד היוצא כמועמד לוועד החדש של עובדי הכפר הירוק, כנציג המורים. משהודיע יושב ראש הוועד הראשון את שמו של אפרים בן ארי כמועמד מומלץ מטעם הוועד, קיבל קהל הנוכחים את ההצעה במחזאות כפיים - דרך לא מקובלת ואף פסולה בזרם העובדים. משמנה היושב ראש את שני המועמדים האחרים: שמאל עופר, נציג העובדים הצעורה סנה נציגת המדריכים - הנתנו אמנם הנוכחים לאות הסכמה ברם, לא קיבלו אותם במחזאות כפיים, אם כי היו ראויים לא פחות שהיה ראוי להם אפרים, ואולי למעלה מזה.

רעד פנימי אי נוחות חברו יהדיו בלבו של אפרים. הוא העלה עתה את הסכסוכים, העימותים, המריבות והשביתות, שהיו מנת חלקו של ועד העובדים בבן שטן ב', שבאסיפה הכללית בראש השנה תש"ס - והוא מורה "ירוק" עדין ועובד חדש במוסד, נבחר כמעט פה אחד לוועד, מבלי לדעת שרכיבים רבים בעובדים הוותיקים והמנוסים - מאטו להיות חברי ועד ו"להילחם" מלחמה למען העובדים המפוצלים בדשתיהם, כשיד התגהלה בוחשת להרוס את ה"סולידריות הפועלית", וידה תמיד על העליונה. "כבוד" זה חלקו ל"חדשים", שמפאת "ירקותם" לא ידעו את כל האינטריגות של תגהלה כפר הנוער, כשה"תגהלה" בהבטיחה אי-אלה הסכמת לעובדים - פיצלה אותם באחוזתם, הפרידה ומשלה בהם כחותמת גומי. אפרים לא רצה להזות בוועד עובדים, אף כי אושר פה אחד. נימוקיו הפרטיים, בהם נימק את התנגדותו לבחירתו, לאזור שהודה לכולם על האימון בו, לא נתקבלו על דעת האסיפה הכללית. אפרים לא הזכיר אף ברמז את קורות הוועד בבן שטן ב' והקצפרונטציה המתמדת שהיתה בין הוועד ובין התגהלה, כשסיסמת התגהלה הכפר היתה גלויה לעיין - הפרד ומשול.

באסיפה הראשונה של הוועד החדש שהתכנס בדירתו של חבר החדש שמואל עופר, שבא לגור תחת קורת-גג אחת – הוא ומשפחתו הקטנה – יהודית: אחות הכפר ובנם הקטן גדי – עם אפרים בן ארי, לאחר שמשפחת טרזכי גורפינקל, עברה לגור בדירה גדולה יותר, לאחר שמרדכי קיבל תפקיד הדרכת-חינוכי, גר מקורב יותר למשכנן של הקבוצות. ליושב ראש הוועד ומרכזו, ניבחר שמואל עופר, שהיה כעבר חבר קיבוץ "העוגן" – המשתיך ל"קיבוץ הארצי של השומר הצעיר" בנשוא אישה מקבוצת "שילר" מ"איחוד הקיבוצים והקבוצות". שמואל עבד כנגר הכפר, בעל מקצוע סוג א' א' – איש חכם וממולה ביחסי אנשי, ואף בהיותו איש חברה לא בחל בהיותו בתוכה להבליט את עצמו, אפילו בהתנשאות מסוימת, שנבלה שנים בוז-פרצופיות, ממנה חרד וזהר אפרי, לאחר שעמד על קנקנו של האיש הזה, כבעל ניסיון בעבודת וועד העובדים בבן שמן ב', הפריע לו הכיבוד הנפוץ אצל שמואל – כימים שעדיין שררה "אידיילה" ביחסים בינו ובין גרשון ז"ק, והאחרון הרעף בייחוד דברי שבה התפעלות מאישיותה של האחות יהודית עופר, שלא טעה בהערכתו, כי אכן כזאת היתה, ונשארה עד היום הוזה. צרבה ההכרזה באחוזו של אפרים, כשהיה שמואל מכריז בפומבי: "ועכשיו אני הולך אל הבוס שלי – אל גרשון" – היתה הכרזה זו שלא נאמרה בתום לב, כמדקרות באחוזי רבים. לא מפני הקנאה, חס ושלום, ולא מפני גאוותו בפני מכרו, אלא סתבר וועד חייב היה לשמור מרחק מסוים, בינו ובין המנהל, שאינו נקי מאינסטיגט ויעוץ "מלית שכילה הכלל" – דברים שנאמרו ביניהם ביישובם מגדו ב"ארבע עיניים" – יצאו בזמן הקרוב לאור – כצאת מרצע מן השק, והעבירו את האווירה הטובה והמקורבת שבין גרשון מנהל הכפר הירוק ושמואל עופר יושב ראש וועד העובדים – שלא רק הביאו אותם לעימות כ"אנשי-פלוגתא" ואנשי ריב ומתן, אלא גרמה להתפטרותו של שמואל ויהודית רעייתו מן הכפר הירוק, שגרשון כרוב חמתו – ראה בהם ספוטרים. כבר בראשית דרכו של הוועד החלו הסכסוכים והבדלי ההשקפות ביחסים שחייבים לשרוד בין הוועד ובין גרשון ז"ק. אך אין להקדים עדיין את המאוחר למוקדם.

אפרים בן ארי נבחר למזכיר הוועד וצפורה סנה למיכנת התרבות, אם התחיל הוועד את עבודתו ב"רגל ימין", לא חלפו חודשיים מאז נבחר הוועד החדש, ו"רגל שמאל" – באה במקום "רגל ימין" והקרע בין גרשון וחברי הוועד היה למציאות עכורה מאוד, בכל מאודו וכוחו האינטלקטואלי-תכסיסי חתר גרשון לערער יסודותיו של וועד העובדים, שהיה לו כ"עצם בגרון" ומטרתו היתה כרוזה: ה פ ר ז ו מ ש ל – בבחירת שני ועדים: וועד עובדים, וועד מורים ומדריכים חינוכיים.

המעשה שהיה כך היה: גרשון התנגד התנגדות מוחלטת ועקשנית לשינוי דירוגם של העובדים החקלאיים ובהרמת דרגות משכרותיהם. מאבק זה שניהל הוועד בראשותו של שמואל עופר, שאיש מהם לא יכל היה להצאות הבאה חומרית, לא שמואל עופר כעובד נגרייה ומרכזו, לא אפרים בן ארי כורה ולא צפורה סנה כאם בית. כל מאבקי של הוועד היה לטובת העובדים החקלאיים, למען להוציא לפועל את החלטת ההסתדרות, שזאגה לחיטך חקלאי תמך בהחלטה זו.

משנכח גרשון ז"ק כי יזו על התחמתנה, החל לנקום ולשפוך חמתו על חברי הוועד שדחו את דרישותיו של גרשון ז"ק.

הוא ניתק כל מגע אישי עם שלושת חברי הוועד, ובייחוד היה מרוגז על "האש האמין עליו וביקש קירבתו" – שמואל עופר. נקמתו הייתה כה מוחלטת שהיא "ירד לכבודו" של שמואל להעיק עליו שיתפטר מהכפר ודא ורעייתו שכה כיבד אותה, או שהוא יפטר אותם. הסנקציות שהוא נקט כלפי צפורה סנה לא היו ידועות לאפרים, ברם, כלפיה נוג כ"כסיות טשי" – יחס זה נשאר בגדר של תעלומה עד היום הזה. אף אפרים, שהיחסים בינו ובין מנהלו לא הגיעו לידי חילופי דברים, וענה לברכת "שלום" של אפרים כמנהג ראש בפנים חתומות, ראה לנכון גם "לפגוע" בו. באחד הימים שלח גרשון מכתב לאפרים, אמנם כלשון אייבה, כיוודו יפה את תרומתו הרבה של המורה בן ארי לכפר ולהעניכו, ברם, אחרי דברי הדתולה העיר, שעליו חובה להמציא להנהלת בית הספר, את כל המסמכים המצויים ברשותו והעיקר: רשימת הוראה קבוע. הוא מאמין שלטובת העניין החוקי ימציא אפרים את המסמכים, ובייחוד: ר ש י ו ן ה ו ר א ה ק ב ו ע. הוא מאחל לאפרים המשך עבודה פורייה בכפר הירוק.

אפרים הבין שהמכתב האישי אליו, הוא ביטוי של כעס מסוים עליו, יען הצביע מה אחד בוועד העובדים בהחלטה, שאם גרשון לא יענה לדרישות הצדקות בענין דירוג חדש המדריכים והעובדים החקלאיים – יכריז הוועד – בתמיכת הסתדרות העובדים והחברה פסייה ישורון, שהיא יושבת ראש בוועדה ליחס עבודה במוסדות שבמסגרת האגף לחיטך חקלאי במשרד החיטך והתרבות – על ש ב י ת ה של כל עובדי הכפר הירוק, כולל המורים והמדריכים החינוכיים. אף כי לא נעלם ממנו שאפרים בן ארי, היה זה שניסה בכל דרך לפשר בין גרשון ובין וועד העובדים, ואולי מסאן הנימה הפייסנית של גרשון במכתבו ה"רשמי" לאפרים, שבא לא בצו משרד החיטך והתרבות ולא בהנחיית האגף לחיטך חקלאי, ואף לא מן המפקח מר דוב גזית, שהעריך במאוד את אפרים כמורה ונתנה מן השיעורים שביקר בהם.

התשובה שקיבל אפרי ממשרד החינוך והתרבות, היתה פורמלית ביותר, ונכתבה על טופס סטנדרטי שנשלח לכל המורים שפנו או למשרד החינוך לקבל רשיון הוראה קבוע. בהודעה הזאת הודיע המשרד לאפרים, שלאחר ניסיון של שלוש שנים בהוראה מוסיפים לו עוד שנת ניסיון רביעית ומאחלים לו הצלחה בהוראה. רבות למד אפרים מן המכתב של משרד החינוך והתרבות, והן משיחתו הגלויה והמעניינת עם המפקח דוב גזית בלשכתו: שכל העתק ששלח גרשון ז"ק אליו, לא הגיע, לא למשרד החינוך והתרבות, לא לאגף לחינוך חקלאי, ולא למפקח הראשי דוב גזית. זו הייתה האיזולת הגדולה ביותר מצדו של גרשון שנגזר כלפי אפרים – לדרוש ממנו רשיון הוראה קבוע, בידעו שרק למספר מורים וחוקים, בעלי תואר אקדמי, שעבדו בהוראה וברשותם רק רשיון הוראה זמני – רשיון כזה היה גם לאפרים בן ארי.

"מה אתה אומר על ה"בארדאק" הגדול הזה? סליחה אפרים, על פגיעה גסה במוסד המטכוד הזה, שחזקא שם יש סדר מופתי, מה שאין במשרד החינוך והתרבות של מדינת המבולבלת הזאת, שאין בהם אנשים רציניים אלא כנופיה של ביווקרטים וסתם מלחי-פינא - אין כל סדר". – ובדברו שלח ידו לכיס מכנסיו והוציא ממנו גיליון מקופל ומקומס, וכדציבו אותו לפני עיניו של אפרים, אמר בסוף של נאווה סרקסטיה – קרא ותיווכח:

"...הגידון: קבלת רשיון הוראה קבוע.

ה.ג.

נתנו מודיעים לך שלאחר שתיים עשרה שנות הוראה ברשיון זמני, החליטה הוועדה להוסיף עוד שנת ניסיון בהוראה, לשם קבלת רשיון הוראה קבוע.

אנו מאחלים לך הצלחה."

אפרים לא רק הביע את תמיהתו אלא פרץ בצחוק רם.

"מה אתה צוחק?! – הביע זאב זמירי בפנים רציניות את דבריו – "כשיש לאסוף אתם כולם לערמה אחת ולחת להם כדוגן בתחת שלהם!" – וחזר למקור הפולני – "צ'בה ושיססקין זכיראין' זו קופיה, אי פרוזונדיה דאין פו דופיה". אני אישית, לכל הפחות יודע בדרך זו את שנות ההוראה שלי ברשיון זמני, וכך כל שנה ושנה אותו נוסח, בתוספת שנת ניסיון חדשה, עוד לפני שנגולה אותה מדינה של היהודים."

"אני אכתוב לגרשון ז"ק מכתב רשמי, וחושבני, לאחר שיקרא, יניח לך לעבוד בשקט ולעשות את עבודתך הלימודית-חינוכית ללא המטרות בהצלחה, כפי שהסכמת לעשות עד היום הזה". – סיכם דוב גזית את השיחה עם אפרים, לחץ את ידו וברכו לשלום.

זו הייתה אפיוודה מצערת מאוד, שאיליי, אף גרשון היחם, בעידנא של רתחה, שיגר מכתב זה לאפרים על דעת עצמו.

החיסכים והעיסותים בין ועד העובדים ובין מנהל הכפר הירוק גרשון ז"ק – נתנו לא במעט את אורותיהם ב"התבצחויות" בין חברי הוועד בינם לבין עצמם. אלה נטו להזרפת היחסים עם ההנהלה, ואלה כל מאווייהם לפשרה, על האחרונים שהיוו את המיעוט, נמנה אפרים בן ארי, שאחרי שיחה ממושכת ומעמיקה עם נציג הסתדרות המורים בוועד הפועל של הסתדרות העובדים התברר דוד אלוני – שוכנע כליל, לא אחרים, שהיחסים המעורערים הן בין ההנהלה והן בין העובדים המפולגים בדעותיהם – פוגעת ראשית כל בחינוך ובלימודים, והסובלים מחיסכים ובעיקר מהרצון להכרות שביתה, גם אם הבוא בעקבותיה ניצחון מוחלט, או חלקי לעובדים, הסובלים יהיו העיר שבכפר.

"אחניים לכותל" או "צפרי-רגן", כנראה, שמעו או הביאו במעופן את הידיעה לאחזינו הכריות תמיד של גרשון ז"ק, כי אפרים בן ארי מתנגד התנגדות מוחלטת לערעור היחסים בין ההנהלה ובין העובדים, ואף יצא למאבק גלוי בוועד העובדים נגד השביתה, ובעמדתו זו, ערער את ה"סולידריות הפועלית", ופגע ביחסים הידידותיים הטובים ששררו בינו ובין שמואל עופר שהיה שכנו, ואף לא אחת הזמן בפי יהודית אשתו החביבה – מדי שבת בשבתו לארוחת בוקר לסב אתם לשולחן. ברם, מאז "חילופי הדברים" – לא במריבות, תס ושלום, הצטננו היחסים הטובים בין שמואל ובין אפרים, ויהודית המזמינה כל יום שישי בשבת ומזכירה לאפרים, שמואל הוא מזמן לארוחת בוקר, בפנים זוהרות ובחיוך לכבי בחשפה את שיניה היפות, "מילאה פיה מיס". בודאי בהשפעתו של שמואל, ובאחד ימי שישי "התעלסה" מאפרים, בלא תזכורת שיבוא לאכול ארוחת בוקר על שולחנם.

כל הקישוטים בחדר האכילה, ואף הכנת התפאורות לנשף פורים והעברדה השוטפת בבית הספר, לא נפגעו עקב היחסים המעורערים בין גרשון ובין אפרים, כשהוא, המנהל נמנע מלבוא במגע כלשהו עם

אפרים – כפי שנתג עד הנה, הכל נעשה ביזמתו של אפרים בעזרתם של התלמידים, מבלי לפגוע במהלך התקין של השיעורים. המדריכים על דעת עצמם הרשימו את העזרה הדרושה לאפרים, מבלי לקבל את הסכמתו של גרשון ולא לדווח לו, יען באותם ימים עבר "חתול שחור" וערער את היחסים בין גרשון ובין המדריכים החינוכיים, כשהביא את הצעתו להנהלה, זו הפעם השנייה – לפטר את המדריכים החינוכיים שאין תועלתם רבה, ולהוסיף למחנכי הכיתות עבודה נוספת בשכר, כי לדעתו אין צורך במדריכים חינוכיים, אף למשרת חצי תפקיד. (הצעה זו הובאה בפי גרשון אשתקד, בשנה הראשונה לקיומו של הכפר הירוק).

גרשון המנטה, ידע ברגע הבנות בחכמה למגת מהצעתו. ברם, המניחות לא פגה כליל בין המדריכים שנשרו בלבם כעס ולא הסתירו את איבתם למנהלם. לא כן הדבר של גרשון לאפרים, שאם חרג מן היחס הטוב ובעיניו דריתוא שלח את המכתב בדרשה להמציא רשיון הוראה קבוע, נסוג נסיגה מוחלטת, איליי בהשפעת מכתבו של המפקח הראשי דוב גזית, או בידועו את עמדתו הפשרנית של אפרים, ראה בינו לבינו למצוא את הדרך לפיוס מלא עם המורה והמחנך הזה, שהיה לדעתו, מופת למורים אחרים – הן במסירותו בבית הספר והן בעזרה מתמדת שהשיט לחיי התרבות היומיומיים של הכפר.

מסר שבטעות, אחר שנחוג הג הביטורים בפעם השנייה בכפר הירוק, שעלה בהקיפו ובתוכניתו על הבאת הביטורים בהשוואה לשנה הראשונה בכפר, שאפרים השקיע למען הצלחתו, הן בצעה – כשלגד רוחו וגינות הבאת הביטורים בבן שמן, והן בעזרה בביצוע הקישוטים בחזר ואכילה – חל שיני מטריע ביחסו של גרשון לאפרים, ברם, איש כגרשון לא ייבצע, לא ימעים ערכו וחשיבותו כלפי חוץ, אך בידוע שיש בשיני היחס זיק של השקנת שלום ריחם והגן לכל הדורשים את טובת הכפר הירוק, מצא את הדרך לקרבה בינו ובין אפרים. זה קרה מספר שבועות לפני סיום שנת הלימודים תשי"ב – כשפגש אפרים את גרשון, הלך בצעדי און, נופו ישר וראשו נישא ברמה, וחזהו מופנה באאות שליט כהבליטו אותו קדימה, אפרים, כדרכו תמיד, מבלי שום-לב לחסום ביניהם, הקדים "שלום" למנהלו, שסאח החככים בין הועד ובין גרשון – ענה על ברכת שלום של אפרים, במגד ראש, כפנים התומות, כאומר: "הוא עוד בתוצפתו מקדים לי לומר "שלום" – הן אין שלום בינינו! אני כוחל בדכשך שאתה מגיש לי בקצה המקל כשאתה אומר לי "שלום", ונזהר מ"עוקצן". שאתה וחברי הועד מתנגדים לדעתי". – כך וכך הגה אפרים על השבטו של גרשון בינו לבינו, כל פעם שהקדים שלום למנהלו, ואין, חס ושלום, לבו רע עליו.

מה שקרה פתאום, היה בגוד של הפתעה וחידה גם יחד. ואף כי ההפתעה הייתה נעימה לאפרים ומשתה גם את גרשון מהתסוככות שסיכך את עצמו ביחסו לאפרים, התקשה אפרים לפתור את החידה בשיני יחסו האהוד של המנהל למורה.

על ברכתו של אפרים "בוקר טוב", קידמו תוך חיוך רחב ב"בוקר אור ומבורך", פניו טובים וברק של נינוחות ניצת בעיניו, תחת החמה והזעם שרשפו מעיניו. הוא עצר בהליכתו המהירה, וכטבעיות, כאילו לא היו דברים מעולם, והשיט את ידו לאפרים ל"שלום", ולחץ לחיצה "גרשונית" הזקה, כמו בימים הטובים הדם.

"הזכור אתה, אפרים, את שיחתנו האחרונה לפני סיום שנת הלימודים תשי"א? הגיע הזמן לבצע אותה. אנו חייבים להראות, לא רק כמארגי הכנס של "עליית הנוער", לעומדים בראש המפעל הזה, שכנס זה לא ייסחה שנים רבות מלבם של ראשי הסוכנות היהודית – אלא, ראשית כל ומעל לכל, למאות, ואיליי לאלפי בני נוער שיגיעו לכנס הזה, שיתקיים בסוף שנת הלימודים בכפר הירוק, כל עזרה שתוא נחוצה לך מצדי, אין כל מניע שלא תקבלנה בזמנך, הן בייעוץ מצדי והן בהושטת עזרה של התניכים שיעזרו לך בהכנת הקישוטים. שמאל עופר – היות שהיחסים ביני ובינו מעורשים הם, כידוע לך, עד כי כל מגע בינינו ניתק – יקבל ממני את התעוזות לעזור לך בנגריה ולבצע את כל עבודות הנגרות, מפיו של החצור הראשי".

איש מן השניים א העלה בדעתו להזכיר ולהזכר ביחסים המעוררים ששררו ביניהם. בהכרתו של כלאחד מהם, נשמרה אותה חלקה טובה של הבנה ריחסי אנוש תקינים.

בסיום שנת הלימודים תשי"ב – 1952, ההכנס הכנס הגדול של "עליית הנוער" בכפר הירוק, אליו הגיעו מאות בני נוער מן המרכז וראשי עליית הנוער ונציגי הסונות היהודית, אף ידיד הכפר הירוק לוי אשכול הבטיח את השתתפותו, והיות והיא נמנעה ממנו לרגל עבודתו הרבה, שלח מכתב לבני שהוקרא בפי אביבה ורכיב תניכת הכפר.

כאמפתיאסרון על הבמה המקושטת כדגלי האלום ובפורטרט גדול של הנרייטה סולד שצייר אפרים בן ארי, בגודל של מאה ושבעים על מאתיים וחמישים ס"מ, ממסגרת במסגרת גדולה ויפה מעשה ידיו של שמאל עופר, ומעל הפורטרט שהוצב על הבמה במרכז, נקבעה סיסמה לכל אורך מרכז הבמה שצייר אפרים עם תלמידיו, לפי יזמתו של גרשון, מתוך שירו של ת.ג. ביאליק: "מתי מדבר האחרונים":

"ולפניכם פרושה דרך גדולה רחבה"

הכנס נפתח בשירת המקולה ובדברי פתיחה מפי התניך אליהו חורי. אחרי דברי פתיחה קצרים ולבביים, הוזמן המנחה אליהו חורי את מר דוד אומנסקי, אחד מראשי "עליית הנוער" לשאת את דברו. דברי ברכה לכנס הביאו ראשי הסכנות היהודית לארץ ישראל ונציג התלמידים. החלק האומנותי נפתח בהופעת הלהקה לריקודי עמים של תניכי הכפר בהדרכתה של חנה, והסתרים בהצגה של החוג הדרמטי: "הסכם ג'נלמני בין הקלאים", בה השתתפו בתפקידים הראשיים חיים גולדמן ואליהו חורי, הזכורים לאפרים לטובה. בשירת "התקווה" הסתיים החלק הטקסי של הכנס. המוזנ הנוער נהרז למגיש הספורט, שם התקיימו תחרויות באתלטיקה קלה, בכדור רגל ובכדור עף, על החלק הספורטיבי ניצח המורה והמדריך להתעמלות דוד טבק, לעתיד אלוף ישראל בריצה.

יומיים לפני הכנס אורגנה מסיבת סיום תניגית של תניכי "עליית הנוער", שהתחבבו ולמדו בכפר הירוק שנתיים ימים, באיחולים לבכיים נפרד אפרים מתלמידיו-תניכיו, תלמידו כיתה י' במסיבה נפרדת, שעברו כבדת דרך רבה, שלא על כל שמוחה הייתה סוגה בשושנים, ברם, הקשיים שנערמו על הדרך סולקו אס-אט, הן במסידוהו המתמדת של אפרים והן ברצונם העז של תניכיו להתגבר על כל המכשולים ולהגיע להישגים, בהם לא כמידה מבוטלת סייעו מדריכי הקבוצות ואימהות הבית. עתה, בסיפוק רב יכול היה אפרים להודות לתלמידיו על שיתוף הפעולה, ולהביע גם את שמוחה וגם את צערו, שרק מעטים מ"עליית הנוער" יישארו בכפר הירוק להמשך לימודיהם. היות ובשנה השלישית לקיומו של הכפר הירוק, יוקם בו בית ספר תיכון-חקלאי, שיקלוט לתוכו על-פי-רוב את ילידי הארץ.

הבנים נפרדו מאפרים בלחיצת יד חמה ועזה, הגרגשים בהם אף חיבקוהו בכוח לחייהם ותודה על הכל בפיהם – לא מעטות מהבנות, בעת הפרידה, בלא בושה הזילו דמעות... " לעולם לא נשכח אותך, אפרים, אתה היית נדבך חשוב מאוד בעיצוב המוסר ואהבת האדם והארץ שלנו באישיותנו" – ביטאה תוך הזלת דמעות התלמידה לאה נזמאס, שרבות סייעה לאפרים בציורים ובקישוטים לקראת הענים.

חמה תקופה של ארבע שנים בעבודתו של אפרים ב"עליית הנוער": שנתיים כבן שמן ושנתיים בכפר הירוק. "...ולפניכם פרושה דרך גדולה רחבה". ברם, תניכי "עליית הנוער" דעו, שלפני מורכס מחנכם, עד שיגיע לסיפוק המלא בעבודתו הדינמית-לימודית: " עוד הדרך רב, עוד רבה המלחמה", עד שהורעים שזרע בדמעה באדמה הצדוהה, לאחר שעיבדו אותה סיקלה מאכנים ועיזק אותה, תריש חריש עמוק וכשדדו אותה, דישן אותה בדשן טוב ורענן – עד שינבסו הורעים ויתבקעו סתוך האדמה אלי שמש ארץ ישראל בשיכולי זרב, וגרעיניהם גרעיני ברכת, והשתללים הצעירים ששתל בוודת נפש, עזרם וזיבלם והשקה אותם יומיום – עד שיתנו פרי מגדים בשעתם. את מלוא האלומה בגרעיני ברכה, או מלוא הסטא, תישא החברה האנושית. וספק רב אם הגרעינים והשתללים הצעירים יזכו את נדבת הלב ועזת האף שהשקיעו המורים, המחנכים והמדריכים, בעיצוב דמותם המוסרית-אנושית. זה היה חשבון-הנפש של אפרים בן ארי המורה והמתנן, בכניסתו כחרדת-קודש לשנה החמישית לעבודתו הלימודית-דינמית.

צ י ל ו מ י ם

ת מ ו נ ו ת ה כ פ ר ה י ר ר ו ק

ב ש נ ת י י ם ה ר א ש ו נ ו ת ל ק י ו מ ו

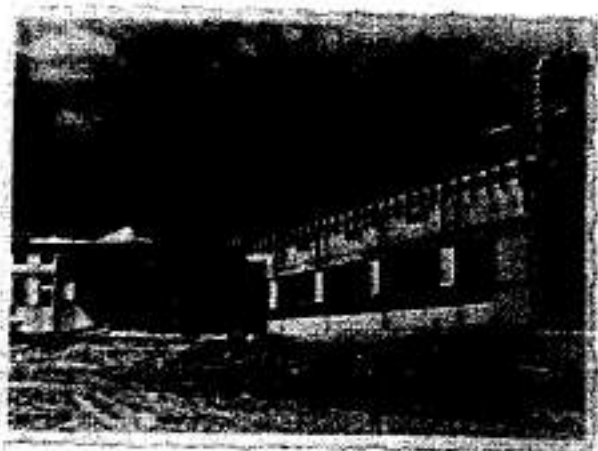
מ ח ז ו ר ר א ש ו ן

אלול תש"י – ספטמבר 1950 – תמוז תשי"ב – יולי 1952

צילם וערך: גרשון גפן (פאיאנס)

צילם וערך: גרשון גפן (פאיאנס)

הכפר הירוק בבנייתו

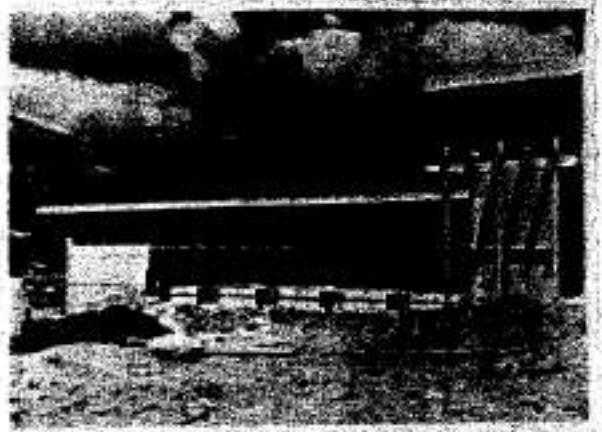
הדרך האכילה והספחה בבנייתם

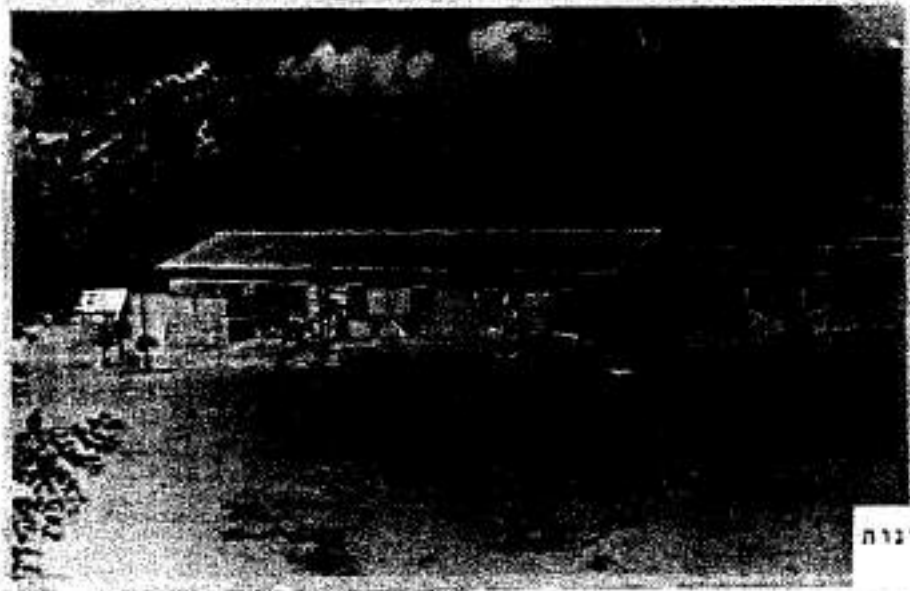
גרעון ז'ק וטרדכי מאיאנס משקיפים על הסכה

תפירת הסבך הראשונה בספר הירוק

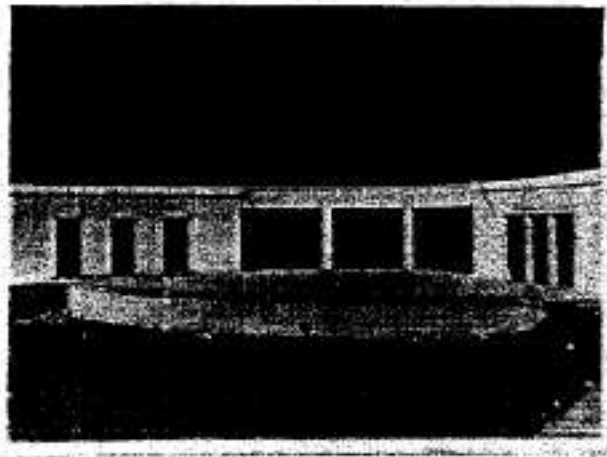
קבוצה ב' בכנייתה ולאחר השלמת הבנייה

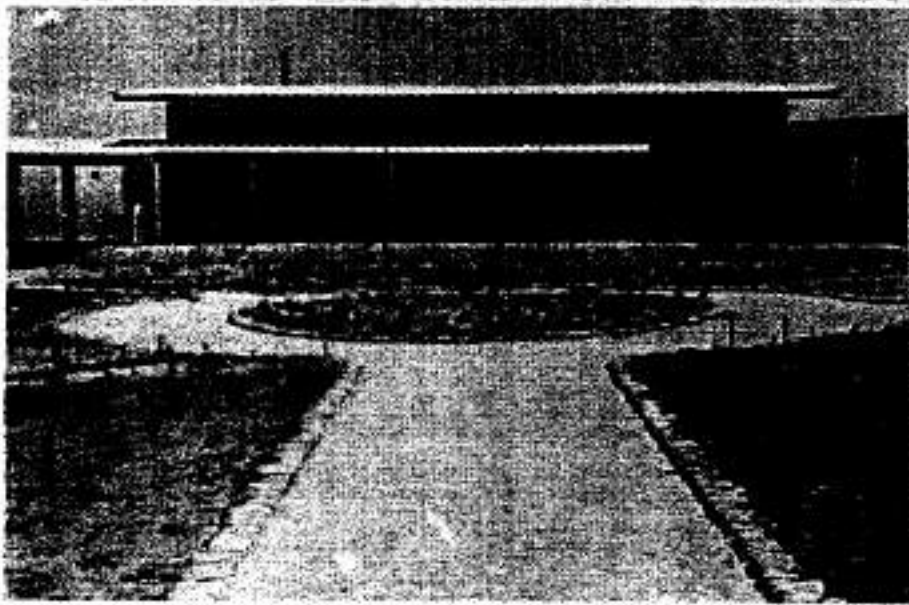
הנסיעות הראשונות
ליד הקבוצות

הכנסת החדשה והעסק
החדש של החדשה והעסק

האספיתואטרון בכנסייתו

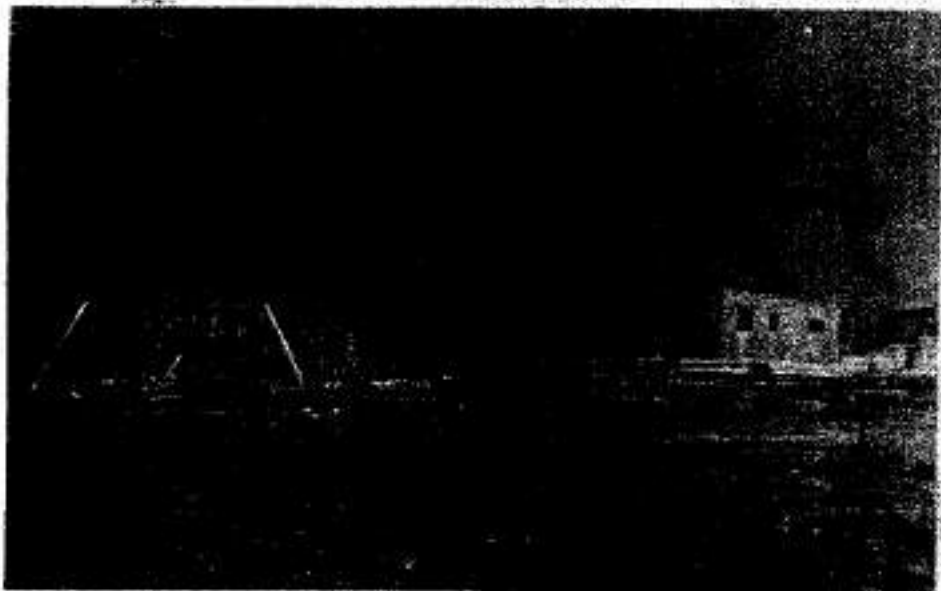
חדר האכילה, מבנים הראשונה השי"א - 1950

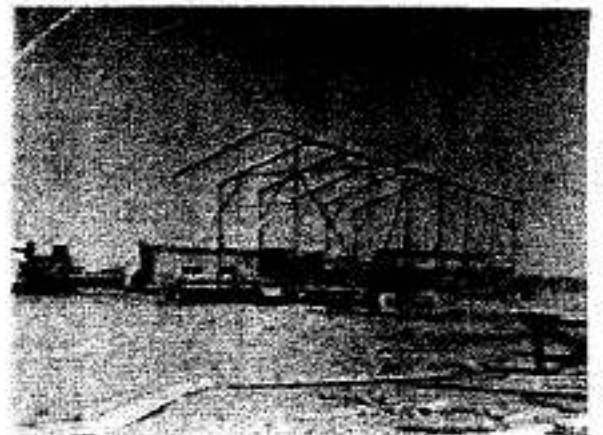
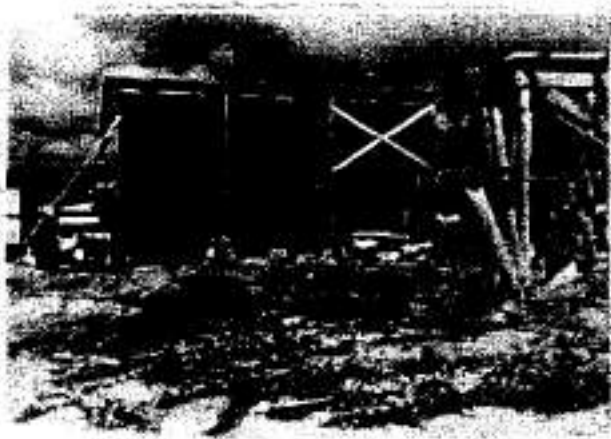
המבנים החדש האכילה אתר השלמה המבנים השי"א - 1950

בנין קבוצה א' בבנייתם תש"י-1950

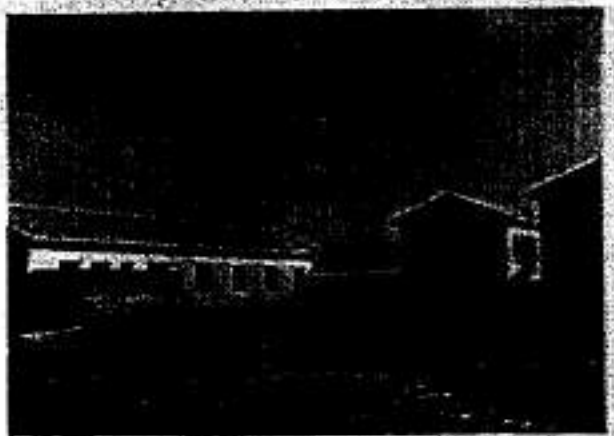
בהי עובדי הכפר הירוק בבנייתם תש"י-1950

הבנין של בניין הקולאית ל-1950 בבנייתם

הפרבולה הטובילה לכניסה לקבוצות

בניין הקבוצות אצל סיום הבנייה

פיתוח פלדף על המפרץ טבעי הממזקי תש"י - 1950

הפרבולה הטובילה למסעדות
קבוצות א"י

ענפי החקלאות בהלקם בכפר הירוק

צראה כללי של הרפת-סיכין ברכוז הרפת יששכר הכרמי

הרפת סבהוז הפרות
הראשונות השלי - 1950

הרפת-סיכין חיים לוחות
השלי - 1951

חליבת הפרות ברמת משמרת הבורק המוקדמות

חליבת פרה בוג המיומים השני בספר
באספיקולאטון בשנת תשי"ב - 1952

הקטנת ספרד היפה והטובה הזאת בוג המיומים השני
בספר באספיקולאטון בשנת תשי"ב - 1952

במסלולת מוקדת היפה לזרע תשי"א - [195]

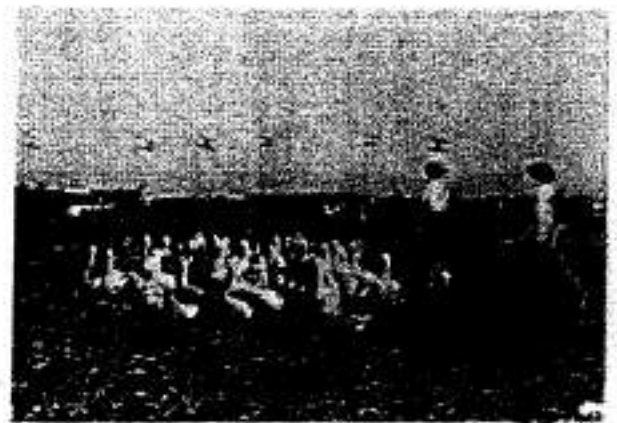
בטובי התקלאות. אגן ירק, דור, לוח, כספים. פנתה
 ששתלה וגיונות

סליו של בת פנר: דורית שפירא וסל גזש וירק

לול התרנגולות ולילי הספגות המפורז

אודו הכפר ב"המלחה" בנג' ובספורים

הדיונים עם הנציא בכר המיסה היש"א - 1951

הנציא בכר המיסה היש"א

סידור עבודה: ועדת העסק עם מיליו העסק סוכות סוכות תש"א-1951

סדרה עבודה - ועדת העסק מיליו העסק סוכות סוכות תש"א-1951

טרקטור חקלאי

עבודת חקלאית

עבודת חקלאית

עבודת חקלאית

עבודת חקלאית

בקהילת המפ"ח בחברת "מפוז" לטובת ארבעת הימים

הבאת העיבודים ליום שבת השני - 1951
המפוזים והאמנים והקהל המעלה

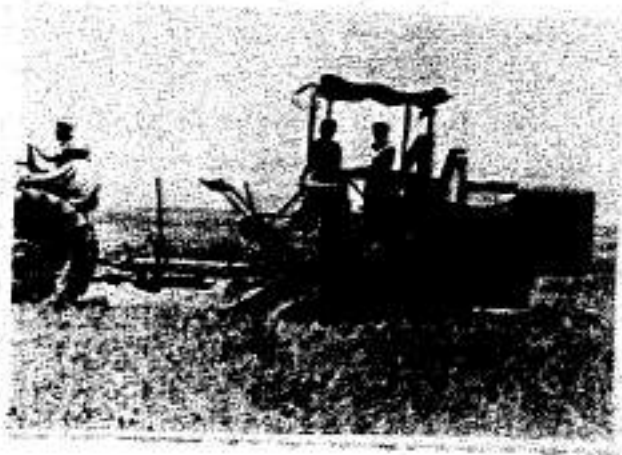
החלפת העיסוקים במגוון המפוזים השני במפ"ח באפסילואסקו השני - 1952

הילדים והמפוזים במפ"ח השני במפ"ח באפסילואסקו השני

מסלקים מן המחר שקי חומר הדברה
בשדה סבילת המילה תל"ב - 1952

הקוצרים מוקדמו וקוטפוין שדה

הקוצרים בחיפזים נושא סלים בשדה
בגין האשף ספקה חותם תל"א - 1951

צילום עמית-ים המזרחיים למוסדות חק"א - 1950

צילום עמית-ים המזרחיים למוסדות חק"א - 1950

1950 - בית המגורים הראשון של בני המושבה

בית המגורים הראשון של בני המושבה

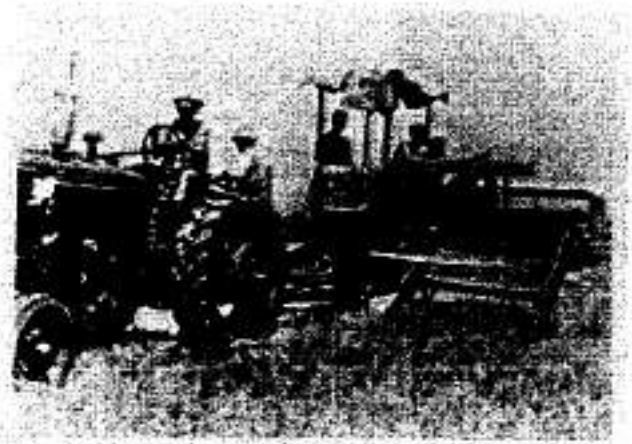
הריסות בית המגורים הראשון של בני המושבה

בית המגורים הראשון של בני המושבה

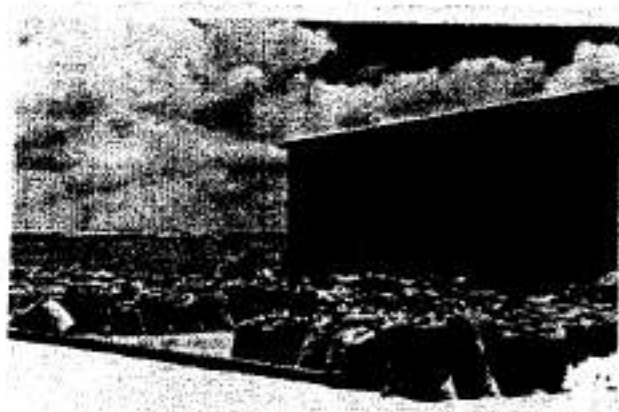
ספילן לפדית ישיאא עם "אויפן" ספילן

הקוצרים בארבעה פנות בשדה השקונה

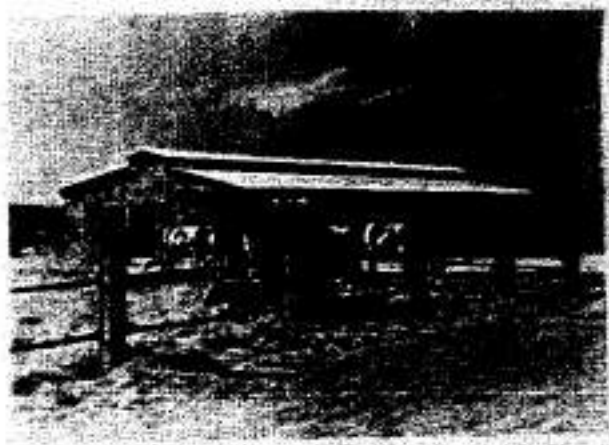
ספילן ספילן, הנידן עסק בהדלקת תש"א - 1951

ישיאא פדית ישיאא פדית ישיאא פדית ישיאא

אילנה יחי מנקה ומסירפס את תפילת עם אילן ומנחם

החלה אילן הקמתה בשנת תשי"ג - 1950

אילנה יחינה "מסרפס" בתעוקת ופוסלת במספנת

החלה יחינה המסרפסות המספנת שלפני את דוד מנחם
"המספנת מסרפס" תשי"א - 1951

יחי יחינה מסרפסות המספנת "יחינה" בשנת תשי"א - 1951

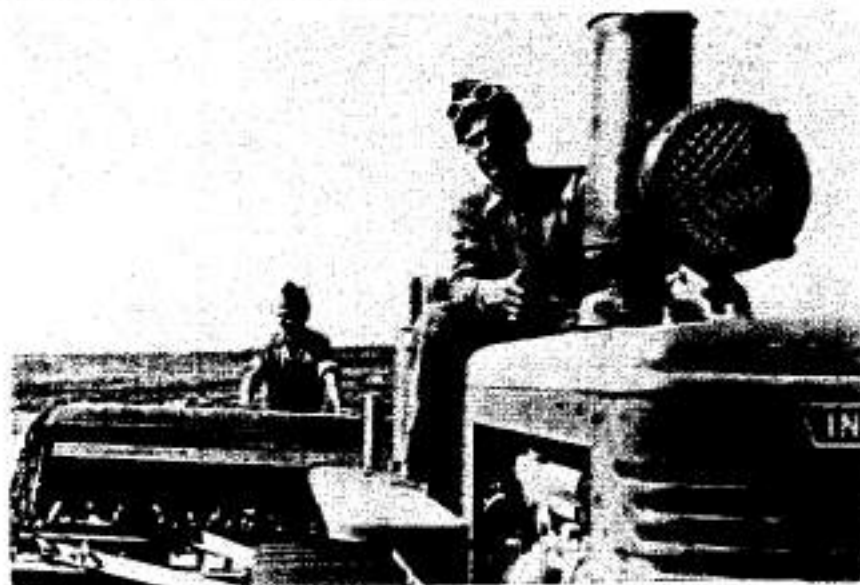

החלה יחינה המסרפסות המספנת שלפני את דוד מנחם
יחי יחינה המסרפסות תשי"ג - 1950

" סוֹבֵיט'ים " את השטח בעבר מסילת הברזל הטי"ם - 1952

אילון תור מסוקי, "סד" לשידור וקול אודות המסיבה המיוחדת - סופר השטח בעבר מסילת הברזל

המליטה המיוחדת בעבר מסילת הברזל, עובד במסוקים סדק הברזל הטי"ם - 1952

"המליטה המיוחדת" עובד במסוקים סדק הברזל הטי"ם - 1952

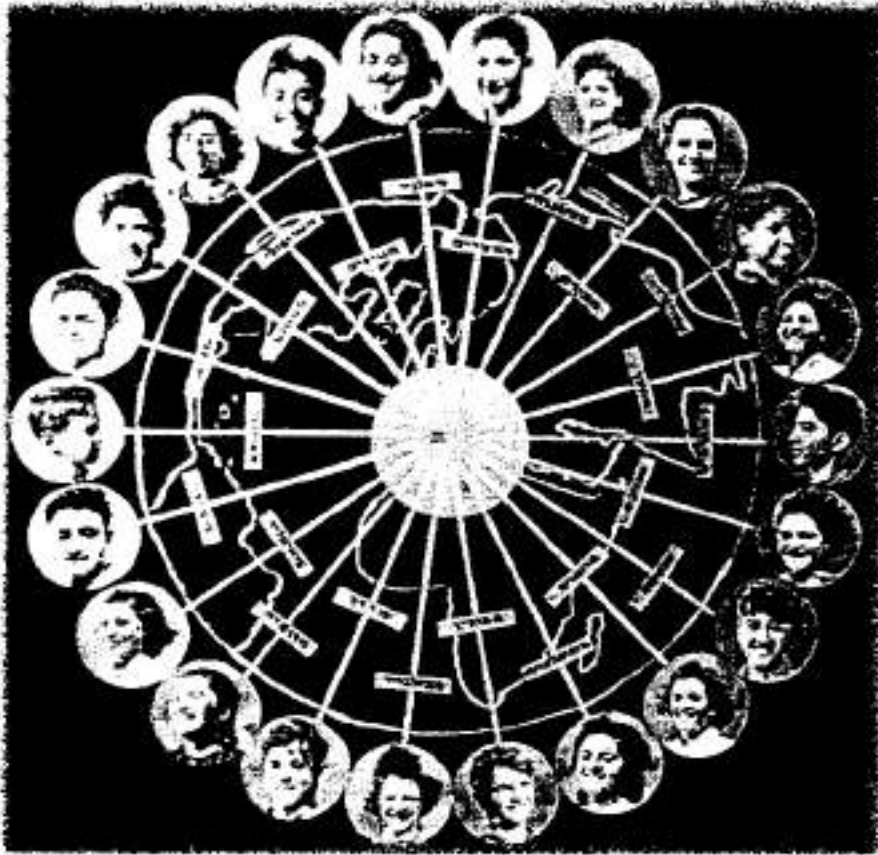
"גאדה מיל קינאה" - זוהר אורנשטיין הגאון, כי נבחר ל"כבוש" את השטח מנצח למסילת הברזל - סול
 חבריו אס"ל קינאה : אליהו חברו נחום (?)
 חש"ב - 1952

מצפים בכיליון עיניים לבוא הגשם
 בעודו לכיוון הים מצד מערב.
 השמות הזכורים לי: המונה א' ששאל
 לימין: זוהר אורנשטיין, הדד טיזנאח,
 רפי מוסקוביץ', משה עיישה, אליהו
 חזר, למטה: ששון ומשה לנדבר,
 המונה ב': צננים מתקרבים מצד הים.
 - דורך על המנים.

חיי החברה בספר הירוק

מקיבוץ גלויות למיזוג גלויות

היכר הספר הירוק בשנת הראשונה לקיומו "עליית הנשים" ט- 22 איצות תש"א - 1951

ילדים יחידים בסניף הילדים במוזיאון הקיבוץ

אספה סלולית של התנועה של הנוער באמפיילאסטרן, הנשבעה למחוללה לנו תמיכה הטכני

מלינג בטוסד - סטפנס המחוללה סידרה על ששמועות המאורע לשי גרמאניו סטודיו תל-א - 1951

היה סטודיו תל-א
באמפיילאסטרן, תל-א
על תלמידי בית ספר
(אסטרן)

הספרייה בהתחלת שנות הארבעים במספריה אשדוד. הספרייה איבדה את כל ספרייה - תש"א - 1950

הספרייה במספריה אשדוד. הספרייה איבדה את כל ספרייה - תש"א - 1950

THE UNIVERSITY OF CALIFORNIA
Gymnastics Team
performing a pyramid
at the 1951 University of California
Yearbook

THE UNIVERSITY OF CALIFORNIA
Gymnastics Team
performing a routine
at the 1951 University of California
Yearbook

הצגת הניסוי הנספר "לנו היא הארץ" בהנוכחה

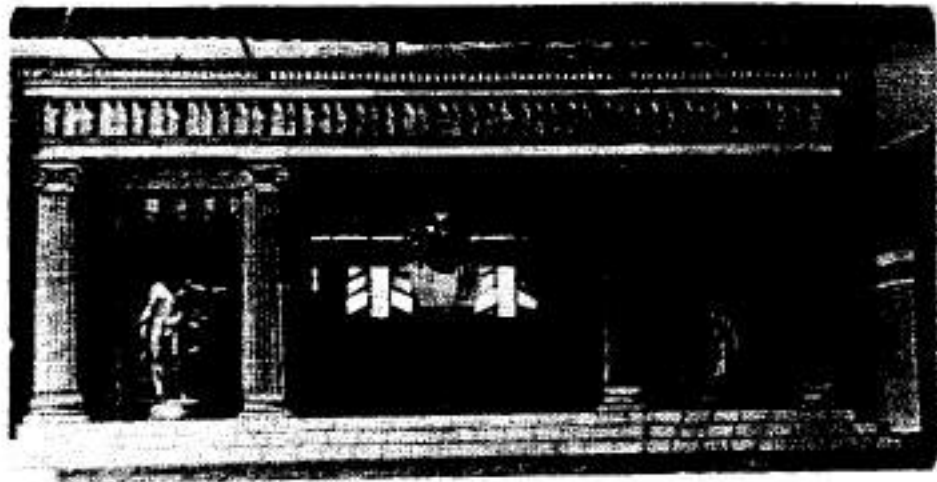
המנהל במחזיקת המנייה: בארבעה של אנטוניוס הרומי. מתחילת המהפכה היהודית בימי המנדט. הנהלה בני ליסן
אבי במספר יהודה כבוד ישי. לידו ניקוטור המצביא הדוני אליוס חורי, המורה סטודנטים להטורציה לפני פסלו
של ואס. טומאל אנטוניוס אפיפניוס הדוניים.

אנטוניוס אפיפניוס על כיסא סלודון
מחזיקיו סלוד של ואס

המנהל במחזיקת המנייה: בארבעה של אנטוניוס הרומי. מתחילת המהפכה היהודית בימי המנדט. הנהלה בני ליסן
אבי במספר יהודה כבוד ישי. לידו ניקוטור המצביא הדוני אליוס חורי, המורה סטודנטים להטורציה לפני פסלו
של ואס. טומאל אנטוניוס אפיפניוס הדוניים.

ארמון המלך אכדטס ארבעים ורסיסיו. מערבה שנייה, ציור התמחילה בסימן 500. חלקה התאריחה: מזרן ביליאל

הבית של אכדטס ארבעים ורסיסיו, חלקה התאריחה: מזרן ביליאל

הבית של אכדטס ארבעים ורסיסיו, חלקה התאריחה: מזרן ביליאל

פורים
תשנ"א - 1951

נחמה סמבטיה - יחסית חב"ד
התאחדות הציונית

גילה איצקוביץ מברית המועצות
מנחה שנה משותפת וידידות
עם נעמי טוק סטוד (בת ישראל)
לא רק פורים, כי אם שנה
בשנתם בנסי הרוק

נעמי טוק בתחילת פורים

ילדי חב"ד בנסי הרוק - יום
הילדים

ילדי חב"ד בנסי הרוק - יום
הילדים

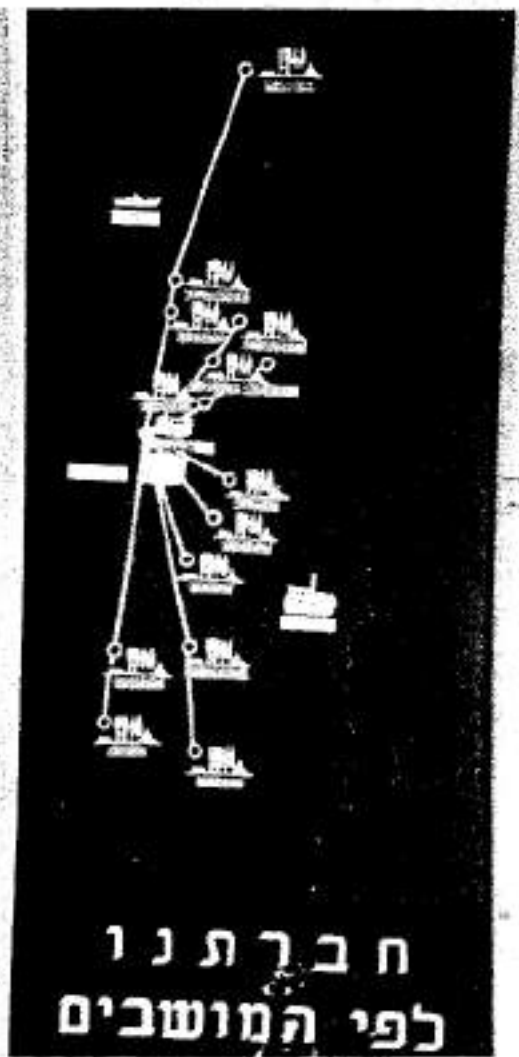
הראשונה בבית הספר בשנת התי"א - 1951

סוכנותא' חדר הספר בעבודת מילומדים וכתיבה

אנשי מילומדים ולומדים, סוכנותא' חדר הספר בשנת התי"א - 1951

חברתנו
לפי המושבים

התכנון לפי הסוכנותא' חדר הספר בשנת התי"א - 1951

בחדר המורים - שנה ראשונה. יושבת המורה דוול יערי, ליד ספנית המערכת מוכיח בית הספר אבינועם
אדם, ליד המורה והמורה מוכיח פריצוב. המערכת השנייה ליד המספרה המורה הטיפה פריצוב

בחדר של המורה דוול יערי, מספרות לשון והמספרות אפרים בן ארי - בחדר גפן, שנה שנייה, בית הספר

בחדר של המורה דוול יערי, מספרות לשון מוכיח פריצוב. בית הספר אבינועם, בית הספר

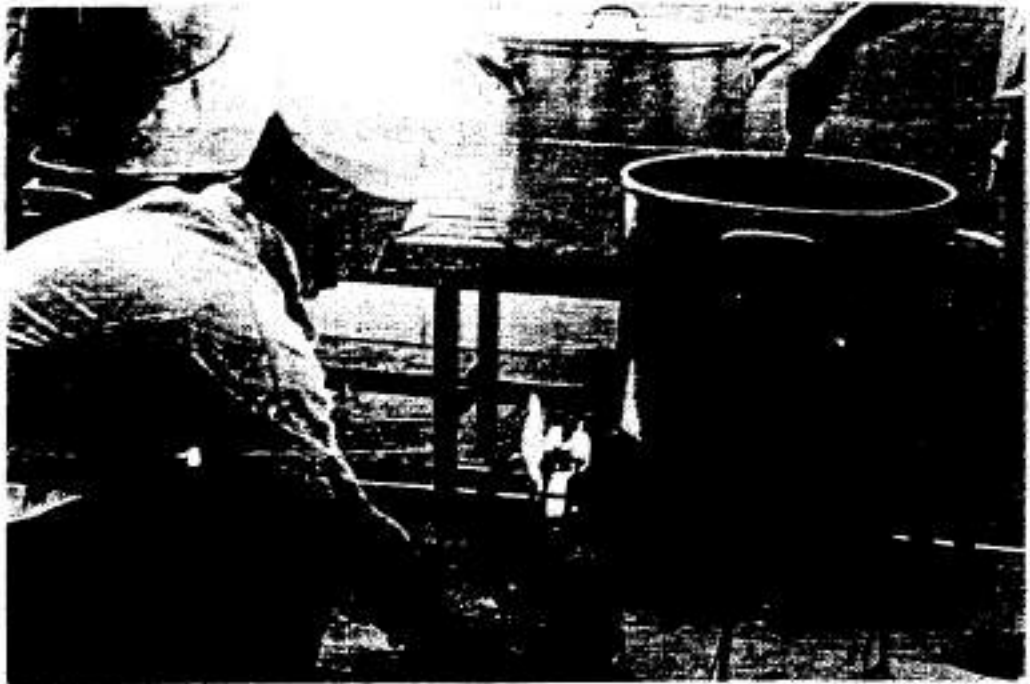
כיתתו של אפרים בן ארי - גרשון גפן הישיבה בפריזו התמימה תש"ב - 1952

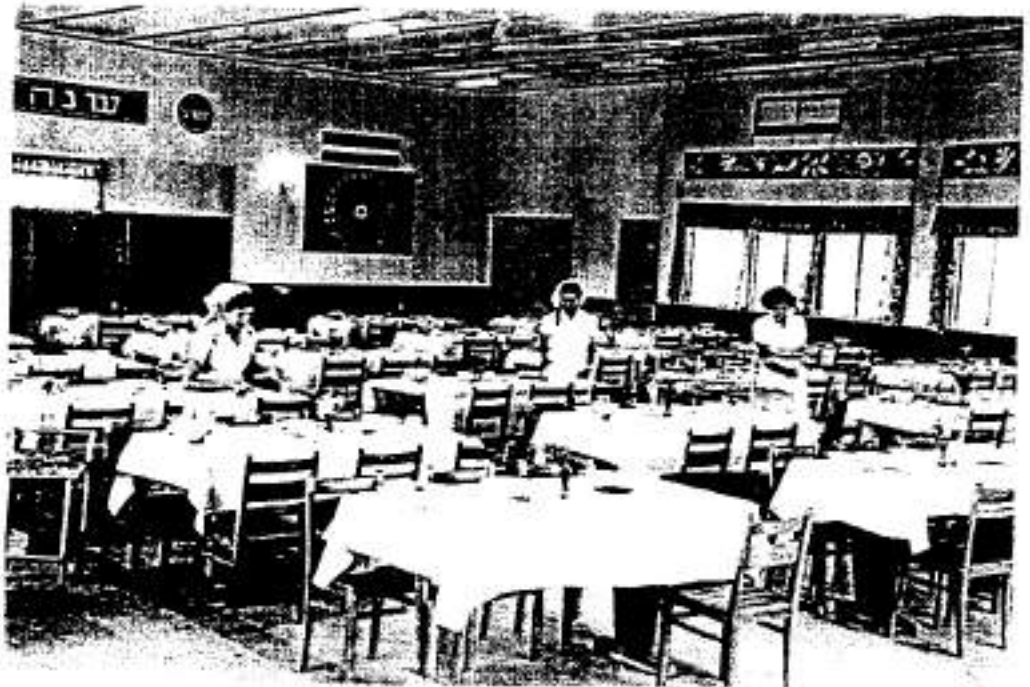
כיתתו של המורה והמנחה מיכאל פרידמן עם תלמידים וסגל בית הספר אפרים תלמידי
שיעורים שני במועד: מיכאל פרידמן, אפרים תלמידי, המורה דבורה אדם, מנחה ואסתר

כיתתו של אפרים בן ארי - גרשון גפן עם סגל בית הספר אפרים תלמידי תש"ב - 1952

הדר יוסף וקר בייטלינג - שמונת הארבעים בשר, השנת במערכת, הדר הארץ במסגרת המגורים.
השנה הראשון של שמונת אבן במחנה המבוא לפעול, שדה גלילה ברחוב בדר המדיטריני

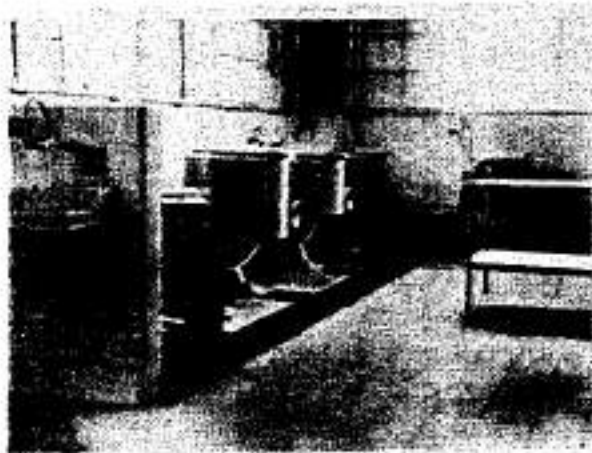
השנה הראשון של שמונת אבן במחנה המבוא לפעול, שדה גלילה ברחוב בדר המדיטריני

מטבח במחנה הריכוז - 1951

הילדים עובדים במטבח המחנה והנה האוכליה

יום במחנה הריכוז - הילדים עובדים במטבח, אצל הנהלת המחנה. באגף הימני של המחנה נמצאים

עופי השירותים בספר

הגברית (ממין) והגבר (ממין) ליד הטקסט והטקסטיות בפיקסור של הגבר של קיימס

הגברית (ממין) והגבר (ממין) ליד הטקסט והטקסטיות
 הגברית (ממין) והגבר (ממין) ליד הטקסט והטקסטיות
 של הגבר והגברית של הגבר והגברית
 קיימס - 1951

הגברית (ממין) והגבר (ממין) ליד הטקסט והטקסטיות

במתפרה ובמחסן המגדים

סגרת התפרה והגדים למספר
לד מספר המספרות העובדות בסגרת
מספרות המספרות העובדות בסגרת
מספרות - תש"א - 1951

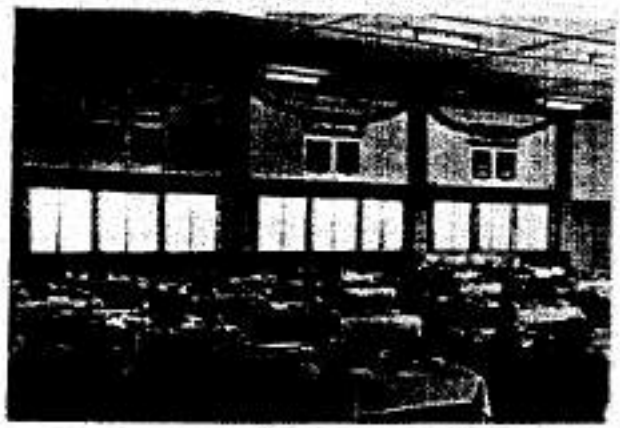
סגרת התפרה והגדים למספר
מספרות המספרות העובדות בסגרת
מספרות - תש"א - 1951

המספרות "המספרות המספרות" מספרות העובדות
תש"א - 1951

מספרות המספרות המספרות המספרות העובדות
מספרות המספרות המספרות המספרות העובדות - תש"א - 1951

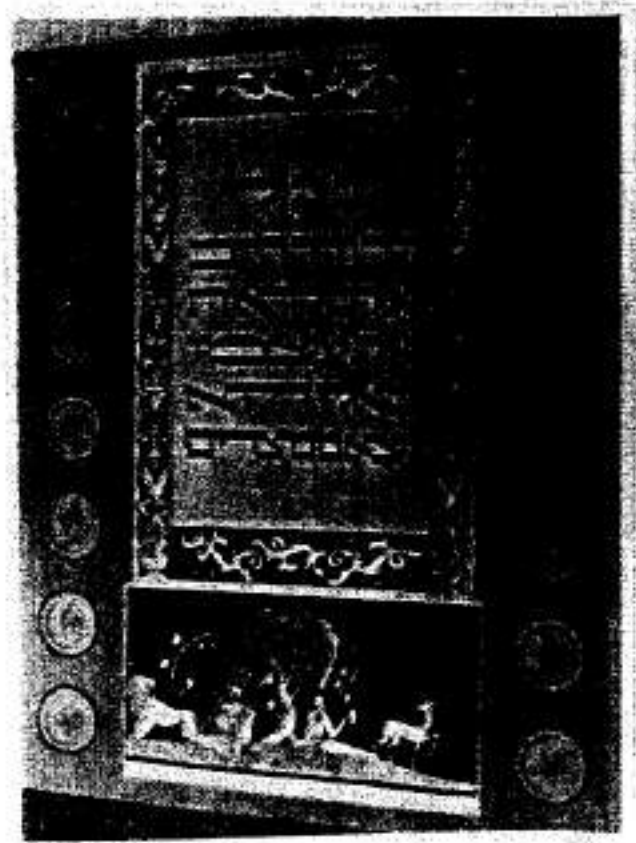

קיסוס החד האוכלה פנה תלמי"א - סגול שנים עשר
 השבועים, שיחה סגור כנוד סמאל

השבתות החינוכיות קיסוס סגור פנה תלמידי תורה

הפנה פנה תלמי... קיסוס פנה תלמידי תורה
 קיסוס פנה תלמידי תורה קיסוס פנה תלמידי תורה
 קיסוס פנה תלמידי תורה קיסוס פנה תלמידי תורה
 קיסוס פנה תלמידי תורה - 1951 - קיסוס פנה תלמידי תורה

מלודים תזמור מוסיקה ופיקודא

בילד במלודים קמפוד ב מוסיקה

זנדל אודעשטיק קפיצה לגובה מרים ראשון בתחרות כנסת זרועות תשי"א - 1950

קליפודי זנדל מרים ראשון זרועות כנסת תשי"א - 1950, אודעשטיק קפיצה לגובה מרים ראשון בתחרות כנסת זרועות תשי"א - 1950

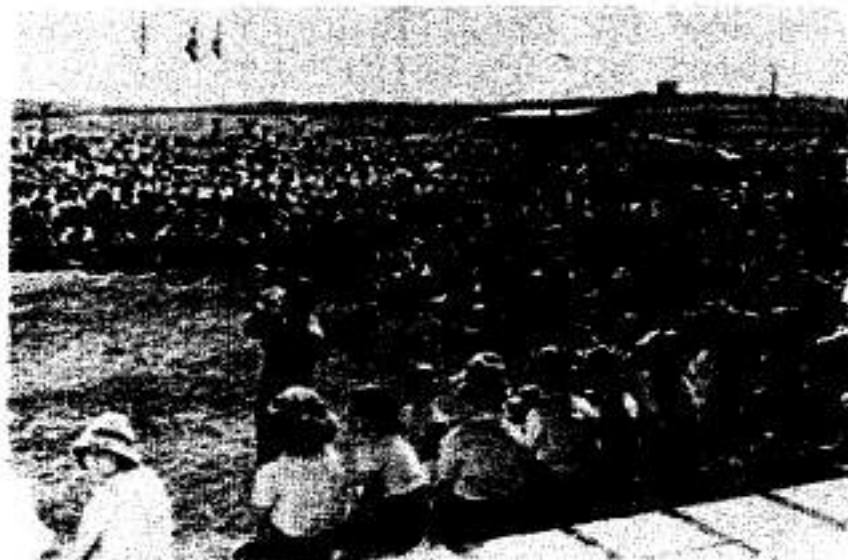
במרכז הכנס הנורטרט של הנרזיטה סולד, משמאל הנחה מסקלה הכפר

בסוף האמפיתאטרון לפני הפקודה הרשמית של הכנס

אמונה זרמים ונחמה הכפר הירוק

פיקודת אה הכנס. הילה סרמן "עליית הנוער"
מר אומנסקי תשי"ב - 1952

הכנס בגנים יומים של הנוער והילדים הכפר

היום בילדמן ואליהו חזרי משמרתם והצגה
בבית "פליית המעלה" תש"ב - 1952

שירת "התקווה" במסגרת החלק הסקטי - תהלה ומקהלות הספר והדור

הילדים משבט ימינו במסגרת חלק הסקטי

הכפר הירוק ע"ש לוי אשכול

תודה מקרה לא

בית הכפר הירוק - על בוגריו,

תלמידיו ועובדיו מכיר תודה

עמוקה, למורה ולמחנך

הדגול והמחונן - גרשון גפן

על תרומתו רבת השנים

לכפר הירוק ועל המתנה

שהעניק לנו, שלא תסולא בפס:

"ראשונים היינו"

פרקים בשנותיו הראשונות של

הכפר הירוק

מתוך הטרילוגיה "בנתיה האושר והאכזבה"

(דרכו של מורה)